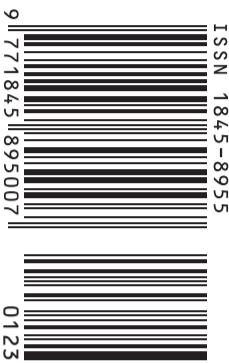

NOVOSTI ИНОВОЦИЈИ

#1203

Samostalni
srpski
tjednikČetvrtak 05/01/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Eurogena zona

Svi himnički napjevi o nacionalnoj samostalnosti i samodostatnosti, od kojih nam već tri decenije pucaju bubenjići, odnedavno se slijevaju u odu multinacionalnom zajedništvu unutar eurozone. Službena naracija upućuje na to da su Hrvati spremno ginuli za svaki od toposa svoje autonomije i državne suverenosti, a sada s jednakom zdušnošću slave njihov gubitak str. 3, 6-8.

Okrupnjavanje ljevice u Hrvatskoj
4-6 / Mihael Sobolevski: Titu nitko ne
može osporiti zasluge za NOB i nesvr-
stane 22-24 / Chris Hedges o demokra-
tima kao stranci rata 24-25

Ukopani u rovovima

Uskoro će se navršiti dvije godine otkako nema ozbiljne suradnje, pa gotovo ni komunikacije, između premijera Plenkovića i predsjednika Milanovića. Izvjesno je da će njihov politički sukob biti okončan tek odlaskom jednog od njih sa sadašnje funkcije

AKO za početnu točku političkog i ličnog sukoba predsjednika Republike ZORANA MILANOVIĆA i premijera ANDREJA PLENKOVIĆA uzmememo Milanovićev prijedlog da za predsjednicu Vrhovnog suda bude izabrana ZLATA ĐURĐEVIĆ, profesora na Pravnom fakultetu u Zagrebu, što je i zbog procedure i zbog suštine dočekano na nož u redovima HDZ-a i HDZ-ovih koaličijskih partnera, uskoro će se navršiti dvije godine otkako nema ozbiljne suradnje, pa gotovo ni komunikacije, između dvojice vodećih političara u državi. Milanoviću su ostale još dvije od pet predsjedničkih godina, Plenkoviću – ako ne bude prijevremenih izbora – još oko godinu i pol drugog premijerskog mandata: prilično je izvjesno da se u tom razdoblju neće dogoditi pomaci prema kakvoj-takvoj suradnji. Otišlo je predaleko te je i jednoj i drugoj strani politički riskantnije sad poduzeti zaokret nego nastaviti u istom tonu.

To znači da u brojnim svjetskim prijestolnicama Hrvatska i dalje neće imati veleposlanike, jer je za njihovo imenovanje potreban dogovor premijera i predsjednika, te da će predsjednik ostati isključen iz, Ustavom propisanog, sukreiranja vanjske politike. To, također, znači da u području obrane neće biti dogovora o kadrovskim rješenjima na visokim razinama oružanih snaga, kao ni o promaknućima u generalske i admiralske činove. Što se tiče sustava nacionalne sigurnosti, ovo je prva godina hrvatske samostalnosti – odnosno prva godina otkako postoji sadašnji koncept upravljanja sigurnosno-obaveštajnim sektorom – u kojoj predsjednik Vlade i predsjednik države, unatoč Milanovićevim javnim pozivima da se to dogodi, nisu održali ni jednu sjednicu Vijeća za nacionalnu sigurnost i nisu dali načelne smjernice za djelovanje tajnih službi. Osim toga, Vojna sigurnosno-obaveštajna agencija već više od tri mjeseca nema pravog ravnatelja: nakon što su otkrivene nezakonitosti i financijski

marifetluci nekolicine pripadnika VSOA-e, Milanović i Plenković složili su se o smjeni generala IVICE KINDERA, ali s time da dotični ostane na funkciji dok se ne izabere novi ravnatelj, što neće biti nimalo jednostavan posao, s obzirom na to da Milanović inzistira da se o Kinderovom nasljedniku odluci u paketu s drugim vojnim imenovanjima koja su na čekanju; ministar obrane MARIO BANOŽIĆ, uostalom, još nije ni predložio ime kandidata za šefu VSOA-e, pa ne treba očekivati da će se uskoro zbiti rasplet ove priče.

Kad se sve ovako letimično pobroji, moglo bi se učiniti da je država paralizirana ili pred paralizom u onim oblastima vlasti u kojima predsjednik i premijer u određenoj mjeri dijele nadležnosti. No nije tako, jer Vlada ima na raspaganju formalne mehanizme da provodi svoju volju. Umjesto veleposlanika, Ministarstvo vanjskih poslova šalje otpravnike poslova u ambasade u kojima uopće nema veleposlanika, jer su preminuli ili su morali otići na neku drugu funkciju, a

za to nije potrebna suglasnost predsjednika Republike. Oni koje je sukob Plenkovića i Milanovića zatekao na veleposlaničkim dužnostima ostat će ondje, po svemu sudeći, još najmanje godinu i pol. Kad je riječ o imenovanjima u oružanim snagama, vojni sustav postavljen je tako da stvari funkcioniraju, barem na formalnoj i dnevnoj razini, neovisno o odnosima Vlade i Ureda predsjednika. Čak i da je Banožić ovih dana donio odluku o umirovljenju admirala ROBERTA HRANJA, načelnika Glavnog stožera, zbog toga što je napunio šezdeset godina života, pa da je potom taj položaj ostao do daljnega upražnjen zbog nemogućnosti dogovora predsjednika i premijera, opet bi sve nekako išlo i ne bi došlo ni do kakve paralize i propasti. Druga je, naravno, priča kakva je kvaliteta i kakav je smisao takvog funkcioniranja.

Skoro dvogodišnje nepostojanje suradnje Banskih dvora i Pantovčaka pokazalo je da predsjednik Republike nema efikasne ustavne ili zakonske alate da osuđeti Vladu koja ga ignorira, zaobilazi i isključuje, naročito u situaciji u kojoj je Ustavni sud pod snažnim utjecajem HDZ-a, pa ga Milanović ne doživljava ni onda kad Vlada pleše po rubu ustavnosti ili gazi Ustav. Izuzev solucije osvetničkog slanja u penziju visokih časnika bliskih HDZ-u ili generalno nevažnog prkosenja Vladu u vezi s upotrebom vojske, jedino što predsjednik ima jest mogućnost da govori, odnosno da kritizira Vladu i da joj tako pokuša nanijeti političku štetu. I nema sumnje da Milanović svojim istupima nanoši političku štetu Plenkoviću i njegovoj vladu, s tim da isto vrijedi i u obrnutom smjeru, no i premijeru i predsjedniku taj gubitak ocito je prihvatljiv u odnosu na ono što dobivaju. Plenković dobiva na autoritetu unutar HDZ-a i na podršci onog dijela birača koji ne podnosi Milanovića, dok Milanović čvrsto drži titulu jedinog ozbiljnog Plenkovićevog protivnika na sceni. Plenković je uvjeren da bi ga gašenje konfrontacije s Milanovićem, što bi zahtijevalo i neke kompromise s obje strane, prikazalo slabim i popustljivim: to je zadnje za što misli da mu treba ususret izbora. Ima li Milanović u tom slučaju druge opcije osim širenja područja konfrontacije i izvan onih segmenata vlasti u kojima mu Ustav daje ulogu sukreatora? ■

Zoran Milanović i Andrej Plenković (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | četvrtak, 05/01/2023

NOVOSTI #1203

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov

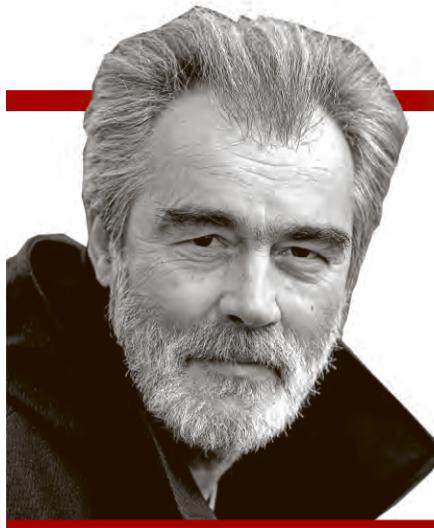
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić,
Tihomir Ponoš
REDAKTORICE Ana Grbac,
Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris

Dežulović, Viktor Ivančić,
Sinan Gudžević,
Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko
Bakotin (urednik
Internacionale), Dragana
Bošnjak, Milan Cimeša,
Zoran Daskalović, Ivica
Đikić, Tena Erceg, Milan
Gavrović, Dragan

Grozdanović, Mírna Jasić
Gašić, Nenad Jovanović,
Vladimir Jurišić, Anja
Kožul, Igor Lasić, Bojan
Munjin, Tamara Opačić,
Lujo Parežanin, Ivana
Perić, Srećko Pulig i Hrvoje
Šimičević
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor
Stanišićević & Damir
Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane
sredstvima Savjeta za
nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i sredstvima
Ureda za ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajevo 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811198, 4811281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

PIŠE Viktor Ivančić

*Službena naracija
upućuje na to da
su Hrvati spremno
ginuli za svaki
od toposa svoje
autonomije i
državne suverenosti,
a sada s jednakom
zdušnošću slave
njihov gubitak.
Ispada da Hrvati
nisu okljevali
žrtvovati svoje
živote za ono čega će
se euforično odreći.
Je li, dakle, borba
bila uspješna?*

Stanlio i Olio

VIDIŠ kako se historija uvija po kružnoj putanji, FRANCEK. Sada, kad je nakon trideset godina hrvatske državne samostalnosti uklonjena granica barijera prema Sloveniji, poštano bi bilo priznati da se ta granica prelazila bez pasaša i prije više od trideset godina. Krug je zatvoren. Samo što se sada malo pomaknuo s istoka prema zapadu.

‘Nemoj me zajebavati, JOŽEK. Počneš li opet s neumjesnim poredbama između Jugoslavije i Europske unije, bogami će te tužiti Svetom Petru za uznemiravanje.’

‘Daj ne žesti se, Francek. Pa moramo nekako ovdje gore prekratiti vrijeme. Samo sam htio napomenuti da ste, što se tiče državnosti, suvereniteta i sličnih magli, džabe krečili. O prelasku s nacionalne na ‘zajedničku valutu’ da i ne pričam.’

‘Onda te moram podsjetiti, Jožek, da se u tvoje vrijeme duduše moglo iz Zagreba bez putovnice doći do Maribora, ali sada se može do Beča, Berlina i Pariza. To nije ista stvar.’

‘Nije, Francek, slažem se. Sada je to malo šira ista stvar. Mada je meni, ako je riječ o ukusu, Maribor uvijek bio draži od Berlina. Ali ne možeš osporiti da je cijela ta pomozna priča o hrvatskoj državnosti i nacionalnoj autonomiji svedena na pretrčavanje iz jedne višenacionalne tvorevine u drugu.’

‘Zna se zašto su Hrvati pobjegli iz Jugoslavije, Jožek, nemoj se praviti glup. Jugoslavija je bila tamnica naroda, a Europska unija to nije.’

‘Prva tvrdnja ti je netočna, Francek, ali druga je ispravna. Europska unija zaista nije tamnica. Mnogo više nalikuje na povrtni dom, gdje se zapušteni i neistesani narodi preodgajaju i discipliniraju, gdje ih se uči boljim manirama i moralnim vrijednostima. I to golom birokratskom prisilom, dakako. Polazi se od toga kako su narodi s delikventnom prošlošću nesposobni da sami znaju što je za njih dobro, pa im svijest o tome mora usaditi strogi pedagog, ako već ne žele biti izbačeni iz učionice.’

‘Ozbiljni se novci vrte u toj učionici, Jožek, znaš i sam...’

‘Znam, Francek, i to u ‘zajedničkoj valuti’, samo kažem... Pa dovoljno je vidjeti dolje ovoga tvog nasljednika, Plamenkovića, Planinkovića, kako li se već zove, dok plazi oko URSULE VON DER LEYEN i naslikava se s njom po zagrebačkoj špici. Dosad još nisam video dojmljivije prizore nacionalnog samoponižavanja. Napuhao se dečko kao odlikaš koji je upravo dobio šest petica, okitio gužicu paunovim perjem i premišlja se hoće li učiteljici oblizati lijevo ili desno stopalo. A ova, opet, prsti od pedagoškog patosa, svakim djeličem svoje krhke figure emitira velikodušnu aroganciju tutora.’

‘Joj, Jožek, tu si skroz u pravu. Meni je to bilo degutantno gledati. Samo sam čekao da se s cmakanja i žvaljenja pređe na ozbiljnije čulne radnje, nasred Trga bana Jelačića.’

‘Teški šund, Francek. Ona njega tapša po obrazu, on njoj ljubi ručicu; ona njemu ‘my dear Andrej’, on njoj ‘danasa je ovako lijep dan samo zbog vas’; ona njemu ‘ovo je čudo što ste postigli’, on njoj ‘ovo je povijesni trenutak’... On obilno slini i topi se od ponosa, a ona se kliberi u pozici udivljene skrbnice koja, neumjereno hvaleći svoga poslušnog đaka, odaje priznanje samoj себи.’

‘Da sam ja bio na licu mjesta, Jožek, barem bi se znalo tko je gore, a tko dolje...’

‘Ne sumnjam, Francek. Pa onda još i taj ljepljivi malograđanski ambijent, taj drevni nagon Hrvata ka servilnosti, taj refleks iz kolonijalnog doba koji ih povija u struku, ta navada da padnu ničice pred svakim von der kurcem-palcem koji se udostoji da ih pohodi, te kavice sa šlagom na gradskom trgu plaćene tek štampanim novčanicama eura, taj Zagreb kao Beč u sitnom, kao periferijska ispostava renomirane filstarske jazbine, kao gipsani anđelčići koji ukrašavaju pročelje štale, kao aristokratski domjenak u sobi za poslugu...’

‘Dobro, Jožek, zaustavi se. S druge strane ipak ne možeš zanjekati da Ursula von der Ovo-Ono reprezentira svijet zapadne demokracije. Europa, za razliku od jugoslavenskog mraka, ne pati od demokratskih deficitova.’

‘Molim?! Nemoj sad ti mene zajebavati, Francek. Kako je to Ursula došla do vlasti? Tko je to izabrao nju i onu njenu pobočnicu što je prati kao sjena, onu Dubravici, Dubrovkinju, kako li se zove...?’

‘DUBRAVKU ŠUICU. Ona je potpredsjednica Europske komisije, Jožek, naše gore list.’

‘U redu. Kakav je to demokratski legitimitet Ursule i Dubravke? Gdje im je baza, Francek? Pa one su živi simbol demokratskih deficitova. Niti ih je narod birao, niti su narodu odgovorne, niti im je narod udijelio plaću od više desetaka tisuća eura. Izabrao ih je Centralni komitet, kao i mene u doba ‘jugoslavenskog mraka’. Samo što ja svoj Centralni komitet nisam tajio, a plus toga sam uživao opću podršku naroda. Savez komunista je bio mala beba prema eurokratima i njihovoj ideoološkoj propagandi.’

‘Vidim da sam jedini ja imao i demokratski legitimitet i narodnu podršku. Je li tako, Jožek?’

‘Tako je, Francek. I junački si to zloupotrijebio. Svaka čast. Ali figure kao Dubravka i Ursula su iz sasvim drugog filma. One su već na prvi pogled, ako ćemo biti iskreni, nešto poput Stanlija i Olija europske demokracije, igrom slučaja u ženskoj verziji. Čista sprdnja. Akteri u farsi koja zahtijeva od publike da je prati sa smrtnom ozbiljnošću. Izlegneš se u administrativnom inkubatoru i cvrkućeš o slobodi i biračkoj volji. Što je to nego autoritarna špranca u skupljem kostimu? Te dvije su hodajući dokazi da se Europa iz bastiona demokratskih vrijednosti polako ali sigurno transformira u grobnicu demokracije.’

‘Pa sad, Jožek, nešto ne čujem da se u Europi u skorije vrijeme otvorio Goli otok...’

‘Nemoj mi Goli otok nabijati na nos, Francek! U tvojim riječima je više zavisti nego

Ljepljivi malograđanski ambijent – premijer Plenković, Ursula von der Leyen i Dubravka Šuica (Foto: Emica Elvedi/PIXSELL)

zamjerke. Znam te dobro, ptico. Osim svega, je li zaista bitno što se tamnica u kojoj trune JULIAN ASSANGE ne zove Goli otok?’

‘Tko ti je taj, Jožek? Nikad čuo...’

‘Nije važno, Francek. Nemojmo skretati temu na širenje prostora gulaga. Sad me intrigira isključivo ta hrvatska državotvorna kontradikcija.’

‘Koja točno kontradikcija, Jožek?’

‘Pa vidiš i sam, Francek, da se svi oni himnički napjevi o nacionalnoj samostalnosti i samodostatnosti, od kojih nam već tri decenije pucaju bubnjići, čak i ovdje gore, slijevaju u odu multinacionalnom zajedništvu. Čak su i tebe, kao rigidnog nacionalista i dokazanog protivnika takozvanih europskih načela, proglašili začetnikom toga puta.’

‘To je šuplja priča, Jožek. Uzmi samo tu Plamenkovićevu zagrebačku paradu sa Stanlijem i Olijem. Je li ih netko dočekao i pozdravio? Je li im itko zaplijeskao? Meni su na trgu klicale nepregledne mase, a njima mašu golubovi i plaćeni novinari.’

‘Znam, Francek, ali službena naracija ipak upućuje na to da su Hrvati spremno ginuli za svaki od toposa svoje autonomije i državne suverenosti, koju su ‘sanjali od stoljeća sedmog’, kao što si sam isticao, dakle i za dobro zapišanu granicu, za nacionalnu valutu, za ‘hrvatsku lisnicu u hrvatskom džepu’, a sada s jednakom zdušnošću slave njihov gubitak. Ispada da Hrvati nisu okljevali masovno žrtvovati svoje živote za ono čega će se euforično odreći. Je li, dakle, borba bila uspješna?’

‘Čačkaš po općim mjestima, Jožek. Zna se da ima nacionalnih idea koji se najenergičnije slave u trenucima kada bivaju iznevjereni. Tako se, uostalom, raspadala i Jugoslavija. Doduše, tebe tada nije bilo.’

‘Nemoj me krivo shvatiti, Francek. Meni se mnogo više svida europska od samostalne Hrvatske. Potencijalno je ona ipak manje toksična za vlastito stanovništvo. A i euromi je draži od ustaške kune. Ali me fascinira taj svjesno izabrani nesporazum, sasvim blizak šizofreniji. Ta državotvorna pompa koja nikako ne prestaje, iako je nezavisna i suverena Hrvatska stvorena tek kao kratki intermezzo između jugoslavenskog i europskog patronata.’

‘A zbog čega bi to onaj jugoslavenski bio bolji od europskog, Jožek?’

‘Znaš ti dobro zbog čega, Francek. U Jugoslaviji je Hrvat bio lider, a u Europi je batler.’ ■

Ljevica pokušava sazrijeti
okrupnjavanjem (Foto:
Goran Stanzl/PIXSELL)

Slijevanje ljevice

Okrupnjava se ljevica u Hrvatskoj. Platformi Možemo odlučio se, bez većih poteškoća, prisajediniti Zagreb je naš, a odlučila se prisajediniti, ne bez nezadovoljstva vlastitog članstva, i Nova ljevica, dok ORAH zasad nitko ne zove, a cijeli proces se odvija daleko od javnosti

INICIJATIVA kojom je predviđeno da se dio članica aktualne zeleno-ljeve koalicije ujedini i tako stvori jedinstvenu stranku ušla je u svoju završnu fazu. Riječ je o ideji koja među liderima dijela partija koje vladaju Zagrebom te surađuju na nacionalnim nivou i u još nekoliko lokalnih sredina postoji od 2019., a ozbiljniji zamah dobila je 2021. godine. Tada je u užem krugu odlučeno da se ipak neće krenuti u osnivanje novog, zajedničkog političkog entiteta, već da će se integracija realizirati u okviru postojeće platforme Možemo. I to prevenstveno, kako tumače, zbog infrastrukture i nezanemarivog rejtinga koje je ta stranka, a koju koordiniraju SANDRA BENČIĆ i TEO-DOR CELAKOSKI, u međuvremenu uspjela sagraditi.

Kako stvari zasad stoje, u postepenu integraciju već su krenuli Zagreb je naš i Nova ljevica, čiji su članovi predvođeni IVANOM KEKIN donijeli odluku o gašenju vlastite stranke. Radi se o procesu koji bi se trebao dovršiti 2025., a ta odluka bila je popraćena kritikama i iščlanjenjem dijela članova NL-a. Vodstvo dubrovačkog Srd je grad odlučilo je pak da nastavi djelovati kao lokalna stranka, uz paralelno sudjelovanje u upravljačkim tijelima platforme Možemo. Zanimljivo je da integracija u tu stranku zasad nije ponuđena Zelenoj alternativi – ORAH-u, koji je s Možemo, Zagreb je naš i NL-om na vlasti u glavnom gradu.

— Spajanje se ozbiljno razmatralo još 2019. Članovi ORAH-a tada su bili zainteresirani da budu dio veće priče i voljeli bismo da se pojavi stranka sa zelenim ili zeleno-ljevim predznakom, ali je naš nulti preduvjet jako dobro poznat: važno nam je da ostanemo članica Europske zelene stranke. Tokom razgovora se ispostavilo da naši partneri nisu toliko entuziastični oko članstva u toj stranci i na tome je sve stalo – kaže ZORISLAV ANTUN PETROVIĆ, predsjednik ORAH-a i zastupnik zagrebačke Skupštine.

Prvi formalni temelji za novu fazu zajedničkog djelovanja u sklopu Možemo udareni su prije mjesec i pol dana, kada je skupština te stranke izmijenila vlastiti statut i tako stvorila preduvjete za integraciju. Osim što su donijeli odluku o strateškom partnerstvu s tri spomenute članice zeleno-ljeve koalicije, članovi Možemo osnovali su novo tijelo, Koordinaciju za suradnju s političkim inicijativama, kojoj se već pridružio dio članova izvršnih odbora NL-a i Zagreb je naš. Time su postali i članovi vijeća stranke Možemo, koje se, prema informacijama kojima raspolazi Novosti, zasad u novom sastavu okupilo jednom i raspravljalo o postavljanju prema sudjelovanju RH u obuci ukrajinskih vojnika. Ranije su kroz strateška planiranja dogovorili teme na kojima će zajednički raditi u narednom razdoblju. Radi se o devastaciji obale, građanskoj energetici, priuštivom stanovanju, ranom odgoju i obrazovanju i djelovanju agencija za naplatu potraživanja.

— Cilj povezivanja je stvaranje jake stranke zelene ljevice. Naime, radi se o programski vrlo sličnim strankama koje zajednički djeluju na političkoj sceni unazad tri godine. Stoga smatramo da je njihovo povezivanje logičan sljedeći korak u stvaranju jake ljevice u Hrvatskoj. I dosad smo na lokalnoj i nacionalnoj razini zajednički koristili infrastrukturu postojećih stranaka koje su sada u procesu spajanja, tako da se sam proces temelji na već uhodanim obrascima zajedničkog djelovanja – stoji u zajedničkom odgovoru koji smo dobili od SANDRA BENČIĆ iz Možemo i IVE IVŠIĆ iz Zagreb je naš.

Naše sugovornice objašnjavaju kako aktuelne promjene ‘omogućuju da Možemo zaista postane nacionalna platforma malih lokalnih inicijativa i stranaka te njihov okvir za zajedničko djelovanje na nacionalnoj razini’.

Marko Kostanić (Foto: Privatna arhiva)

Drugim riječima, radi se na širenju postojeće glasačke baze i moguće novoj, nešto široj koaliciji nominalno lijevih stranaka nadolazeće parlamentarne, pa i europske izbore. Benčić i Ivšić tvrde da još uvijek nisu započeli pregovori oko modaliteta izlaska na nacionalne izbore sa SDP-om.

— Kao što je javnosti poznato, trenutno se radi na unapređenju suradnje sa SDP-om na razini Zagreba kroz novi sporazum o suradnji i ti pregovori idu dobro – tvrde one.

Dodajmo da je Iva Ivšić uz MARINU IVANDIĆ nedavno izabrana za novu koordinatoricu Zagreb je naš, a njihov zadatok je da tokom mandata s ostalim članovima upravnog odbora te stranke stvore preduvjete za spajanje s Možemo. Budući da su unatoč proklamiranoj javnosti svoga rada skupštinu održali nenajavljeni i putem *online* platformi, a potom se o njenim rezultatima oglasili danima kasnije preko društvenih mreža, to je jednom dijelu medija bilo dovoljno da ih proglaše sektom. Uskoro ih je istim epitetom okrstio i zagrebački HDZ.

KATARINA PEOVIĆ, saborska zastupnica Radničke fronte koja je do samog kraja 2020. bila dijelom zeleno-lijeve koalicije, ističe kako stranke imaju pravo da se ujedinjuju i koaliraju. No smatra da je loše kad se to radi netransparentno.

— Transparentnost i unutarstranačka demokracija u lijevim strankama nemaju alternativne, one moraju biti bezuvjetne jer takva stranka pretendira postati predvodnik u donošenju društvenih, političkih i ekonomskih promjena. Ona najprije mora u svojim okvirima biti transparentna i demokratska, da bi u širem okviru prakticirala demokratski princip i uistinu sve društvene aktere uključila kao djelatne čimbenike, a ne samo pasivne aklamatore i sljedbenike politika koje nameće šaćica vodećih ljudi u vrhu stranke – kaže Peović.

MARKO KOSTANIĆ, novinar portala Bilten.org, drži da je integracija u jednu stranku načelno dobar potez jer će razriješiti brojne naslage konfuzija. Kaže da su u tom kontekstu bili simptomatični izvještaji dobrog dijela medija o ujedinjenju, pri čemu je gotovo nemoguće pronaći članak u kojem su do kraja

Milorad Milun (Foto: Blog.hr)

točno navedeni svi institucionalni odnosi i statusi uključenih u proces.

— I to apsolutno nije krivnja novinara nego onih o kojima pišu. Na početku je postojao strah od toga da ih se smatra ‘normalnom’ strankom, a sada, očito, postoji strah od unutarnje demokracije. Ne treba za taj zaključak imati visokog neimenovanog izvora u ‘platformi’, dovoljno je samo pratiti mediju dinamiku lica koja predstavljaju Možemo. Sandra Benčić nastupa kao ‘katica za sve’ i gotovo da nitko drugi nije ‘ovlašten’ da nastupa u ime stranke, platforme ili čega već. Premda su se od početka hvalili s nizom upućenih stručnjaka. Ali očito je situacija iznutra toliko kontrolirana da na kraju većina javnosti misli da je Ivana Kekin članica Možemo jer nastupa ‘u ime’ NL-a. Dakle, proces ujedinjenja je dobar, ali bojim se da će razriješiti samo nedoumice novinara i javnosti, ali ne i očiti izostanak demokracije u samoj organizaciji koji će dugoročno prilično ugroziti političke potencijale stranke – govori Kostanić.

Unatoč sve češćem pojavljivanju anonymnih izvora iz njihovih stranaka koji preko *mainstream* medija izražavaju nezadovoljstvo načinom donošenja odluka, Benčić i Ivšić tvrde da su odredbe kojima je otvoren proces spajanja donesene gotovo konsenzualno.

— Stranka Možemo je uz podršku više od tri četvrtine članova donijela odluku o strateškom partnerstvu sa strankom Zagreb je naš i njezinom uključivanju u rad Možemo. Isto tako, odluka o strateškom partnerstvu i procesu spajanja platforme Zagreb je naš sa strankom Možemo donesena je uz jednako veliku podršku članova stranke Zagreb je naš. To jasno pokazuje da članovi obje stranke izrazito snažno podržavaju taj proces – odgovaraju one.

Dio članova Nove ljevice smatra pak da postojeća verzija integracije predstavlja eutanaziju njihove stranke, koja se bez prethodne konzultacije sa širom bazom već neko vrijeme provodi u korist Možemo. U raspravama na posljednje dvije skupštini istaknuli su kako se radi o nelegitimnoj odluci te podsjetili da je NL svojevremeno osnovan zbog odmicanja tadašnjeg MILANOVIĆEVOG SDP-a udesno, te na jasnim postavkama: antinacionalizmu, antiklerikalizmu i antifašizmu.

mu. Zapitali su u kojoj mjeri je Možemo, s obzirom na njihov uzmak od tema koje imaju ideološki predznak uopće lijeva, a u kojoj liberalna stranka. Pojedini članovi, među kojima i pokretači Nove ljevice, posebno su nezadovoljni načinom na koji je donesena odluka o spajjanju. Naije, za nju je dobar dio članstva saznao tek na skupštini NL-a održanoj 27. studenog 2021., kada im ona nije predstavljena kao zasebna točka dnevnog reda, već u sklopu one pod naslovom ‘Aktivnosti u narednom razdoblju’. Napisljetu se o prijedlogu otvaranja procesa integracije, koji je ranije većinom glasova blagoslovio izvršni odbor NL-a, nije glasalo odvojeno. Svoju podršku ‘aktivnostima’ na taj način je pružilo 76 članova skupštine, 12 je bilo protiv, dok ih je šest bilo suzdržano. Nekoliko ih se potom iščlanilo iz stranke.

Među njima je MILORAD MIŠO MILUN, profesor za zagrebačkog PMF-a koji je NL-u pristupio odmah po njegovom osnivanju u prosincu 2016. Za Novosti kaže da ga je zasmetalno što se prije stavljanje točke o udruživanju na dnevni red nije raspravljalo s članstvom, prvenstveno o tome ‘koji bi se dijelovi programa NL-a trebali ugraditi u program nove ujedinjene stranke’. Budući da se na kraju ispostavilo kako se radi o integraciji u Možemo, Milun smatra da je time izgubljen sinergijski efekt ujedinjene ljevice.

— Naravno, pitanje je do koje je mjere sama Nova ljevica kriva za gubljenje identiteta. Osnovni problem od samog osnivanja je da se zapravo nitko nije u potpunosti posvetio razvoju stranke. Rukovodstvo nije radilo na organiziranju podružnica, savjet stranke se nije sastajao niti organizirao tematske rasprave, a radne grupe koje su se formirale pozivom članstvu da se prema interesima uključe bile su prepustene da se same organiziraju. Naravno da od toga nije bilo ništa jer je iluzorno očekivati da se tridesetak ljudi koji se prvi put vide, i to putem Zooma, nešto efikasno dogovori – dodaje on.

Milun smatra i da je izvršni odbor NL-a trebao biti uključen u te procese te sugerirati makar i samo privremeno vodstvo grupa.

— Ukratko, strankom se nije bavilo, a danas je to glavni argument za spajanje s Možemo. Napominjem da nemam ništa protiv ujedinjenja lijevih stranaka, ali ono mora biti na ravnnopravnoj osnovi, s jasno definiranim programskim ciljevima i po mom sudu s novim imenom upravo da bi se istakla činjenica ujedinjenja – kaže biiviši član NL-a.

Ivana Kekin tvrdi da zbog odluke o integraciji nije došlo do značajnog ispisivanja članova. Kaže da su NL i Možemo izrazito podudarni u političkim pozicijama i ciljevima te da je ‘bliska suradnja u predstavničkim tijelima i na terenu navedeno učinila još očitijim, što je dovelo do odluke o spajjanju u jednu stranku’.

— Što se tiče mjerne jedinice lijevih politika, podsjetit ću da se naše političko djelovanje temeljilo upravo na bliskoj suradnji s Možemo, da smo zajedno izlazili na izbore i upravo u toj

Cilj povezivanja je stvaranja jedne jake stranke zelene ljevice. Radi se o programske vrlo sličnim strankama koje zajednički djeluju unazad tri godine. Stoga smatramo da je njihovo povezivanje logičan sljedeći korak u stvaranju jake ljevice u Hrvatskoj, tvrde Benčić iz Možemo i Ivšić iz Zagreb je naš

koaliciji i ostvarili rezultate. Kao što zajedno nastupamo u predstavničkim tijelima, primjerice u Saboru i Skupštini Grada Zagreba. A navedeno ne bi bilo moguće da nam političke pozicije nisu podudarne. Uostalom, držim da svatko onaj koji tvrdi da Možemo zastupa liberalnije politike nije upućen u program i političke ciljeve te stranke. Dapače, upravo se spajanjem stranaka namjerava ojačati ljevica u Hrvatskoj – kaže Kekin.

Na pitanje zašto posljednjih godina nije širena baza NL-a kroz osnivanje novih ogranka, predsjednica te stranke odgovara kako ih je ‘iskustvo naučilo da je za kvalitetan politički rad najvažnije da postoji grupa ljudi spremnih na rad i komunikaciju’.

— Dakle, od same suhe forme puno je bitniji sadržaj. NL je mala stranka i mnogim sredinama ima tek pokojeg člana ili članicu. Dapače, i ta je činjenica dodatan motiv za spajanje jer je baš teren pokazao da naši članovi dobro suraduju s onima iz Možemo i da se upravo takvim zajedničkim radom postižu najbolji rezultati, a i najveći osjećaj doprinosa i gratifikacije koji su glavni motivatori za daljnje političko djelovanje – govori ona.

Milorad Milun smatra da se, barem po onome kako stvari zasad stoje, zapravo radi o asimilaciji, a ne ujedinjenju.

— Moram istaknuti da se stavovi Možemo i NL-a jako preklapaju u odnosu na pitanja prema pojavama fašizacije u društvu kao i

Zorislav Antun Petrović
(OraH) (Foto: Dalibor Urugkalović/PIXSELL)

Iva Ivšić (Zagreb je naš)
(Foto: Matija Habljak/PIXSELL)

Sandra Benčić (Možemo)
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Katarina Peović (Radnička fronta) (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

u pogledu zaštite ljudskih prava. Međutim, u programu Nove ljevice ima dosta progresivnih lijevih politika koje su, usudio bih se kazati, jedinstvene u Hrvatskoj. To bi svakako trebalo sačuvati pa makar to bilo i u vrlo maloj stranci kao što je NL. Uključivanje tih ili dijela tih politika u program nove ujedinjene lijeve stranke bilo bi više nego dobrodošlo. No da bi se to i na prvi pogled prepoznao, nova stranka bi zaista trebala biti nova i s novim imenom – govori on.

S obzirom na raniji prekid suradnje s RF-om, dio članova pita se predstavlja li planirano gašenje NL-a daljnju eliminaciju lijevog krila zeleno-ljeve koalicije i spomenutih ideooloških postavki na kojima je nastala ta stranka. Katarina Peović kaže kako joj se ne čini da će se išta bitno promijeniti na tome polju jer ‘već neko vrijeme ne vidimo te karakteristične teme u istupima članova NL-a’. — Nakon odlaska DRAGANA MARKOVINE ta je stranka prestala gurati jasno prepoznatljive vlastite politike koje su u najvećem dijelu bile politike onih koji su zbog razočaranja odustali od SDP-a. Građanski antifašizam, antinacionalizam i antiklerikalizam su bili važne sastavnice, no to su bile politike i šireg ujedinjenja ljevice koje je Markovina pokrenuo Šibenskom deklaracijom – govori Peović za Novosti. — Istovremeno, RF je ipak uspio nakon što smo izbačeni iz koalicije, u sklopu saborske tzv. progresivne opozicije, uvesti neke specifične politike na kojima surađujemo. Progresivna opozicija se ujedinila oko našeg prijedloga vraćanja prava na pobačaj u Ustav. Možemo i SDP su prihvatali našu inicijativu radničkog Zakona o radu koju smo pokrenuli u sklopu inicijative Za radnički zor. Nadam se da je to naznaka mogućeg dijaloga oko zajedničkih tema, iako nismo više u koaliciji – dodaje saborska zastupnica.

Marko Kostanić smatra da je stranci Možemo odgovarao raniji koaličijski odnos jer su ideoološka pitanja mogli autorsati partnerima. Sada će, dodaje on, teret eksplicitnijeg izjašnjavanja biti na njima.

— S obzirom na navedeni manjak demokracije i kontrolu komunikacije to će vrlo vjerojatno ispasti nespretno. Ne zato što su ti ljudi napustili te vrijednosti ili zato što su licemjeri. Problem je u tome što se oni prema biračima i javnosti odnose kao nevladine organizacije prema donatorima. To im je ostalo iz prijašnjih karijera. Oni svoje stavove i dostignuća komuniciraju kao izvještaje o projektu: na pravili smo ovo i ovo, a ovo nismo jer nismo ni stavili u projekt. Postoji cijeli niz političkih pitanja u kojima izostaje, ne samo njihova reakcija, već i aktivno oblikovanje, kako se to danas popularno kaže, društvenih i političkih narativa. Ti narativi neće, kako očito misle glavni ljudi u stranci, nastati akumulacijom konkretnih poteza zagrebačke vlasti – veli Kostanić, koji misli da bi buduća verzija stranke Možemo mogla ostati bez dijela birača ranije sklonih partijama koje se sada gase. — Ali, nažalost, tih je glasača bilo malo i oni neće predstavljati važnu stavku u kalkulacijama. Ono što će utjecati je sve učestalija formula po kojoj se radi o ‘sektasima’. To su, naravno, gluposti onih analitičara koji vrhunac politike vide u neovisnim zastupnicima koji ne glasaju kako stranka kaže. Nama trebaju stranke koje kolektivno i demokratski misle, a ne skupovi samomislećih intelektualaca. Ali to su prevladavajuće političke vrijednosti danas. Veći je problem što optužba za sektiranje ne obuhvaća samo kadrovska pitanja već i zelene politike i šire i bilo kako shvaćene lijeve politike. Ako se tim politikama čvršće nalijepi etiketa sektiranja, one će još više izgubiti status realističnih politika u korist radne većine. Drugim riječima, politička sudbina stranke Možemo imat će obuhvatnije posljedice od onih vezanih za samu stranku – zaključuje on.

знатљивост и културу. Мислим да су изabraniји као корисни и препознатљиви симболи Хрватске. Нама је то важно и у виду некаквог позиционирања’, рекао је премијер Андреј Пленковић при почетку производње хrvatskih eukrovaničkih. Све симbole изабрали су стручњаци док јелик Николе Тесле једини уврштен другачијим путем – на темељу интернетске анкете, при чему је из конкуренције избацио Дубровник. Стављање лика Тесле, као свјетског знанstvenika и Србина из Хрватске, на службену новчану валуту није могло проći без попратних реакција. И док су се неки у Хрватској питали зашто и Теслу нису одабрали стручњаци, подсећајући на деградирање његовог лика почетком деведесетих и каснију реафирмацију, из сусједне Србије стизале су сасвим другачије реакције, међу којима и она тамошње Народне банке која сматра да је Хрватска с Теслом ‘присвојила културно и научно наслеђе српског народа с обзиром на то да је неоспорно да се славни научник током свог живота изјашњавао као Србин по поријеклу и роду’, најавивши да ће се због тога жалити Брухелесу. Тесла је ипак, сасвим случајно, на своју 80. годишњицу смрти 7. јануара коначно постао један од службених симбола Хрватске где је и рођен 1856. године. Но остале су старе болже овдаšnjih простора – потреба за дефинирањем тко је чији, пребацивање кривије, одбацивање и прихваћање свјетских великанова из нашег поднебља овисно о политичким вјетровима, борбе око припадности националном корпусу, као и конкретно питање чији је Тесла и чији он не смије бити.

Повјесничар СТЕФАН Гужвица с Института за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду истиче да је позитивно да се Тесла слави као личност, али да ту постоји и дволичност – прихваћање Тесле, али не и других значајних Срба из Хрватске.

— Прича о Тесли је у суштини и прича о Србима из Хрватске чији се субјективитет често негира и своди на политичка поткусуривања у дневнополитичким дебатама, како од власти у Загребу, тако и од оне у Београду. Тесла је добра приズма кроз коју се то може посматрати. Битно би било да се кованица с Теслиним ликом не појави у вакuumu, него тако да хrvatska страна прихвати трагедију која се десила српском становништву деведесетих година и да схвati Србе у Хрватској као равноправне хrvatske грађане, а не као националну мањину која је у сваком тренутку потенцијална пета колона која ради на субверзији свега што је тобоже хrvatsko – говори Гужвица поручујући да би било добро да с ликом Тесле Хrvatska усвоји и инклузивну идеју хrvatskog идентитета који не искључује Србе, него подразумијева слику плуралистичне политичке заједнице која се с поносом односи према хrvatskim грађанима срpske националности.

— Тесла је постао предмет надметања између Хрватске и Србије, што је бizarno зато што Тесли национални идентитет није био битан, а његово поимање националног идентитета не уклапа се у данашње наративе о нацији. У ретким тренуцима кад се политички оглашавао, Тесла је подржавао идеју срpsko-hrvatskog јединства. За време усташkiх поколja у НДХ одржавао је везе са круговима који су веровали у Југославију, у јединство Срба и Хрвата, који су се залагали за подршку

Факсимил Теслиног телеграма Владку Мачеку
(Фото: Wikipedia Commons)

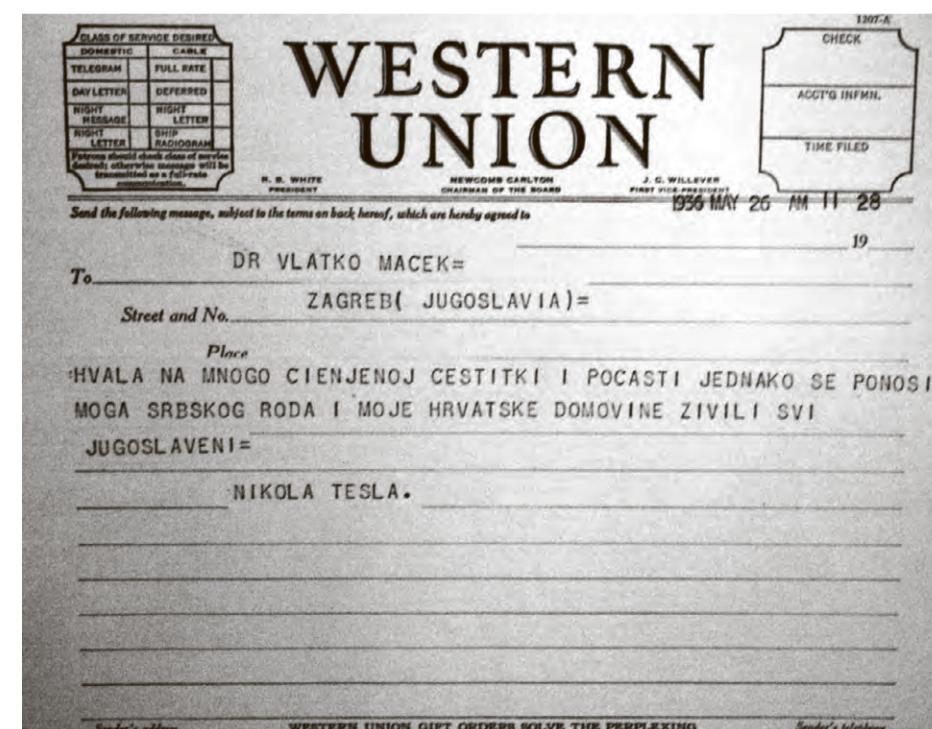
Звецкање

Теслом

Лик Николе Тесле на хrvatskim кованицама еуроцента носи важну симболичку порuku, али да би та порука била потпуна свјетског велика-на не би се смјело гурати у уске националне и националистичке оквире, слажу се повјесничари и други знанstvenici који за Новости говоре о Теслиној оставштини

C првим данима нове 2023. и улaskom Хрватске у еврозону пуштене су у платни промет еурованице с националним симbolima. У друштву кованице од два euра, на којој се налази мотив географске карте Хрватске,

и једног eura, на којем је животиња куна, чак три кованице – од педесет, двадесет и десет цента – носе лик Николе Тесле, док је на кованици од пет евроцента глагољица. ‘To су све мотиви који представљају нашу државност, нашу повијест, нашу новчарску традицију, нашу препо-

партизанском покрету. Причање о Теслином националном идентитету банализује лик и дело Николе Тесле. На овим просторима највише је одржавао везу са Сељачко-демократском коалицијом и то пре свега преко свог сестрића САВЕ КОСАНОВИЋА, члана Самосталне демократске странке, што је била више породична него политичка веза. Тадашње поимање националног идентитета није било искључиво на начин на који је данас или као што је то било у време колаборације усташа и четника, кад се одједном те етничке линије повлаче много јасније – објашњава Гужвица напомињући да су тобожње Теслине изјаве о националном идентитету које се данас наводе углавном фалсификати.

— Сведочимо навали разних Теслиних тајних дневника, али у свим тим појавама очигледно је да се ради о приземном учитавању за краткотрајне политичке интересе где је лако провалити тко стоји иза тог дневника, односно да његов аутор није био сам Тесла. Верујем да би се, када би Тесла сада вакснуо, највероватније шокирао свим тим причама и свим својим наводним тајним дневницима. Он је био светски човек који је радио за добробит човечанства. Једна од битних ствари човечанства је да превазиђе национализам који дели људе – говори повјесничар истичући да данашњи режими на простору бивше Југославије, након што су ратом и приватизацијом потпуно економски и социјално урушили све новоосноване државе, не нуде ништа осим нарцисoidног, константног враћања на прошлост.

— Нажалост и Тесла им служи за те сврхе, за вечита поткусирања како би нас убедили у своју супериорност у време кад данашње државе пропадају и кад су искључиво кроз Југославију биле способне да постигну нешто озбиљније, да створе један еманципаторски пројекат, релативни мир и релативни просперитет какав је незапамћен на овим просторима – закључује Гужвица.

Повјесничар Филип Шкиљан с Института за миграције подсећа на чувени Теслин цитат из 1936. о српском поријеклу и хrvatskoj domovini из телеграма упућеног Владку Мачеку.

— Тај телеграм завршава са ‘живјели Ју-
гославени’, али се тај дио врло ријетко спомиње што, вјерујем, није случајно. Мачек је Тесли писао о хrvatskoj domovi-
nini и срpskom роду на што му је Тесла одговорио истом фразом и додао на kraju ‘живјели Југославени’. Тесла спомиње Хrvate и Сrbе и њихово јединство што је данашњим националистима проблематично, па покушавају да рационализирају остављајући само хrvatsku domovi-
nu и срpsko поријекло, без шире приче о југославенству. Такођер, из писма 1942.
види се како пише Мачеку да је најстарији Сrbin, Јugoslaven и Amerikanac, наше крvi, dakle sve to spomiњe. Tu se vidi њe-
gova fluyidnost naционалног идентитета. Из своје америчке перспективе можда није директно осјетио te сrpsko-hrvatske односе који су се почели квартити у Краљевини Југославији, али био је проју-

гославенски оријентиран и чврсто увјeren у југославенску нацију. Било је то вријеме кад су се наши народи на овим просторима међусобно повезивали. Вријеме народног препорода, Стросмайерових идеја југославенства које су биле јако присутне и живе – објашњава Шкиљан истичући да је Тесла универзалан, да припада свима.

— Тесла је знак да смо дио свјета јер он

је једно од ријетких лица која су препознатљива свудје. Сматрам да је избор Тесле болији јер је његово лице упечатљиво, јединствено. Дубровник јесте наша најзначајнија туристичка разгледница, али ипак таквих градова има широм Медитерана – додаје Шкиљан.

Физичар Милорад Мишо Милун

напомиње да и у Хrvatskoj и у Srbiji

требамо његовати Теслино име због тога

што је ту rođen.

— То је задатак за обје стране, када стране већ постоје и када се не могу одmaknuti od ускогруднog погледа на свјет и живот. Величина Теслина генија ни за цртицу не повећава генијалност ниједног Сrbina ni Хrvata. Напротив, оставља свима нама обавезу да отварамо шансу оној дјеци која у себи носе клице те генијалности. А то се не постиже бубњањем у националистичке бубњеве и затварањем у уске националне оквире. Тесла није ни хrvatski, ni сrpski, ni američki. Он припада цијелом свјету. Добра је ствар што је Тесла гласовима грађана добио приоритет да се нађе на кованицама. То показује да хrvatsko dруштво није сасвим затровано националистичким наративом, оним у којем су сви Srbici одговорни за злочине које су починиле срpske vojne i paravojne јединице u периоду од '91. do '95. na području Хrvatske – каже Милун додајући да је rušenje spomenika i promjene назива улица и тргова деведесетих година спроводила политичка и војна врхушка u покушају реинтерпретације rezultata Drugog svjetskog rata, ali da oni nikako ne moraјu biti i dominantan pravač kretanja hrvatskog dруштva.

С физичаром Милуном слаже се и редовни професор социологије са загребачког Filozofskog fakulteta Драган Багић.

— На хrvatskim kovanicama eura nalazi

se samo један lik особе, i то Nikole Tesle.

Похвално је да је Хrvatska прихватила Te-
Србин из Хrvatske, građanin
svijeta (Foto: Marin Veraja/
Xalopix Editorial Stočk)

слу као свој симбол, не само због властите међународне репутације, него и због много важније снажне симболичке по-
руке на домаћem terenu, за нашу јавност,
за развој хrvatsko-srpskih односа јер је
Тесла симбол Srbija u Хrvatskoj. Као један
симболичан момент Теслин лик значи
и видљивост Srbija u Хrvatskoj која би
требала носити конотацију прихваћања
статуса пуног грађанства – сматра Bagić
dodaјuћi da јe izbor Teslinog lika na
kovаницi eura само наставак његове re-
vitalizacije u хrvatskom dруштву nakon
vrlo значајнog koraka postavljanja њegovo-
g spomenika u centru Gospinu za vrije-
me mandata relativno radikalnog gra-
donacelnika. Bagić navodi i da јe izbor
Teslinog lika glasovima samih građana
значајнији него што би то био evantual-
ni izbor Хrvatske narodne banke.

— Teslu su izabrali хrvatski građani, a
ne uski круг политичких elita чијој bi
се позадини избора могле импутирati
разне шпекулације, политички договори,
трговине... Овако је избор legitimniji i
jači. Međutim, ekskluzivno присвајање
Tesle, bilo od стране Srbije ili od strane
Хrvatske, tешко је брањива позиција.
Tesla је svjetski и било који покушај
својатања је бесmislen. Ako треба де-
finirati чији Tesla не smije biti, on
ne smije припадати onima који stvari
postavljaju искључиво из националне
или националистичке перспективе јер
termini искључивosti ne odgovaraју
Teslinoj biografiji, његовим ставови-
ма i djelima – каже Bagić koјег занима
kako ћe Tesla s kovanicama zaktivjeti među-
ljudima.

— Tesla ћe свакодневно бити присутан
u рукама svih građana што evantualno
може подсећати na све досадашње коно-
tacije i interpretacije Tesle o kojima
се често говорило u dnevniopolitichke
svrhe. Zanimljiva ћe бити симболичка
interpretacija, kako ћe се нека значења
u свакодневном кориштењу te kovanicе
kreirati i oblikovati с временом, како
јe се људи саживjeti с tim kovanicama,
da li ћe некa kovаницa добити svoj kol-
okvijalni назив – zaključujuće Bagić. ■

Тесла је постао предмет надметања између Хrvatske и Srbije што је бизарно зато што Тесли национални идентитет није био битан, а његово поимање националног идентитета не уклапа се у данашње наративе о нацији, каже Сtefan Gужвица

Povratak na periferiju

Transfer prema društvu perifernog kapitalizma dogodio se bez ispaljenog metka. Štoviše, njega vladajući prikazuju kao uspjeh ‘evroatlantskog’ integriranja zemlje, procesa koji bilježi nove pobjede. Umjesto Krajine pobunjenih Srba dobili smo cijelu Hrvatsku kao Krajinu

UPOVIJESTI se ništa ne ponavlja doslovno. Ni dva puta isto nije isto. Ipak, od nekih analogija ne možemo pobjeći pa rezoniranje u stilu ‘kako tada, tako i sada’ može imati smisla. Jedna takva je i usporedba stare Jugoslavije i država nastalih raspadom socijalizma. Naša teza je da su sve te države sebe smjestile na periferiju svjetskog kapitalističkog sistema, dok je socijalistička Jugoslavija bila iznimka jer smo tražili alternativu i način da se otkačimo od centara svjetske moći. Dok smo u tome uspijevali, bili smo na samostalnom putu, a otvaranje Zapadu u smislu zaduživanja, uz još neke ideološke faktore, bilo je početak kraja jedinstvenog eksperimenta.

A što je bila stara Jugoslavija? Država sa stavljenom voljom svjetskih sila, u većoj mjeri nego svojih stanovnika. Postojalo je, doduše, neko političko jugoslavenstvo, naročito u Hrvatskoj, ali nova država od svog se početka nije previše obazirala na to. Ta država se u svim svojim reinkarnacijama oslanjala na činovništvo i poduzetništvo koje će joj biti vjerno. No nikako nije uspijevala stvoriti uvjerenju jugoslavensku buržoaziju, koja bi bila svjesna zajedničkog klasnog interesa i radila na njemu. Velikosrpske pretencije dijela vladajuće klase nisu uspijevale nametnuti svoju ideologiju, ako već ne svima, onda većini ostalih buržoazija. ‘Nerješiva nacionalna pitanja’ drmala su tom zemljom cijelo vrijeme njenog postojanja. No to je bio samo jedan segment u podjeli društva. Drugi, za opstanak države i odlučniji, sastojao se u njenoj pozamašnoj kolonizaciji. I to od zapadnih ‘saveznika’. U strukturi privrede strane su korporacije imale odlučujuću riječ. I to na dva načina. S jedne strane, poticale su izvoz sirovina i poluproizvoda prema svojim zemljama, kao što je i energetski sustav bio u njihovom većinskom vlasništvu. S druge strane, gušile su ono malo postojeće domaće industrije, namećući joj razna fiskalna ograničenja i na sve načine gušeci proizvodnju. To je išlo tako daleko da su strani vlasnici, ako nisu mogli ili htjeli pokriti proizvodnju nekih artikala, mogli zabraniti njihovu domaću proizvodnju. Bio je to razvoj u nerazvijenost.

Tako je stvorena ovisna privreda koja je u potpunosti zadovoljavala interese jedne klase koja nije bila domaća. Državni službenici i uglavnom sitna buržoazija zato su nastojali naći svoju nišu u služenju stranom kapitalu. Tako je formirana tzv. kompradorska buržoazija. No još i puno više kompradorsko činovništvo, koje je služilo stranim interesima. Kao što znamo, većina stanovništva bila je seljačkog porijekla i odana autarkičnoj poljoprivrednoj proizvodnji, uglavnom za vlastite potrebe. Selo dakle nije bilo u značajnom opsegu proletarizirano. A postojali su i ostaci prethodne, feudalne, društveno-ekonomске formacije. Radnička klasa bila je slaba i fokusirana na borbe u postojećim industrijskim centrima, kojih je bilo malo. Iz tako skicirane društvene strukture postavilo se pitanje da li je ta država uopće bila kapitalistička ili moramo govoriti o nekoj drugoj društveno-povijesnoj formaciji. Bez obzira na odgovor, jasno je da se radilo o državi na rubu svjetskog kapitalističkog sistema, o državi periferije. Nju su iskoristavale – što eksploracijom, što zatiranjem – države centra i kao takva je životarila, svodeći život seljačkih masa na puku reprodukciju. Postojala je ogromna rezervna armija rada, koja je vrijednost rada radnika snižavala na mjeru ponekad i ispod razine reprodukcije. Tako konstruirana država nije imala unutrašnje

snage da se obrani od stranih osvajača, u času kada su oni prešli s mirnodopske na ratnu privredu. Nju su, kao što znamo, u roku od nekoliko dana pregazile trupe sila Osovine, koje su raskomadale zemlju.

Socijalističkom iznimkom, stvorenom u ratu i poratnom oslobođenju, ovdje se neće detaljno baviti. Dovoljno je reći da je to bilo razdoblje velike industrijalizacije i oslanjanja na vlastite snage, što nas je u jednoj kombinaciji plansko-tržišne privrede učinilo propulzivnom zemljom u razvoju. Privredno-politički bila je to era samoupravljanja, a svjetsko-politički nesvrstanosti. Nova Jugoslavija bila je u mnogočemu suprotnost staroj, a njen razvoj iznijela je radnička klasa ojačana razdobljem urbanizacije, velikog prelaska seoskog stanovništva u gradsko ili kombiniranim radom u tvornicama i na poljima. Na mnogim područjima izvukla se iz položaja provincije i ubrojila u srednje razvijene zemlje, u jednom razdoblju sa svjetski relevantnim privrednim rastom.

No socijalizam se u jednom trenutku ‘iscrpio’, tj. snage koje su mislile da će bolje proći bez njega preuzele su vlast u zemlji, koja se podijelila na osnovu ideologije nacionalnih država. Kako su te novonastale državice bile unutrašnje strukturirane? Ideologija vladajućih govorila je o samodostatnosti i pušći i lisanici na vlastitom ramenu i u vlastitom

Odsječeni i od samodostatne poljoprivredne proizvodnje (Foto: Dalibor Urkalović/PIXSELL)

džepu. No politička praksa bila je daleko od proklamiranog cilja ‘narodnog kapitalizma’. Umjesto toga narod je razvlašten, tako što je privreda ‘nacionalizirana’. Što je to u biti značilo? Sada znamo da je to bio pokušaj države, tog novog vlasnika privrede, da stvari i nacionalnu buržoaziju, za čije je privatno vlasništvo nad privredom čuvala ‘nacionalnu’ imovinu. Bili smo se doveli u takav nacionalni položaj da imamo narod koji još nije ‘izabrao’ svoju buržoaziju. Dapače, ideologija je oscilirala između tvrdnji da će sada svi biti posjednici, do toga da državno bogatstvo trebamo predati u ruke 200 obitelji.

Kako bilo, pokušaj izgradnje nacionalne buržoazije, barem u Hrvatskoj, polučio je dvojocene rezultate. Novostvoreni tajkuni, koje je vlast izabrala da vode privredu, to nisu znali ili nisu mogli. Oni su uglavnom uništavali firme kojih su se domogli, spekulirajući zemljistima i slično. To je proces koji se danas već i poluslužbeno zove ‘pljačkaškom privatizacijom’. Što je bila alternativa tom procesu? Za hegemoni um neka ‘prava’ i ‘nepljačkaška privatizacija’. I tu u sliku ulazi strani kapital. Pokazalo se da strani vlasnici, koje je izabralo ‘slobodno tržište’, bolje vide što ovoj zemlji treba od neuspješne domaće buržoazije. Ponovno je stvorena struktura društva perifernog kapitalizma. Taj transfer dogodio se bez ijednog ispaljenog metka. Štoviše, njega vladajući prikazuju kao uspjeh ‘evroatlantskog’ integriranja zemlje, što je proces koji ovih dana bilježi nove pobjede, s pričama o uspjehu graničarskog položaja i uvođenja zajedničke valute sa zemljama kapitalističkog centra. U mjeri u kojoj EU to još uvijek jest. Umjesto Krajine pobunjenih Srba dobili smo cijelu Hrvatsku kao Krajinu. Predzide kršćanstva tako postajemo tek sada, uz sav prljavi posao koji graničari moraju raditi.

Što se tiče unutrašnje strukture društva, postajemo pravom evropskom periferijom. Otuda sličnosti sa starom Jugoslavijom, uz sve razlike koje postoje među evropskim državama između dva svjetska rata i danas, kada su one ‘ujedinjene’ pod plavim stijegom sa žutim zvjezdicama. Za nas, koji smo zahvaćeni unutrašnjom kolonizacijom EU-a, ništa se ne mijenja skidanjem rampi za protok ljudi i puno više kapitala. Dovoljno je da rampe i dalje postoje ‘u glavama’. Po toj dubljoj podjeli, na primjer, njemački kapital i dalje će slobodno harati našom zemljom, dok u obrnutom smjeru ide samo izvoz vrijedne radne snage koju Nijemcima isporučujemo.

Naš kapitalizam ponovno je ovisničkog tipa, on ponovno stvara kompradorsku buržoaziju (sve manje) i kompradorsko činovništvo (sve više). U sve većoj mjeri postajemo ‘društvo za drugo društvo’ sa slabo razvijenom radničkom klasom i velikom armijom rezervne radne snage. Tu je možda i osnovna razlika u odnosu na strukturu društva u staroj Jugoslaviji. Naime, mi seljaštva više praktički nemamo. Odsječeni i od autarkične poljoprivredne proizvodnje, koju neuvjerenjivo simuliraju OPG-ovi, u paradoksalnom smo položaju istovremene masovne proletarizacije društva i gašenja domaće industrijske proizvodnje, koju zamjenjuje ona zapadna, u opsegu i kvaliteti koja njima odgovara. To je u nas već dovelo – i još će se produbiti – do velikog raslojavanja u društvu. Slično, ali i različito u odnosu na situaciju koju smo imali u staroj Jugoslaviji. Manjina koja će od perifernog razvoja ili ‘razvoja u nerazvijenost’ imati koristi živjet će na račun razvlaštene većine, koja će tonuti u siromaštvo, bez mogućnosti da preživi makar i ‘poseljačenjem’. Alternativa je emigracija. Dokle to može ići tako ili će se na horizontu ipak pojavit i nove snage, ostaje da vidimo. I činimo promjenu mogućom. ■

PIŠE Boris Dežulović

Pravopis je jednostavan: svi znaju da ku*ac nije ni kupac ni kusac ni kukac ni kunjac ni kunac, svi znaju što ku*ac može biti i što jest, pa ipak ne smije pisati kurac, nego ku*ac. Čita se, jasno, ‘kurac’, ali hrvatske urednike boli ku*ac kako se ‘ku*ac’ čita. Hrvati, naime, ionako ne čitaju

DA je stvar možda ipak otišla predaleko, prvi put smo pomislili kad je jedan portaloid uoči Svjetskog nogometnog prvenstva objavio upozorenje: 'Hrvati, oprez! Kazna za se*s sedam godina zatvora!' Da je zaista otišla tamo, shvatili smo kad je i najčitaniji hrvatski, inače liberalni i drčni portal mrtav ozbiljan objavio isповijest glumice DREW BARRYMORE: 'Ne mogu bez se*sa godinama, ne znam što nije u redu sa mnom!' Da, gospodo, seks. Pardon, se*s. Mala cenzorska zvjezdica, zloglasna gutačica slova, proširila se hrvatskim medijima, i konačno smo shvatili da imamo posla s virusom. Da, bila je to tipografska sida - sindrom seksualne izričajne deficijencije.

Počelo je bezazleno, kao u svakom filmu katastrofe, kad je demokratizacijom medijskog prostora legitimiran živopisni pučki seksualni leksik. Novinska grafika našla se na sto mukra: kako napisati 'jebati', 'pička' ili 'kurac' tako da znači 'jebati', 'pička' ili 'kurac', da se dakle čita kao 'jebati', 'pička' i 'kurac', ali da ne piše baš 'jebati', 'pička' i 'kurac'?

Za jebanje je pronađeno prekrasno, tako hrvatsko rješenje: hebanje. Valjalo je skinuti kapu geniju koji se dosjetio. Jezičavi jezični domobrani mogli su do mile volje hebatи mater svima, bez straha od mrkih lektora i župnika. Problem je prepoznat tek kad je od silne hebačine stvar otišla u hurac: ispalо je da to nije to, hrasni hrvatski hurac bio je hatastrofalno hilav, hrnj i ohlembesen, bez hapi hrvi, tahorehuć hrvi hurac.

Onda se pojavila spasonosna, naizgled bezopasna zvjezdica.

Poput svakog velikog otkrića u povijesti, i zvjezdica kao tipografski joker otkrivena je sasvim slučajno, kad je u jezikoslovnim krovovima zaključeno kako su nepočudne riječi u hrvatskom jeziku srbizmi i ostavština komunističkog jezičnog terora, pa predloženo lukavo grafičko rješenje s omraženom jugoslavenskom zvijezdom umjesto vulgarnih srbizama. Nepoznati glas razuma upozorio je kako je 'rješenje sa zvjezdicom u kurcu', a neki redakcijski debil pogrešno shvatio kako je rješenje s malom zvjezdicom u riječi 'kurac'. Tako je nastao hrvatski ku^{*ac}. Većina znanstvenika slaže se da je nulti pacijent bio GORAN IVANIŠEVIĆ, kad je ono osvojio Wimbledon, a sve novine objavile sad već slavni transparent 'Fala ku^{*cu}!' i Goranovu još slavniju izjavu kako bi 'da nije rođen u Splitu, bija ku^{*ac} od ovce'.

Zašto je, međutim, zvjezdica baš u ku*cu, odnosno posred ku*ca? Dugo sam razmišljao o tome: zašto je, eto, zvjezdica baš na mjestu slova 'r', a ne umjesto 'u' ili 'a', kao k*rac ili kur*c? Zato što bi, razumije se, kao k*rac ili kur*c bilo potpuno razvidno da je riječ o kurcu, jer ne postoje ni kirac ni kuršć. Dočim ku*ac može biti i kupac i kusac i kukac i kunjac i kunac i svaki kurac. Osim što, kako vidimo, ne može

Tako je nastao novi jezik hrvatskih medija. Pravopis je jednostavan: svi znaju da ku*ac nije ni kupac ni kusac ni kukac ni kunjac ni kunac, svi znaju što ku*ac može biti i što jest, pa ipak ne smije pisati kurac, nego ku*ac. Čita se, jasno, 'kurac', ali hrvatske urednike boli ku*ac kako se 'ku*ac' čita. Hrvati, naime, ionako ne čitaju.

Tako je počelo.

Hrvatima je bilo neviđeno zabavno, mlatili su se po medijima ku*cem u čelo, je*ali mater, dobijali po pi*ki i brojali zvjezdice, razuzdano i bez stida, sve se ku*čeći kako su jednom jedinom malom zvjezdicom za*ebali moralnu policiju. Onda je došao ZDRAVKO MAMIĆ i jedna zvjezdica više nije bila dovoljna. 'Mamić na suđenju u Osijeku: 'Šta se smiješ, koji ku**c?' Ili: 'Mamić novinaru: 'Je** ti JOCA AMSTERDAM mater, pi**a ti materina balava!'. Dok su se Hrvati snašli, već je stvar otisla u tri zvi*** ma***ine – 'Mamić napao novinara: pi*** ti materina provokatorska!' – pa u sve četiri: 'Mamić divljao na sudu: Suci, mater vam j**** šugavu!' Sve dok unakaženi naslovi nisu počeli izgledati kao pluća pacijenta zaraženog koronavirusom: 'Novi show Zdravka Mamića: P**** vam m***** svima!'

nja na vjenčanju pustio snimku mlade tijekom se*sa s mužem njene trudne sestre!

Onog trenutka kad je virus side pobjegao iz laboratorija, nije više bilo pitanje vremena kad će preko se*sa prijeći na ostale hrvatske riječi, već kad će prijeći i hrvatske granice.

Dramatične vijesti ovih dana tako stižu iz svih krajeva bivše Jugoslavije. Uznemirujuće fotografije jedne srpske pjevačice domaći su portaloidi nedavno prenijeli s naslovom: 'Skandal! MAJI NIKOLIĆ nasred ulice ispala bra*avica!' Drugoj je ispalo još i više: 'TEA TAIROVIĆ na nastup došla bez ga*ica!' Bra*avice i ga*ice bile su, međutim, hrvi hurac prema onome što je ispalo u naslovu potresne isповijesti jednog popularnog pjevača: 'Ekskluzivno! HALID MUSIMOVIĆ: 'Spavao sam sa *** žena!''

*** žena!!!

Stvar se otela kontroli: kod ku*ca, pi*ke, bra*avice ili ga*ica još uvijek smo znali o čemu je riječ – štoviše, cijela je suština bila u našem pouzdanom znanju o čemu je riječ – ali brojka ***?!? Koliko je to ***, je li naš popularni je*ač spavao sa stotinu žena ili sa njih devetstvo deve-deset devet? Ili samo sa, štajaznam, pet? Ups, pardon, ***?

Virus se "sualne izričajne deficijencije, kako vidimo, sa slova je prešao na brojke. Zato nam, eto, nije dato znati broj Halidovih žena. Da se popularni pjevač hvalio s koliko je žena, metnimo, vodio duge razgovore o suvremenoj bosanskohercegovačkoj književnosti, radosno bismo i bez ikakvih deficijencija čitali 'Ekskluzivno: vodio sam duge razgovore o poeziji MARKA TOMAŠA sa osam stotina žena!' Ali ne, on je sa *** žena vodio ljubav, nakon čega se vi pitate zašto je problem u tih *** žena, a ne u samim ženama: ako je, naime, problem broj Halidovih sek"ualnih sno*aja sa ženama, zašto problem nisu i nedvosmisleno 'spavanje' i nedvosmislene 'žene'? Zašto naslov nije do kraja dosljedan i ne glasi: 'Halid Muslimović: ***** sam sa *** ***?' Zašto, najzad, djecu i osjetljivije čitače ne bismo pošteldjeli i eksplicitnog ***a i eksplicitnih imena ***ualnih predatora, pa opušteni i zaštićeni čitali, 'Ek"kluzivno! ***** sam sa *** ***?'

Vi se to pitate zato što se u novi medijski jezik razumijete kao Mare u k⁺ivi ku⁺ac. Jer šta? Ako se ku⁺ac je⁺e s pi⁺kom, to je se⁺s, ali ako se ku⁺ac je⁺e s *** pi⁺aka, informacija nije se⁺s, nego broj se⁺sova. Ukoliko, recimo, nekoga šaljete u p^{****} m^{*****}, na hrvatskom cete to napisati 'idi u p^{****} m^{*****}', dočim šaljete li ga u *** iste, onda se pravilno piše 'idi u *** pičke materine!'. Sama je to ona suština šek-sualne izričajne deficijencije: vaše pouzdano znanje o čemu je riječ. A kad je suština u vašem pouzdanom znanju o čemu je riječ, ta je riječ sama po sebi nevažna. Lišene konteksta mogu onda čak i nepočudne riječi i vulgarni srbižmi

onda čak i neopuštanje ljeđci i vugarni srbizmi.
Na primjer: **** je **** i *****
i ***** ***** ***** ***** ***** ***** ,
***** *** *** * je ***** , ***** na ***
***** ***** ***** ***** ***** i ANDREJA PLEN-
KOVIĆA i ***** ***** ***** , i *****
** FRANJOM TUĐMANOM, ***** * ***** *****
***** !

Recite, nije li divan novi medijski jezik? Nitko ***** ne zna što sam napisao, a svi bez greške znaju što sam mislio. ■

P***** vam m***** svima -
Zdravko Mamić (Foto: Denis
Kapetanović/PIXSELL)

NIKOLA BILIŠKOV

Nalazimo se u izvanrednom ekološkom stanju

Hrvatska je geografski na Mediteranu, a on je na globalnoj razini jedna od žarišnih točaka klimatskih promjena. Ako ovako nastavimo, do 2050. mogli bismo biti na razini od plus četiri stupnja u odnosu na predindustrijsko doba, sa posljedicama poput širenja pustinja, gubitka bioraznolikosti, klimatskih migracija stanovništva... Vlast i nije nešto posebno briga

Foto: Slavko Midžor/PIXSELL

TOKOM 2022. godine boravili ste kao studijski istraživač u kanadskom Montrealu. Budući da vam stipendija još nije istekla, kakva su vaša dosadašnja iskustva i impresije?

Na Sveučilištu McGill bavim se mehanokemijskom, riječ je o novijoj grani kemijske reakcije potiču mehaničkom energijom. Time se omogućuje da se različiti produkti dobivaju bez upotrebe otapala, što je zanimljivo i kemijskoj i farmaceutskoj industriji jer otapala sačinjavaju preko 85 posto otpada kemijske industrije. Ta otapala naime stvaraju veliko okolišno opterećenje, nisu dakle ekološki prihvatljiva, a osim toga sve te metode iziskuju pročišćavanja, što je i energetski zahtjevno, a time i skupo. Šef našeg laboratorija u Kanadi, Zagrepčanin TOMISLAV FRIŠČIĆ, trenutno je jedan od globalno vodećih istraživača u tom području. Recimo da sam trenutno manje-više završio s eksperimentalnim radom, koji sad treba opisati u znanstvenim publikacijama. Moje istraživanje odnosi se na doprinos razumijevanju mehanizama koji se događaju u pozadini mehanokemijskih reakcija.

Kakav je odnos Kanade prema znanosti?

Onde je raspoloživo puno više novca za potporu znanosti. Sveučilište je puno bogatije od svih naših hrvatskih. Pošto je to internacionalna sredina s intenzivnom dinamikom izmjene ljudi, najvažnije stvari rade mladi ljudi koji onamo dolaze na doktorate i usavršavanja, kao i na druga slična sveučilišta. Da biste postali profesor, trebate biti doista izuzetni u tom smislu. Općenito se u kanadskom društvu i dalje primjećuje kolonijalni *mindset* koji je ondje duboko ukorijenjen, unatoč tome što je u posljednjih 25 do 30 godina napravljeno jako puno za poboljšanje statusa tamošnjeg domorodačkog stanovništva, koje ima i svoja sveučilišta, a na ovom na kojem sam zahvaljujući stipendiji imaju katedru za umjetnost, jezik, povijest itd. No općenito, položaj tih skupina i dalje nije najbolji.

Plin nije tranzicijsko gorivo

Časopis 'National Geographic' je krajem prošle godine inicijativu Znanstvenici za klimu, čiji ste začetnik, nominirao za nagradu 'Žuti okvir' – kako je prošlo?

Nismo nagrađeni, ali oni koji jesu potpuno su zaslužili nagrade. Recimo da su nam kroz 2021. godinu aktivnosti, djelomično i zbog mog odlaska u Kanadu, bile umanjene, što je doprinijelo tome da smo bili i manje vidljivi u javnosti. S druge strane, postoje oni koji su takođe i napravili korisne stvari.

Pa ipak, kako biste ocijenili 2022. kada je riječ o klimatskim promjenama i projekcijama?

Mnogo je stvari za kojem možemo reći da su katastrofalne, prije svega sve ono što se događa oko ruske agresije na Ukrajinu, repozicioniranja Europske unije u smislu opskrbe energijom i djelomičnog povratka ugljenu, kao i aktualiziranja LNG terminala. Sada i Njemačka želi napraviti dva takva terminala kako bi Europa postala što neovisnija o ruskom plinu. Idemo dakle u smjeru energetske ovisnosti o fosilnim gorivima iz SAD-a. Firme sjevernoameričkog kontinenta koje se bave fosilnim gorivima trlaju ruke, jer njima je rat u Ukrajinu u tom smislu odlično došao. Drugo, mnoge stvari su se događale u sjeni ukrajinskog rata, s nekoliko negativnih poteza EU-a. Tu bih posebno izdvojio odluku Europskog parlamenta,

koji je izglasao da se u taksonomiju održivih investicija uvrste plin i nuklearna energija, što se nikako ne uklapa u zeleni plan EU-a. I to bez obzira na to što su parlamentarni odbori za zaštitu okoliša i odbor za energetiku, koji su nadležni za donošenje odluke na tom polju, odlučili da će biti protiv, no zbog velikog pritiska fosilnih lobista izglasano je drugačije. To je izazvalo veliko razočaranje na cijeloj ekološkoj sceni Europe. Greenpeace najavljuje tužbe protiv EU parlamenta, mislim da su ih već podmijeli. Kao ambasadori klimatskog pakta Europske unije, i mi smo bili uputili videoporuku Europskom parlamentu u kojoj smo tražili da se plin i nuklearna energija ne uvrste u navedenu taksonomiju. Održana je i konferencija UN-a o klimatskim promjenama u Egiptu, koja je iznijela jednu dobru i jednu lošu vijest. Prva nalaže da bogate zemlje globalnog sjevera moraju plaćati naknadu za ekološku štetu počinjenu prema globalnom jugu, dakle nerazvijenim zemljama, ali su i dalje fosilna goriva ostala nedirnuta. Pozitivno je što je također nedavno baš u Montrealu izglasano međunarodni sporazum o bioraznolikosti, koji je izglasalo 195 zemalja, među njima i Hrvatska. Sporazum predviđa zaštitu oko 30 posto kopnenih i jednakotoliko oceanskih površina, kako bi se obnovila i očuvala bioraznolikost. Također se preostalih 70 posto mora smatrati važnima, tako da se zahtijeva postroženje propisa pri raznim investicijama i slično. Tome dodajmo i da je Svjetska organizacija za zaštitu prirode (WWF) 2020. izvjestila da je populacija živih bića na zemlji 69 posto manja nego što je bila 1970. godine.

Borba za klimatsku pravdu se nastavlja. I hrvatski ogrank pokreta klimatskih i okolišnih aktivista Extinction Rebellion Zagreb uputio je vladajućima apel za napuštanje fosilnih goriva, jer je Hrvatska među tri europske zemlje koje su najizloženije klimatskoj krizi. Je li Vlada svjesna toga i što nam aktualno stanje govori?

Hrvatska se geografski nalazi na Mediteranu, a on je na globalnoj razini jedna od žarišnih točaka klimatskih promjena. Prije dvije godine Unija za Mediteran, kao znanstveni savjet organizacije mediteranskih država, objavila je izveštaj o klimatskim promjenama za to područje, koji pokazuje da se Mediteran već sada zagrijao na plus 1,5 stupnjeva u odnosu na predindustrijsko doba i da bismo, ako ovako nastavimo, do 2050. godine mogli biti na razini od plus četiri stupnja, sa svim posljedicama poput širenja pustinja, gubitka bioraznolikosti, klimatskih migracija stanovništva, naročito iz sjeverne Afrike, koje doslovno gubi tlo pod nogama... Vlast i nije nešto posebno briga.

Ivi ste uime Znanstvenika za klimu uputili apel na istu adresu?

Kada smo početkom 2020. poslali apel, imali smo cijeli niz sastanaka, najprije s predsjednikom ZORANOM MILANOVIĆEM, koji je imenovao posebnog savjetnika za klimu i energetiku, i to je bio pozitivan signal. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja za vrijeme bivšeg ministra TOMISLAVA ČORIĆA poslalo nam je pismeni odgovor u kojem je bilo nazočeno da su obnovljivi izvori inferiorni fosilnim gorivima itd. I da moramo inzistirati na postrojenjima za CCS (Carbon capture and storage), za hvatanje i pohranjivanje CO₂, što su tehnologije koje se moraju još puno razvijati. Mi smo odlučiti nastupiti kao recenzenti tog odgovora i bili smo jako kritični. Zatim smo lani s predsjednikom održali još jedan sastanak. Saborski odbor za zaštitu okoliša posvetio je sjednicu klimatskim promjenama, to je bio dobar sastanak. Ali fali follow-up svega toga. Netom prije klimatske konferencije COP 26 2021. u Glasgowu sastali smo se *ad hoc* i s

Katastrofalno je sve ono što se događa oko ruske agresije na Ukrajinu, repozicioniranja EU-a u smislu opskrbe energijom i djelomičnog povratka ugljenu, kao i aktualiziranja LNG terminala. Idemo u smjeru energetske ovisnosti o fosilnim gorivima iz SAD-a

premijerom PLENKOVIĆEM, gdje sam iskoristio priliku kazati što tražim od delegacije u Glasgowu. Hrvatska ima nekoliko važećih strategija koje se odnose i na energetiku i na klimatske promjene i niskougljični razvoj, ali sve su one, kao i njihova legislativa, međusobno kontradiktorne. Postoji integrirani energetski i klimatski plan do 2050. s perspektivom do 2070. koji govori kako se moramo odreći fosilnih goriva, ali istovremeno i kako će se intenzivirati istraživanje potencijalnih ležišta nafte i plina u moru i Dinaridima. Čovjek se pita tko je tu lud, ja ili netko drugi. Kako ćete postići smanjenje emisija ako također govorite da će se maksimalna eksploatacija nafte postići 2035.? Ne znam ni sam otkud su izvukli tu godinu.

Hrvatska ne odustaje ni od LNG terminala na Krku?

Mi smo duboko uvjereni da plin nije transcijsko gorivo, kao što se to uporno gura. Osim toga, plin jako često dolazi s pridjevom 'prirodni', što zapravo ne opisuje bitno svojstvo tog plina. A bitno svojstvo tog plina je zapravo da je on također ugljikovodik, uglavnom metan, i kada se usporedi s ugljenom ili nafmom, može se reći da je čišći, ali samo u tom smislu da po jedinici mase daje više energije od potonjih. A kada ugljikovodici izgaraju, osloboda se CO₂, odnosno ugljikov dioksid. Nažalost, energetska tranzicija ne može se provesti preko noći. Ipak, imali smo je vremena provesti. Još je 1912. godine talijanski znanstvenik i otac fotokemije GIACOMO CARMICIAN pisao o tome da smo kao civilizacija spremni da predemo na direktno korištenje sunca za dobivanje korisne energije. Tako se na svakoj zgradi u gradovima mogu instalirati paneli koji će sunčevu energiju pretvarati u električnu. Mi danas, 110 godina poslije, još uvek o tome govorimo kao da je riječ o science-fictionu. I tu Hrvatska jako kaska za brojnim zemljama, a imamo puno više sunca od njih. To je absurd i pokazatelj političke nebrige i inertnosti sustava.

Gramzive kompanije

Nalazimo li se stoga i s obzirom na sve parametre u izvanrednom klimatskom stanju?

Mislim da bi se o tome trebalo govoriti u tom smislu. Sve više i više imamo ekstremnih vremenskih prilika, što je direktna posljedica klimatskih promjena. Ljudima treba biti jasno

da se pojedinačni događaj ne može pripisati klimatskim promjenama, ali kada se nešto ponavlja i sustavno mijenja u odnosu na raniju situaciju, to jest pokazatelj nečega. Jedan od najboljih pokazatelja su ekstremne kiše, poplave koje plave cijele gradove, imamo sve intenzivnije i brojnije ljetne topilinske valove, zime koje ne postoje, a onda odjednom provali polarni zrak i prekine proljeće, što se dogodilo 2021., kada su biljke propupale pa smo usred proljeća imali zapravo zimu koja je trajala još pola mjeseca. Kod nas je problem što nema sustavnog razmišljanja o tome, nema strategije koja uzima u obzir trendove u klimatskim promjenama, a koje je zapravo klimatska znanost predviđjela. Naši se vlastodršci ponašaju kao da su najpametniji i kao da sve znaju, što je formula samo za uspješnu propast.

U zadnje vrijeme također se piše o dodatnim poskupljenjima energeta čak do 80 posto, zatim o rastu cijena hrane za 20 do 40 posto u odnosu na lani. Govori se i da je utjecaj ekstremnih prilika također sve veći, što utječe na nesigurnost u energetskom smislu?

Nisam finansijski stručnjak, ali u pozadini takvih cjenovnih šokova, odnosno rasta cijena energeta je, rekao bih, beskrajna gramativnost kompanija koje se bave ekstrakcijom, preradom i prodajom fosilnih goriva. S druge strane, imamo inertnost svih naših vlada, ne samo hrvatske već i europskih, da se napravi radikalni odmak od fosilnih goriva, koja nas vode u začarani krug ovisnosti o njima.

Ako se želi biti energetski neovisan, na primjer od ruskog plina, što se često spominje, zašto se ne razmišlja o alternativi, već sve opet ide u smjeru korištenja fosilnih goriva?

To je stvarno tragedija. Na početku agresije u Ukrajini govorilo se da se nalazimo na jednoj civilizacijskoj raskrsnici na kojoj ćemo morati odlučiti kojim ćemo energetskim smjerom krenuti, prema smanjenju ovisnosti o fosilnim gorivima uopće ili ćemo otići u neku novu ovisnost o tim gorivima iz nekog drugog izvora. Izgleda da smo se institucionalno odlučili za potonje, jer to je utabana staza. I dalje ćemo stoga imati povećanje emisija, što nas odvodi u svijet u kojem će vremenske prilike biti nepredvidive, sa svim posljedicama po poljoprivrednu i proizvodnju hrane, migracije i ostalo. Recimo i to da za Ininu plinsku platformu 'Ivanu D', koja je potonula u prosincu 2020. pedeset kilometara južno od Pule i koja i dalje leži na dubini od 40 metara, postoje jake indikacije da iz nje i dalje curi metan, i da je moguća i erupcija metana iz ležišta. A zašto je ne uklone, to je dobro pitanje, to zanima mnoge nevladine udruge. Službeni odgovor je da se to treba pustiti na dnu jer se time stvara umjetni greben. Spominjem ovo jer je to pitanje koje ostaje neodgovoren i naši ga zataškavaju.

Što biste na kraju poručili?

Bez obzira na to što su trendovi, kako vidimo, prilično negativni i što naši i međunarodni političari pokazuju visok stupanj inercije u rješavanju klimatskih problema, društveni pokreti su vrlo aktivni, zapravo njihov monitoring oko aktualnih problema, i to nam ulijeva nadu. Treba ustrajati u aktivnom optimizmu. Donose se različiti sporazumi, sa svim manama i vrlinama, ali bitno je da netko stalno upire prstom da se dobre strane sporazuma provode i da se oni uvode u nacionalne legislative. Treba inzistirati na tome da su te pozitivne mjere radikalne, jer se nalazimo u radikalnim vremenima i u izvanrednom ekološkom stanju. ■

Мамурна метропола

На први дан нове године, одмах након прославе, кренули смо у шетњу главним градом па сусрели средњошколце који се враћају из провода, зет-овца који нам честита Први мај, заигране скејтере испред Арена центра, раднике из Непала и с Филипина којима, кажу, највише недостају домаћи зачини

CРЕТАН Први мај! – поздравља на први дан нове године зет-ов радник свог колегу, возача аутобуса на релацији од Волтинга према Мажурланцу. Сунце пичи, а ми не роштиљамо, али се сви у бусу брзо слажемо да су временске прилике истину мајске.

— Сретно ново јељто, дабоме! Тако нам и треба! – додаје уз доцирајуће махање главом путница из задње ложе, иако није јасно коме је точно ова лекција упућена. Атмосфера благо подсјећа на празничне честитке министра Шеве у Ноћној мори, оно кад се није дао збунити па је ‘свим грађанима Социјалистичке Републике Хрватске’ честитao Божић.

Покрај нас сједи група видно уморних средњошколки. Главе мичу што даље од прозора, покушавају избјећи пикања сунчаних бодежа. Кажу нам да су нову годину дочекале на кућном тулуму код пријатељице која живи на Волтингу. Све се слажу да је провод био квалитетан. Питамо их какве су им жеље у новој години, поводе ли се уопће за таквим зајељивањима?

— Наравно да имамо жеља, па морамо се нечemu радovati! – каже Маја, од свих из групе најприсутнија међу живима. Застаје на пар секунди, а онда додаје да је њена главна жеља да спавају собу више не дијели с братом. Кљуц по кљуц, зијев по зијев, преко усана прелазе и жеље других дјевојака: да се напокон збарим с ликом из бе разреда! Да имам пару за скупљи духан и болju кожу! Да ми мама оздрави! Желимо им све то, и још више.

Од Мажурланца пјешке потежемо према Главном колодвору, сапунамо се сунцем, испирено тишином. Чак и кад на страну макнemo топлински фактор који сличности додатно подцртава, Загреб на први дан нове године доста подсјећа на Загреб љетi. На улицама је људи, али мање. Распореди рада угоститељских радњи су измијењени, па људе срећете на ‘изне-нађујућим’ мјестима. Успорени су, заманти. У покретима им титра нешто другачије, нека празнична могућност што се к’о балон нагло дигла у зрак. Можда пуну несувислих обећања и улудих очекивања, али доволјна за привремени лет. Да не будемо баш безглави, своју тезу провјеравамо са старијом женом која је извела пса у шетњу близу Ботаничког врта.

— Па добро сад, да... И дивно је и депресивно. Има неке сличности с љетом у Zagrebu – кратко констатира.

На Главном колодвору главна је шпица у Хрватској пошти, чији радници

раде пуном паром и народу омогућују да плаћа у новој валути. Од те се гужве хитро мичемо, пратимо жељезничке трачнице даље према трошним баракама и Гредељу. Једна од барака је фино почишћена. У десном је куту постављен танки плави мадрац и наранчасти кушин, а бескућник који у бараки ноћи благосиља овај мирни дан. Као и лани кад смо на први дан нове године луњали по колодвору, бескућници су најсретнији што зиме више нису тако хладне. За спавање на отвореном, или у најмању руку без гријања, климатске су промјене душу дале.

Кад је већ Први мај, застајемо код Индустриске стројарске школе у Држићевој, некадашње Првомајске. Шко-

ла је основана 1946. године, за потребе металске индустрије и творнице Првомајска. Тада је имала три одјељења са 75 ученика.

Крајем 1960-их се спојила с Првом металопрерадивачком школом и тако постала Металски школски центар. Центар се развио у јаку образовну установу, а рекордна 3782 уписана ученика и полазника имао је 1972. године. Уз образовну, школа је имала и производну компоненту – у радионицама су се производиле електро брусилице, електро бушилице, ковачко-љевачке брусилице. Учило се заваривању, лијевању, пројектирању и конструкцији различитих алата и напра-

Мурал посвећен Сњешку Церину на Савици

ва. Центар је 1991. године раздвојен на двије данас постојеће школе – четверогодишњу Стројарску техничку школуFausta Вранчића и трогодишњу Индустриску стројарску школу. На стаклу једног од школских прозора укraшених чипкастим завјесама стоји залијепљен попис лиценцираних твртки које су у лајској години тражиле научнике.

На Савици нас као знак добродошлице дочекује стари графит ‘За сивило града боја је нада’ који потписује улични умјетник МАНЕ МЕИ, човјек који се не боји боја. Уз његове графите, најшареније су интервенције у загребачком јавном простору натписи коцкарница, аутомат клубова и кладионица, који уз упадљиве боје обично имају и додатни сјајни премаз. На зиду недалеко од казина Сенатор, нетко је кемијском исписао ‘Сенатор пљачкаона’. На Савици је и аутомат клуб у којем је лани убијен заштитар ХРВОЈЕ ЗАНАТИЋ, који је радио за фирму Ноки Секјурити. Иако су за мјеста попут коцкарница и аутомат клубова прописане посебне сигурносне мјере и у тим се просторима препоручује рад двојице заштитара, Занатић је на радном мјесту био сам, једини у смјени. Насмрт су га претукли посетитељи клуба. Да и то овде споменемо, из дневних болница за овисности у Клиничкој за психијатрију Свети Иван процјењују да је у Хрватској тренутно педесетак тисућа овисника о коцки, а резултати њихова резултати њихова евалуацијског упитника проведеног прије пандемије показали су како је просјечан дуг пацијентата износио мало испод 30 тисућа евра. Индикативни су и подаци о пословију кладионица, које из године у годину биљеже раст прихода. Према подацима за 2021. годину рекордер је била фирма Супер спорт, с укупним приходима од 950 милијуна куна, 20 посто већима у односу на 2020. годину.

Кладионице нас одмах повлаче за језик према ногомету, а на Савици мурал посвећен Сњешку Церину осликан преклани још увијек изгледао као нов. Прије него у Динаму, Церин је шкарицама забијао голове овдје, за ногометни клуб Трње. Његова фамилија живјела је у потлеушици у Личкој 18, а о свему томе као младић је нерадо причао, као и о ногомету уостalom. ‘Какав сам? Не знам. Питајте друге’, казао је у интервјуу сн Ревији 1976. године. На Трњу су одрастали и ногометаши Ото и Стјепан Бобек и Владимира Фирм, боксач Иван Пребег, атлетичарка Ђурђа Фочић.

Дуж трњанског насипа један младић вози пријатеља у великим колицима која су мазнули испред неког дућана. Овај што сједи у колицима узбуђено по-тиче нагла скретања улијево и удесно. Док тако зигзагају, иза њих по насыпу остаје трескајући звук метала. На балконима кућа лагано се лелујају божићни украси. Повјетарац ставља изазове пред папирнате рукотворине, изумирање пријети сњежним пахуљама из кућне радионе. Један Ђед Мраз у лампице се запетљао око врата па виси с балкона као да је свијету ударио поздравну ноту.

На зиду зграде тик уз студентски дом Цвјетно насеље исписан је графит 'Бришево Бенковац'. Фале још Биљане у средини па да се на карти повуче равна бб линија задарског залеђа. Бришево нас одмах подсећа на почетак лањске године, када је због наводне пријетње премијеру Андреју Пленковићу задарска полиција ухитила 72-годишњег МЛАДЕНА ЂУСТИЋА. Бришевљанин Ђустић је испод објаве о доласку премијера на објетници акције Масленица на Фаџебооку написао како би Пленковића 'требало дочекати поквареним јајима'. 'И да су ме осудили иша би у затвор. Узеја би двадесет књига са собом и липо чита. Ево ме радим у винограду, а што се тиче пресуде тако ми је свеједно и да су ме осудили и да нису. Свашта су ми хтјели налијепити, од тога да сам пријетио, па до тога да сам 'успавани терорист'. Али прочита сам ја Агату Кристи колико је год има и знам што значи која ријеч на кривом мјесту', рекао је локалним медијима Ђустић кад га је касније у години вијест о ослобађајућој пресуди затекла у винограду. Бија бја буф!

На једном од љепших ногометних игралишта у граду, зеленој ледини што чучи између окретишта Савски мост и Веслачког клуба Трешњевка, двоје дјече напуцава лопту, а на голу им брани мајка. У веслачком клубу нема живе душе, на стеленицама које воде на кат клуба нову годину сам је прославио један бицикл.

Клуб је основан у љето 1923. године (сад кад смо ушли у нову можемо написати – прије сто година) када је саграђен први веслачки дом и набављен први чамац, а неколико је веслача успјело довеслати до Подуседа. У јесен те исте године поплава је одијела укупни инвентар клуба са свим чамцима, али су

Графит призыва боје

чланови одмах прионули послу обнове и пред нову 1924. годину све успјели вратити у погон. У ових сто година веслачи и веслачице Трешњевке судјеловали су на највећим међународним и домаћим натjeцањима и у плаву кућу клуба често се враћали с медаљама.

На савском окретишту мирише по поханом, што нам одмах даје до знања да дио сендвичерија ради и данас. У зет-овом контејнеру двојица радника сједе утишини, а на радном је столу између њих шалица каве, шкартоц из пекаре и полупразна боца коле.

Код пјешачког моста један локалац обавља примопредају бицикала двојици радника с Филипином. Бицикли су преко Њушкала купили повољно, за петсто куне. Кажу нам да планирају возити доставу, а и требају им бицикли за кретање по граду, да не троше на пријевоз. Хрватска је 2022. премашила бројку од сто тисућа радних дозвола за стране раднике. Иако се Филипини дижу на љествици, највећи број дозвола лани је издан држављанима Босне и Херцеговине, Србије, Сјеверне Македоније, Непала и Косова.

С вањске стране моста на оградије објешено бијело платно, некакав

транспарент. Покушавамо одгонетнути што пише, али морамо се измакнути даље да обухватимо очима сва слова.

Сава тече као да је од сребра. Љескање јој прекида тек неколико жутих цвјетова које је негдје по путу покутила. Подсећа нас то онај природни феномен, цвјетање Саве, који се некад могло видjetи од Љубљане до Београда. У јулу би се ларва трансформирала у тисуће лептирица, које би полагале јаја и само неколико сати касније, у лету из над Саве угибале. Падом у ријеку знале су је прекрити толико да се вода није видјела од бијело-жутие боје њихових крилаца. Због загађења је такво нешто у Београду и Орашују задњи пут виђено 1960-их, а у Брчком је након 40 година Сава први пут изнова процјетала 2017. године. Прелазимо ријеци на други бок, према Ланишту. Кратко се још осврћемо према мосту да упецимо што пише на ономе платну. 'Матеа, волим те', поручује нетко.

Трговине у Арена центру не раде, а испред центра окупило се неколико скејтера који се уче новим триковима. У видокруг нам упада и трафостаница на којој је прије десет година осликан мурал посвећен Малом Матији који је Туђману 1994. рекао да навија за Динамо, на што се читав Фрањин ентураж кисело наслеђа. Тај је видео још увијек доступан на Јутјубу, а погледати га могу сви заинтересирани за један од стравичнијих лаф ћрекова у повијести.

У Реметинцу је букетић сухог цвијећа остављен покрај споменика посвећеног тридесеторо антифашисткиња и антифашиста које су 10. фебруара 1945. усташе објесили усред кварта. Споменик је подигнут испред зграде општине 1952. године, а изградњу су иницирали организације Савеза бораца Блата, Гаја, Кајзерице, Св. Кларе и Реметинца. Уклесано у слјеменски камен пише: 'Успомена на пале другове живјет ће у нашим дјелима'.

На крају шетње у коју смо кренули у подне, у сутон се на окретишту крцамо у стару четвртку. С нама се у њој треска свега пар људи, сви редом страни радници. Једна група из Непала, друга с Филипином. И једни и други се договорају што

Код пјешачког моста један локалац обавља примопредају бицикала двојици радника с Филипином. Бицикли су преко Њушкала купили повољно, за петсто куне. Кажу нам да планирају возити доставу, а и требају им бицикли за кретање по граду, да не троше на пријевоз

ће кухати за вечеру. Жале нам се да им од куће највише фале зачини, које овде тешко могу набавити.

— Али добро, има хране, то је битно. Бит ће и зачина! — закључује ствар један од радника. На задњим вратима трамваја нетко је црном кемијском трзвавим словима исписао 'алхамдулилах' ('богуфала').

Враћа нас то опет на министра Шеву, кад га МАЛНАР пред Божић пита јел' био у пучкој кухињи, а Шева вели да није јер је дао своју исказницу другом човјеку. Притом објашњава да је све већа гужва у пучкој, а помоћ се за што више људи покушава учинити једнократном. 'Шта смо ми доживјели у овом свијету... Да сад морамо молити, круха смо гладни', врти главом у невјерици најбољи министар којег је ова земља имала. ■

Клуб основан прије
равно 100 година

INTRIGATOR

Neželjeno nasljedstvo

Ispada da je Jugoslavija svojim zemljama-slijednicama pričinila dosta muke ostavivši im na raspolaganju previše bolnica i domova zdravlja

PROBLEMI hrvatskog zdravstva toliko su mnogobrojni i složeni da situacija počesto izgleda nerazmrsivom. Nema kadra, nema novca, nema lijekova, nema termina, nema strategiziranja, a gdješto ni zgrada u kojima bi se valjano pružalo usluge. Ipak, u stalnim razmatranjima kronično lošeg stanja nerijetko se inzistira na određenome samo jednom pitanju, jer je tako valjda lakše, pa dokle stignemo. Tek iznimno, međutim, netko će ustvrditi da nam glavna razvojna teškoća jesu – nekretnine.

Nešto slično poduzela je prošli tjedan redakcija Večernjeg lista, spakovavši u jedan članak osvrte na gospodarenje javnozdravstvenim objektima u RH, Srbiji, Bosni i Hercegovini, te Crnoj Gori. Polazište je zajedničko: SFR Jugoslavija, čiji se zdravstveni sustav ukratko naziva – kvalitetnim. S druge strane, fizička je ostavština toga i takvog sustava ‘danasa postala nerealna i neodrživa’. Nova realnost, naravno – mada se to ne spominje – uvjetovana je tržistem, a ono ne podnosi ne-komercijalne, javne sektore, uslužne i druge.

Ako bismo pojednostavnili nalaz, ispada da je Jugoslavija svojim zemljama-slijednicama pričinila dosta muke ostavivši im na raspolaganju previše bolnica i domova zdravlja. Sad to valja farbat, osvjetljavati, grijati, hladiti, čistiti, a da ne govorimo o obaveza-ma prema radništvu u njima, ili trošku za lijekove, opremu, instrumente, aparaturu. Kolege iz navedenog dnevnog lista ne ostaju, srećom, jedino na čisto fizičkom aspektu zgrada, nego potežu i temu institucionalne njihove (raz)gradnje u novom, kapitalističkom sistemu.

Svejedno, ni s puno pametnjim spajanjem i odvajanjem klinika i službi ne bismo riješili problem teško dostupne usluge za krajnjeg korisnika, osiguranika. Korist bi ostvarili primarno nekretninsko-mešetarski krugovi, npr. u slučaju završetka zagrebačke Sveučilišne bolnice, još jednog socijalističkog projekta, i spajanja više postojećih klinika. Potonje bi se zatim preselile u golemo novo zdanje na rubu grada, a stari prostori u širem centru bi se radosno istaknuli na licitaciju.

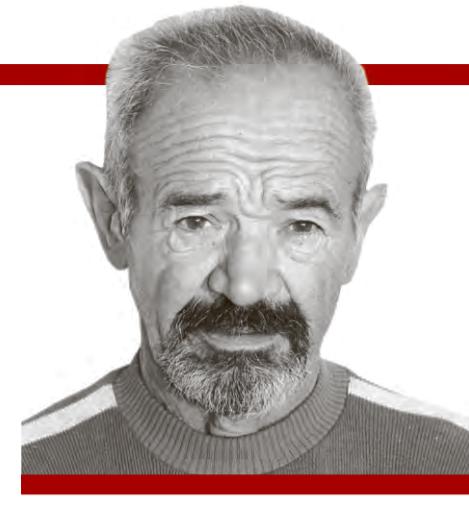
Sve drugo bi nam i dalje ostalo za vratom, počevši od manjka medicinskog osoblja, do vječno kriznih financija. Uz enigmu bi li naši mediji i tad doveli tržište imalo u pitanje, ili ga nastavili poimati bogomdanim. Primjerice, u citiranom se članku tek na jednom mjestu kaže da ‘javno i privatno treba jasno razgraničiti’, i to iz usta jednog sugovornika, odnosno posve usputno. Pre malo, ako znamo da je parazitiranje privatnog interesa na javnom ništa doli glavni uzrok teškog stanja ukupnog javnozdravstvenog sustava.

Pored tih analitičkih nedostataka, osvrtili na lik Večernjakovu doimaju se poput nekakve projektne narudžbe u vezi s notornim zapadnim Balkanom. Podaci se objedine, ustanovi se baš visoka problemska korelacija, uz napadne sličnosti, i to je to. Trn u peti ostaje isključivo ona uvodna napomena o istom startnom kontekstu, za vraga znatno – boljem od ovog. Ne bismo željeli remetiti opći konsenzus, ali nekako se automatski nameće ideja da čak nije ni trebalo mijenjati sustav koji je radio dobro.

Mislimo pritom na zdravstveni sustav, dok je socijalistički sistem pao uvelike zahvaljujući manama u drugim politikama, mimo zdravstva. Danas je ono u kompletnu nerealno i neodrživo jer se u nju iz privrede ne može uliti ono što je već odliveno na pri-

vatne račune. Zato smo spali na raspravu o nekretninama, i zato se postsocijalističke zemlje vide kao kolektivni pacijent. A kad nekom padne na um da i to možemo dovesti u red jednom progresivnjom poreznom reformom, šalju ga lječniku.

■ Igor Lasić

Nesretna Nova

PRVI dani nakon uvođenja eura protječu u znaku neopravdanih poskupljenja, međusobnom optuživanju trgovaca i dobavljača te sastancima premijera PLENKOVIĆA s ministrima i šefovima Porezne uprave, Carine i Državnog inspektorata. Razlog – cjenovni kaos, iako su vlasti tvrdile da konverzija u euro neće izazvati poskupljenja. Ministar gospodarstva DAVOR FILIPOVIĆ je podsjetio na inflaciju od trenutnih 13,5 posto. ‘Svima smo poslali jasne poruke da moraju voditi računa o građanima. Poručujem svima koji konverziju žele iskoristiti na račun građana, to im neće proći’, energično je poručio ministar.

‘Očekujem da krenu smanjivati cijene...’ Državni inspektorat i svi drugi radit će svoj posao kako bi zaštitili građane. Zato je sve na stolu, od crnih listi do zamrzavanja cijena širokog spektra proizvoda. Ne može u ovoj krizi netko gledati kako na teret građana povećati dobit’, rekao je, iako je sam svjestan koliko su neslavno završavala pretходna ograničenja cijena. ‘Pitao sam ih kako to da su cijene goriva pale, da mi kažu tko je od njih pojeftinio proizvode. Nitko nije odgovorio na to pitanje. Rekao sam im da je struja u Sloveniji 60 posto skuplja nego kod nas, gdje je pojeftinjenje? Nisam dobio odgovor’, dodao je.

U izjavi za N1 televiziju, ministar mora, prometa i infrastrukture OLEG BUTKOVIC podsjetio je na 21 milijardu kuna tešku intervenciju Vlade kroz pomoć privredi oko cijene plina, struje i goriva. ‘Zato uvođenje eura ne može biti razlog da se povećaju cijene’, smatra Butković. No dodao je da ga, ‘znači da naš mentalitet, to i nije previše iznenadilo’.

Po riječima MARTINA EVAČIĆA, predsjednika Udruge trgovine pri HUP-u, trgovci su tek zaokruživali cijene prema pravilima zaokruživanja. ‘Dobavljači i proizvođači glavni su uzročnici povećanja cijena koje se dogodalo prije uvođenja eura. Čitam danas po portalima da su frizeri povećali cijene usluga, da je kava dva eura, ali ja stvarno ne vidim kakve to veze ima s trgovcima’, ustvrdio je.

Gradani primjećuju da su u pekarama pećiva skuplja, da je kava poskupjela bar za jednu odlažeću kunu, da je sat parkinga u prvoj zoni u Zagrebu poskupio za šest lipa kako bi se cijena zaokružila na 1,60 eura, da je jedna frizerka šišanje sa 60 kuna zaokružila na 10 eura ‘da i vama i nama bude lakše’.

■ N. Jovanović

Specijalac za katastrofe

Kako ste dočekali još jednu Novu godinu u svom razrušenom domu?

Jadne su te moje Nove godine i Božići nakon potresa. Kad je streslo, kuća mi se raspala na sve strane. Upozorili su me da u nju ne smijem ulaziti. Nije prošlo par dana i eto ti Nove godine 2021. Kako nisam imao gdje spavati, svejedno sam ušao u kuću, ali sam se osjećao kao nekakav ‘specijalac za katastrofe’. Legao sam u čizmama, kraj mene ruk-sak sa stvarima za preživljavanje, odmah do njega kramp i lopata ako me zatrpa, hrana i voda za dan-dva. Treslo je svaki čas pa sam stalno izlijetao van. Eto, tako je prošla prva novogodišnja noć pa nekoliko dana kasnije i Božić. Onda sam dobio kamp-kućicu koja prokišnjava, a nakon mjesec-dva stigao je kontejner. Drugu Novu godinu i Božić dočekao sam u njemu, sam i skromno da skromnije ne može biti. Evo, prije par dana opet sam, treći put, dočekao Novu kao samotnjak, a dolazi i Božić koji će isto tako biti skroman i, rekao bih, pomalo tužan.

Dakle, potres na Baniji uvelike je promjenio vaš život?

Ne samo da ga je promjenio, već ga je potpuno izokrenuo i rasturio! Mislim da više nikad neću doći u ranije stanje. Taman kad sam, godinama nakon povratka iz izbjeglištva, ponovo nekako sredio stvari oko opljačkane kuće i zapuštene zemlje, eto ti vraga. Nauživao sam se straha više nego u ‘Olui’. Tada smo bježali od rata prema Bosni, dalje prema Srbiji i znali smo da ćemo biti sigurni ako živ stignemo. Kad grune potres, svugde te može ubiti ili zatrpati. Iako imam jednaku crkavicu od socijale, 1.300 kuna mjesečno, izgleda da je nakon potresa ona nekako manja pa nikako da je rasporedim kako valja.

Pamtite li vremena kad je bilo drugačije?

S ovim pitanjem diraš me u srce. Rano sam ostao bez oca, majka je umrla prije desetak godina, nikad se nisam oženio i eto me u samoci. Oduvijek živim u Balincu, na Baltić Brdu, i sjećam se praznika u našem selu. Iz svakog dvorišta u pretprazničkim večerima širio se miris odojka na ražnju. Mi djeca obilazili smo dvorišta i umakali kruh u moču dok se ne umorimo. Stariji su pijuckali raki, divanili i pazili da prase ne izgori. Kad bi ujutru osvanuo praznik, bila je to bajka. Vidiš, zato mi se srce para kad se toga sjetim. Evo, prodoše tri Nove godine i dva Božića, uskoro će i treći nakon potresa, a nigdje misira pečenke, nigdje živosti i ljudovanja. Sve se nekako umrtvilo, svako vodi svoju brigu. Nekad bilo, sad se spominjalo.

■ Vladimir Jurisić

Obnova zagrebačke klinike (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

Božićno zatopljenje

Uz dvojicu srpskih ministara, Ivicu Dačića i Tomislava Žigmanova, u petak bi na prijem SNV-a trebali doći hrvatski premijer Andrej Plenković i patrijarh SPC-a Porfirije

IVOGODIŠNJI prijem koji Srpsko narodno vijeće tradicionalno organizira na pravoslavni Badnjak bit će središnji politički događaj na početku godine. Još je svima u sjećanju onaj iz 2004. godine, kada se prvi put neki hrvatski premijer, bio je to IVO SANADER iz HDZ-a, usudio pozdraviti okupljene i sve pravoslavne vjernike koji Božić slave po julijanskom kalendaru hrišćanskim pozdravom 'Mir Božji, Hristos se rodi', što je simbolički bio značajan iskorak prema otopljivanju odnosa između Hrvata i Srba.

Ove godine važan iskorak, ovaj put u odleđivanju odnosa između Hrvatske i Srbije, trebao bi biti dolazak srpskog ministra vanjskih poslova IVICE DAČIĆA 6. siječnja na prijem u hotel Westin u Zagrebu. S njim bi trebalo doći TOMISLAV ŽIGMANOV, ministar za ljudska i manjinska prava u Vladi Srbije i predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini. Također se očekuje dolazak patrijarha Srpske pravoslavne crkve POFIRIJA. S hrvatske strane na prijemu se očekuje visoka Vladina delegacija predvodena premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM i s više ministrica i ministara.

Zadnji dan prošle godine Dačić je najavio da Srbija, na inicijativu predsjednika države ALEKSANDRA VUČIĆA, namjerava odrediti odnose s Hrvatskom. Poimeno je naveo da će u toj namjeri tražiti pomoći od Žigmanova i MILORADA PUPOVCA, predsjednika SDSS-a i saborskog zastupnika, kao dvojice čelnika manjinskih organizacija u dvjema zemljama. 'Predsjednik Vučić tražio je da napravimo

konekcije sa Žigmanovom i Pupovcem, da malo odleđimo odnose s Hrvatskom', rekao je Dačić i naglasio da će Srbija tražiti bolje odnose s Hrvatskom, ali 'bez ikakvog uverenja da ćemo sad jedni drugima da promenimo svest i mišljenje'.

Žigmanov je potvrdio da će sudjelovati u tim nastojanjima jer je, kako je kazao, više nego očito da postoji potreba da se obnovi službena komunikacija između institucija dviju susjednih država, a ne da se ona svodi na suradnju institucija dviju manjinskih zajednica, misleći pritom na hrvatsku u Srbiji i srpsku u Hrvatskoj. 'Istina je da je predsjednik Srbije Aleksandar Vučić na jednoj sjednici Vlade dao meni u zadaću da stupim u komunikaciju s predsjednikom SDSS-a Miloševićem kako bi se vidjelo može li se oko toga nešto učiniti', rekao je Žigmanov i ocijenio da je poziv ministru vanjskih poslova Srbije na tradicionalni prijem SNV-a u Zagrebu i njegov pozitivan odgovor posljedica, čini se, 'našeg uspješno obavljenog posla'. 'Tim prije jer će na domjenku biti državni vrh Republike Hrvatske te će to biti prilika da se, makar i na marginama toga skupa, održe nakon dvije godine prvi ozbiljniji razgovori na ministarskoj razini između dvije države', rekao je Žigmanov.

Podsjetimo da je Vučić zadnji put bio u Hrvatskoj 2018. godine, kada je došao na poziv tadašnje predsjednice KOLINDE GRABAR-KITAROVIĆ s kojom je dvije godine prije potpisao tzv. Subotičku deklaraciju o unapređenju odnosa i rješavanju otvorenih pitanja između Srbije i Hrvatske. Nažalost, od tada je malo što konkretno napravljeno. Štoviše, trenutni odnosi daleko su od idealnih i na ljestvici toplo-hladno debelo su

na drugoj strani. Problemi poput traženja nestalih u ratu i sudske gonjenje optuženih za ratne zločine gotovo tri decenije nakon završetka sukoba i dalje sprečavaju bitne pomake nabolje, tako da je svako zatopljivanje ili odleđivanje, kako hoćete, nužno za poboljšanje ne samo međusobnih odnosa, nego i za cijelokupnu klimu na području bivše Jugoslavije, koja je umnogome označena upravo onim što se događa na relaciji Zagreb - Beograd.

■ Goran Borković

FRAGMENTI GRADA

A šume?

ISPADA da sam pogriješio. *Mea culpa*. Ponijelo me, zaletio sam se, pa predložio ono što se očito više ne smije ni pomisliti. U jednom od nebrojenih, a uzaludnih pokušaja da studijskoj grupi na seminaru sugeriram ideal-tipski zamišljen model zajedničkog rada na tekstu, dospjeli smo i do točke koja se tiče samog rituala i njegovih elemenata. Napravio sam kratki uvod prepun 'disklejmera': razumijem današnje prakse, doživljaje i odnose spram tehnologija, posebice tzv. pametnih, osobnih i prenosivih, pa mi je stoga prihvatljivo (nemam izbora) vidjeti ih kako gledaju u neki od ekrana na laptopu, tabletu ili mobilnom telefonu. Ali ako me se kao profesora još nešto pita, onda s te pozicije i dalje najviše volim ispred sebe vidjeti - iskreno me obuzme toplina oko srca - kada netko iz grupe donese seminarski tekst isprintan na papiru, usto ponekad još išaran, podcrtan u nekoliko boja tijekom čitanja. Zato tu varijantu, uza sve spomenute ograde, toplo i kolegialno sugeriram.

No tek što to bleknuh, jedna mlada pametna žena iz grupe spremno me poklopila po ustima: 'A šume, profesore?' Stvarno, šume. Priznajem, nisu mi pale na pamet dok sam glasno maštario o nemogućem scenariju, naivno zamišljao interpretativno-kritički oblikovan seminar. Ma šta seminar, u mojim glasnim sanjarenjima preraslo je to u pravi simpozij na kojem sve vrvi od polemičke žustrine u pokušaju da zajedničkim snagama napravimo teški milimetarski iskorak, pomak u praksi mišljenja. Ali, avaj, nećeš bato. Stabla, granje, lišće, krošnje i korijenje zakrčiše nam put. U redu, u današnjim povjesnim kontekstima pozdravljam svaki vid društvene politizacije, makar isti bio (pre) opterećen i terorom političke korektnosti. U ovom konkretnom slučaju 'zelene' političke korektnosti. Jasno mi je i da razdrobljeni, fragmentirani svijet živi s fragmentarnim utopijama. Svjestan sam i da je ekologija, konkretnije rečeno globalno zatopljenje, rijetko problemsko pitanje - ako ne jedino, onda zasigurno najvažnije - oko kojeg se danas aktivistički okupljaju i društveno-politički mobiliziraju mlađi ljudi. OK, lajkam.

Moj dodatak samo slijedi trag nastojava da pritom ne zaboravimo primjereno imenovati ekonomsko-politički sistemski okvir unutar kojeg stradaju, među inima, i šume. Imenica-označitelj je, naravno, kapitalizam. Shvatila je to s vremenom i GRETA THUNBERG. Ukratko, ako si za očuvanje šuma, onda znaj da to ne ide ruku pod ruku s logikom kapitala. Kao što i svaki stvarni, potentni aktivizmi za LGBTQ+ ili feministička prava imaju smisla jedino u sklopu anti-kapitalističkih praksi. Inače, jalov ti posao seko. Zato ću i dalje, dokle god prevladava logika postmodernog životno-stilskog identitetskog aktivizma koji je zgodno uklapljen u neoliberalnu matricu, printati članke koje vrijedi čitati. I činit ću to bez trunke grižnje savjesti.

■ Hajrudin Hromadžić

Lucidan komentator

OVOGORIŠNJA SNV-ova nagrada 'Svetozar Pribićević' za unapređenje hrvatsko-srpskih odnosa pripala je našem dugogodišnjem kolumnistu i političkom analitičaru MARINKU ČULIĆU. Zbog niza tekstova objavljenih u Feralu, a onda i u Novostima, u kojima su njegove bitne teme bile hrvatsko-srpski odnosi, hrvatska politika prema BiH, odustajanje SDP-a od socijaldemokracije, demontaža socijalne države, porast nejednakosti u zemlji i svijetu te manjak političke vizije kod hrvatskih političara, ta je nagrada, kao i sve ranije, i više nego zaslужena. Pogotovo zato što u svojim kolumnama nikad nije upadao u oštru, vatrenu retoriku ili vrijedjanje, nego je lucidno i staloženo, jednostavnim novinarskim izrazom, objašnjavao najkomplikiranije političke teme, nudeći i neka rješenja za njih.

Mi ćemo podsjetiti da je Čulić rođen u Šibeniku 1951., a novinarstvom se počeo baviti nakon diplome na zagrebačkom Fakultetu političkih nauka 1977. godine. Prvo je pisao u Večernjem listu, da bi zatim prešao u tjednik Danas u kojem je kao reporter i kao komentator analizirao stanje u jugoslavenskim republikama i na Kosovu, kao i 'događanje naroda' na području Knina, dosljedno zagovarajući pregovore kao jedini mogući put prema miru. Nakon prisilnog gašenja Današa, Čulić piše u Nedjeljnoj Dalmaciji, a onda 1993. s dijelom novinara odlazi u dvotjednik, odnosno tjednik Feral Tribune, gdje nastavlja s beskompromisnom kritikom FRANJE TUĐMANA i HDZ-a.

Nakon gašenja Ferala, 2008. godine odlazi u Novi list, čiji mu tadašnji vlasnik ROBERT JEŽIĆ apsurdno zabranjuje pisanje, zbog čega 2009. prelazi u Novosti, gdje godinama piše kolumnu istog naziva kao u Feralu, 'Arifmetika politike', s kojom nastavlja i nakon odlaska u mirovinu 2021. Čulić nije radio samo u pisanom novinarstvu - niz je godina bio dopisnik francuskih radiostanica, a napisao je i dvije knjige, 'Tuđman - anatomija neprosvićenog apsolutizma' i 'Tuđman - i poslije Tuđmana'.

Od ostalih značajnijih nagrada koje je dobio valja spomenuti Vjesnikovu nagradu 'Vladimir Kristl' iz 1983., HND-ovu nagradu 'Marija Jurić Zagorka' za kolumnu u Feralu iz 2003. i lanjsku nagradu HND-a 'Otokar Keršovani' za životno djelo.

■ Nenad Jovanović

ALAN SORIĆ

Nehrvati su u težem položaju

Prepostavljam da je većina potomaka hrvatskih iseljenika iz Argentine već ranije upisana u knjigu državljana. Tko god tako misli, trebao bi javno reći: 'Nećemo da Srbi dobiju hrvatsko državljanstvo.' Takav bi stav onda trebalo javno obrazložiti, ali vjerujem da to nije prevladavajući stav hrvatskih građana

(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

SPRVIM danom januara 2023. istekao je trogodišnji zakonski rok za podnošenje zahtjeva za stjecanje državljanstva, za upis u knjigu državljana ili za utvrđivanje državljanskog statusa. 'Nepriznati' državljeni Hrvatske, mahom srpskog porijekla, dobili su proceduralno olakšanje da ostvare svoje pravo. Hrvatsko državljanstvo porijeklom prema zakonu iz 2019. mogu steći osobe starije od 21 godine rođene u inozemstvu, čiji je barem jedan roditelj u trenutku njihova rođenja bio hrvatski državljanin. Hrvatskim državljaninom može postati i osoba rođena u razdoblju od 8. januara 1977. do 8. oktobra 1991. kojoj su u trenutku rođenja oba roditelja imala hrvatsko državljanstvo, ali joj je u evidenciji o državljanstvu upisano drugo državljanstvo. Međutim, na putu do hrvatske putovnice mnogi podnositelji zahtjeva nisu prošli glatko jer navedene članke zakona svaka institucija uključena u ovaj posao tumači drugačije. Alan Sorić, odvjetnik iz Zagreba, zastupa i savjetuje stranke koje su zatražile hrvatsko državljanstvo. U razgovoru za Novosti međutim izražava nezadovoljstvo zakonskim izmjenama te locira pravne negočnosti i diskutabilna tumačenja MUP-a, čiji činovnici koji su u samo dvije godine odbili čak 1.800 od ukupno 4.903 zahtjeva.

Preveliki troškovi

Kako ste zadovoljni s primjenom izmjena i dopuna Zakona o hrvatskom državljanstvu?

Bio sam prilično optimističan kada su nastupile izmjene kojima je trebao biti riješen status 'nepriznatih' hrvatskih državljenih. No moje iskustvo u proteklom periodu me demantiralo. Bojim se da osobe, na koje su izmjene trebale biti usmjerene, neće na temelju tih članka zakona uspjeti riješiti svoj status. Namjerno se miješa nekoliko principa na način da se ograničava pravo na upis u knjigu državljana, bez obzira radi li se o utvrđivanju ili stjecanju državljanstva. U Hrvatskoj nema pravnih stručnjaka za to jer ne može se živjeti od tako uske specjalizacije. Svi mi smo priučeni da tumačimo taj zakon koji zapravo nije jasan – koliko odvjetnici, koliko i suci. Sve skupa je vrlo razočaravajuće, a na početku se činilo da će ove izmjene Zakona konačno biti rješenje za osobe koje ranije nije uspjele regulirati svoj državljanski status.

Osobe koje apliciraju za hrvatsko državljanstvo zahtjev uglavnom podnose u hrvatskim konzularnim uredima. Naslušali smo se loših iskustava ljudi koji ulaze u postupak tim putem – od predugog čekanja termina, do popunjavanja krivih formulara te neupućenih službenika. Otkud toliko nesnalaženja po konzulatima u Srbiji te Bosni i Hercegovini?

Tu ima puno problema. Po mom mišljenju, stranci ne mora biti jasno kolika je razlika između utvrđivanja ili stjecanja državljanstva. Sasvim je svejedno da li je državljanstvo utvrđeno ili stećeno, ako osoba samo treba dobiti upis u knjigu državljanina. Prema informacijama koje dobivam od njih, u konzulatima su često zaposlenici nestručni i nesusretljivi. Stranke u konzulatima popunjaju krive obrasce jer nisu upućene u tematiku, ali čak i ako ispišu obrazac koji im nije namijenjen, omi pravo na državljanstvo ne temelje na tom komadu papira. Pravo na državljanstvo proizlazi iz činjenica temeljem kojih se zahtjev podnosi. Čitav postupak vrlo opterećuje stranke.

Ne vidim kakva je bila svrha izmjena Zakona o državljanstvu. Neće se privući ljudi da dodu živjeti u Hrvatsku

Pretpostavljam da oni koji zaprimaju te zahtjeve nisu pravnici, niti bi trebali biti. Ponašanje u konzulatima je nedopustivo tim više što oni ne rješavaju te zahtjeve. Njihov posao se svodi na to da sve što prikupe šalju u Zagreb u MUP. Da stvar bude gora, ni u policijskim postajama ne znaju raditi sa strankama. Oni slijede neka paušalna tumačenja, a zahtjev je uvijek lakše odbiti nego usvojiti.

Koliko imate takvih stranaka? Kako izgledaju pojedinačni slučajevi i sa čime se sve susreću u postupku?

Imam 150 slučajeva, ali nisu svi predali zahtjev. Dio njih nema osnove za državljanstvo, dio ljudi odustaju čim vide popis dokumenata koje moraju nabaviti, dok dio ljudi ne može platiti troškove odvjetnika i sve pristojbe. Neki od mojih stranaka su potjerali iz konzulata, ali ja ih nagovaram da se vrate. Ne mislim da je to nešto usmjereno protiv njih, u pitanju je poslovno strogi pristup hrvatske administracije. Ljudi koji su izbjegli u Srbiju tokom ili na kraju rata, i koji danas ne mogu dobiti državljanstvo, opravdano se pitaju gdje pripadaju. Izbjeglice iz Hrvatske i Bosne su dokumente u Srbiji mogli napraviti tek ranih 2000-ih kada im je ukinut izbjeglički status. Čiji državljanji su bili deset ili više godina? Hrvatske vlasti nekima od njih tvrde da su srpski državljanji, ali oni godinama nisu mogli dobiti srpsko državljanstvo. Zastupam veliki broj rođenih na teritoriju koji u to vrijeme nije bio pod kontrolom hrvatskih vlasti. Osoba je rođena u kolovozu 1991. i nije se mogla upisati kao državljanin Hrvatske. Nikad se nije vratila ovde, a mi ne možemo znati zašto njeni roditelji nisu iskoristili priliku da pribave dokumente dok se moglo, do njene punoljetnosti. Moja stranka je sad dovedena u situaciju da je stranac u gradu u kojem je rođena, a tamo ima imovinu i rodbinu, čvrsto je povezana s tim krajem. Imam uspješnog poslovnog čovjeka koji je barem jednom mjesечно u Hrvatskoj, ali zbog odluke jednog roditelja nije bio upisan kao hrvatski državljanin krajem 1980-ih u trenutku rođenja. Zašto mu ne dati to pravo ako već ovdje radi i ima obitelj? Kao da mu se šalje poruka da za državljanstvo nije dovoljno dobar. Svi koji nisu Hrvati su u bitno lošijem položaju.

Desnica u Hrvatskoj je nezadovoljna što najveći broj zahtjeva za državljanstvo dolazi iz Srbije i BiH, a ne na primjer, iz Argentine. Kako promatrati definiciju iseljenika u Zakonu o hrvatskom državljanstvu prema kojoj iseljenici nisu oni koji žive u državama bivše Jugoslavije? Pretpostavljam da je većina potomaka hrvatskih iseljenika iz Argentine već ranije upisana u knjigu državljanina. Tko god tako misli, trebao bi javno reći: 'Nećemo da Srbi dobiju hrvatsko državljanstvo.' Takav bi stav onda trebalo javno obrazložiti, ali vje-

rujem da bi se pokazalo kako to nije prevladavajući stav hrvatskih građana. Imamo zakon koji je naizgled kvalitetan, ali kad ga krenemo primjenjivati, učinci su slabi i ljudi su stopirani. Kakva je korist za Hrvatsku od onih koji žive u Ognjenoj zemlji, za razliku od ljudi koji su u susjednim državama i za kojima postoji realna, obostrana potreba? Među mojim strankama ima menadžera, kirurga, pekara i šofera. Hrvate iseljenike se ne provjerava i maltene ih se vuče za rukav da uzmu državljanstvo bez obzira iz koje su generacije. Mi ovdje govorimo o ljudima koji su život stvorili na drugom mjestu, u Srbiji ili Bosni, ali i dalje su povezani s rodnim krajem, u svakom slučaju više nego netko čiji su preci prije 150 godina odselili s Braća u Južnu Ameriku. Na Svjetskom prvenstvu je netko razgovarao s novinarom iz Argentine koji je rekao da ima hrvatsko državljanstvo, ali da nije nikad bio ovdje i da ne govori jezik. Kakav je njegov interes i interes Hrvatske u tome? Pojam iseljenika je podmetnuto kukavičje jaje. Pa što ako je netko 1983. odselio u Zemun ili u Grac? Zato ne vidim kakva je bila svrha izmjena zakona. Neće se privući ljudi da dodu živjeti u Hrvatsku. Sljedeća generacija, djeca onih koji se danas bore za državljanstvo, izgubljena su za sva vremena.

Naknadna tumačenja

U zakonu nema puno suošćenja za lude koji su se našli u navedenim situacijama. Oni nisu odgovorni za sukcesiju država, a na ovaj način kao ih se dodatno kažnjava i odbacuje.

To je točno. Nikada sve nepravde neće moći biti ispravljene, pa čak i da imamo sjajna zakonska rješenja. U zakonima nema mesta za osjećaje, oni samo moraju biti jasni i razumljivi. Konkretno – ako netko nema pravo na državljanstvo, to bi trebalo biti jasno u samom zakonu, a ne naknadnim tumačenjem pravnika, MUP-a ili sudaca. Pogotovo jer je riječ o bitnoj statusnoj stvari iz koje kasnije sve proizlazi. Treba se vratiti na početak – zašto je uopće došlo do izmjena i dopuna Zakona o hrvatskom državljanstvu? Hrvatska izumire pa postoji interes da ljudi tu dodu živjeti. I sad se propušta ta prilika. Primjena zakona nije puno povoljnija ni kada su u pitanju Hrvati iz Bosne i Hercegovine koji do sada, iz različitih razloga, nisu dobili hrvatsko državljanstvo.

Kako će se Upravni sud postaviti u presudama za hrvatsko državljanstvo? Kada očekujete prva sudska rješenja?

Smatram da je ispravno tumačenje Pučke pravobraniteljice, prema kojem čl. 5. st. 2. treba tumačiti kao samostalnu odredbu. Ona je navela da se analizom čl. 5. st. 2. vidi se da je on bio zamisljen kao mogućnost da hrvatsko državljanstvo steknu osobe rođene u inozemstvu, starije od 21 godine kojima je jedan roditelj hrvatski državljanin, neovisno o rođenju prije ili nakon 8. listopada 1991. Pravobraniteljica je u tom smislu intervenirala prilikom donošenja izmjena i dopuna Zakona, a na to sustavno ukazuje i u svojim godišnjim izvješćima. Nažalost, MUP ovakvo tumačenje ne prihvata. S obzirom da ga smatram jednim točnim i ispravnim tumačenjem zakona, posebno uzimajući u svrhu izmjena zakona, očekujem da će se takvom stavu prikloniti i Upravni sud. Određeni broj postupaka je već pokrenut, a prve presude se mogu očekivati tokom ove godine. ■

Многи нису доживјели обнову

Многи протагонисти мојих прича нису дочекали обнову па су књига, изложба и филм омаж тим људима, каже Данијел Павлић

Данијел Павлић

ДРУГА тужна годишњица по-trresa na Baniји обиљежена je отварањем izložbe 'Потресне кронике' aktivista i humanitarca DANIЈELA PAVLIĆA u Novinarskom domu u Zagrebu.

Također je predstavljeno drugo, dopuњeno izдањe istoimenе књиге са 188 страница dnevničkih записа о људима које је Pavlić upozнао током свог 'шпартана' заборављеним и пустим селима. Такођер је забиљежио доношење хуманитарне помоћи онима који су тамо још остали. Pavlićevu књигу финансирали су Српско народно вијеће и Заклада Солидарна. Pavlić је након потresa породици евакуирао у Славонију, а онда кренуо дајелити помоћ људима. — Сви су се слегли у Глину и Петрињу, као и у Мајске Пољане где је било највише жртава, али су Костајници и бројна села остали изван главних путева помоћи, познати само волонтерима које сам водио заједно с новинарима. Годину дана писао сам неку vrstu dnevnika коју сам прије годину дана уобличио у књигу 'Потресне кронике'. Fotografije izlaze u Zagrebu, a onda u Mariju Boru i drugim većim gradovima — рекао је Pavlić. — Од потresa до сада нема пуно pomaka, а бројне су рушевине само празнина које је прекрила травa. Нажалост, многи protagonisti mojih priča nisu dочекali obnovu. Preminuli su, pa su kњiga, izložba i film omaj tim људима. Они у kontejnerima čekaju da naставе свој живот прекинут у potresu. Na љudima je ostavljen neizbrisiv trag, tako da ћe dugotrajati da se popravi njihovo mentalno stanje — каже kostajnički dokumentarist.

— Политичари су пуно тога обећali, али nisu imali namjeru da to ispunje, па људi живе u lakojoj nadji — objasnila je Pavlić. Питали smo ga kohe li beznadno spora obnova biti jača od upornosti љudi da ostanu. — Након потresa људи се исељавају, а исељават ћe се i даљe u velike gradove, па ћe Baniјa, bojim сe, biti puštišta nego raniјe. Из ранијих епизода схвatio sam da другачије није ни могло biti — казао је Pavlić. По ријечима Марине Шкрабало из Закладе Солидарна, разина одговорности у овој земљи није таква да bi se napravio iskorak prema promjeni. — Али невладине организације и појединци potrudili su se da љudima na Baniјi помогну da osjeće da nisu sami u ove dve godine. ■

Надам се да ћe се у 2023. исказати конкретна политичка воља и да ћe се схватити да обнова није седмоглави орао којег нитко не може укротити — објаснила је Шкрабало. — Потрес је разоткрио дубоке пукотине у систему, од управљања државном имовином, рада локалних служби и функционирања административног aparata у грађевинарству до огромног одљева грађевинских радника након задње финансијске кризе, као и процеса набаве који су екстремно спори и сложени. Иако имамо Владу која има чврсто упориште у једној странци, у прaksi имамо различите институције које се понашају као да су у различitim orbitama, а не да раде у истој Влади — рекла је Марина Шкрабало. Осврнула се и на теренску анализу потреба људи u kontejnerima коју је провела Координација хуманитараца.

— Рад на обнови није само питање градње већ социјалних служби, помоћи у кући, приступу образовању, мобилних служби, бесплатне правне помоћи за коју су средства и даље срамотно ниска. Порука је да се од наших институција тражи да морају разgovarati једне с другима што је за њих екстремно тешко, а показало се да је организација обнове у приватној наклadi била него у јавној. Теоретски не радимо ништа другачије у обнови него што то ради држава, али смо у стању пратити случај у динамици, док се у државној обнови појединци бави десетак људи у различitim uređima који никад не разговарају једни с другима. Али никаква промјена министра не може спасити ствар. То може само промјена модела управљања како би се сви процеси убрзали — закључила је Марина Шкрабало.

■ Ненад Јовановић

Brodna ideologija

Norveški tanker Onega Gulf luta već sedam godina od jednog do drugog hrvatskog brodogradilišta, još uvijek neizgrađen, poput metafore jedne upropastene industrije. Nikome ne pada na um da se upusti u njenu renacionalizaciju

SEDMU godinu već broji tanker za kemijske proizvode Onega Gulf na svojim porođajnim selidbama po hrvatskim brodogradilištima. U međuvremenu nije narastao mnogo više od trupa s ponešto nadgradnjom. Izrada toga norveškog broda dužine gotovo 200 metara započeta je još u Rusiji, a onda 2016. nastavljena u Hrvatskoj, ili je trebala biti. Oteglen je u Brodotrogir, zatim u susjedi Brodosplit, bez uspjeha. Sad je prepusten riječkome 3. Maju, ali ga tamo čeka slična neizvjesnost, ako znamo kakva situacija vlada u tom škveru. Zašao je u pliće vode Jadrana gdje mu na putu ostaje samo Uljanik.

No pulsko je brodogradilište vlasnik onog u Rijeci, pa je krug ustvari zatvoren, i nema se dalje gdje osim preko mora u Italiju. Istom rutom kud je proteklih desetljeće-dva otišlo više tisuća naših škverana, od zavarivača do inženjera, umalo nasukanih po opustjelim hrvatskim navozima. I mada taj nesretni tanker nije dogotovljen, imamo gotovu metaforu hrvatske brodogradnje u cjelini.

Poput nekakvog Ukletoholanđe ili makar Norvežanina, ona također luta kao sablast, šireći jezu i lošu kob. Otkako je privatizirana ulaskom RH u EU, stanje te industrije nikad nije bilo gore, pa ju od totalne propasti dijele samo manji škverovi. Navedena četiri najveća, ne računajući remontni Viktor Lenac, sve su gori od goreg. O trogirskom se nema više što reći, niti ima smisla da iznova opisujemo sva nedjela njegova vlasnika DANKA KONČARA. Nedavno je opet dao intervju Nacionalu, svom već odanom glasilu, u kojem Brodotrogir nije njanci ni spomenut.

Trogir u svakom slučaju više nema brodogradnju, nego tek previranja oko trgovine brodograđevnim zemljistom, marinom i okolnim zanimljivim područjem. Blizu je stecaju i nešto veći splitski škver, te je samim tim veći broj ljudi u nevolji. Tamošnji pak gazda TOMISLAV DEBELJAK već mjesecima izvodi složene pravne akrobacije ne bi li ga zadržao u posjedu.

Ta dvojica tajkuna bila su predmet naše kritike i uoči preuzimanja dva južna velika domaća brodogradilišta. Vidjelo se jasno o kakvim je igračima riječ, pa smo nastojali alarmirati javnost i branšu svojim uvidom, ali uzalud. Ne zato što nitko nije povjerovao, nego što su takvi tipus za tu ulogu zapravo bili traženi. Da povuku javni novac, dignu kredite, zajebu radnike, ugroze dobavljače, optuže državu, i da svi u međuvremenu zaboravimo s kojih se pozicija krenulo, jer ćemo dotad već daleko stići, do kraja.

Dobro, sagradili su po dva-tri-četiri broda, čisto da se nešto kreće i da buči, odajući dojam aktivnosti. No to su neozbiljni rezultati za pogone čiji već i pogolem radni prostor zadaje bitno veća očekivanja. Posljednjih su se tjedana ona svela na pitanje, u medijima postavljeno ne jednom, o budućnosti tog zemljista. Točnije, onog u Splitu, a u svjetlu novog Zakona o pomorskom dobru. Htjeli mi

to ili ne, splitska Sjeverna luka već se promatra kao prazno, neiskorišteno polje i uzobalje koje čeka kupca i developer. Kavkog nekretinskog mešetara s iskustvom u stambeno-poslovnim kompleksima.

Ipak, može se ishitrenom činiti ocjena da tu nije posrijedi slučajan krah. Čak i onda kad je ponavljamo, dakle, otprije početka ukupnog procesa evakuacije države i politike iz sektora. Brodogradilišta su ionako bila gubitaši, reći će netko, a radnici se ulijenili od socijalističkog mentaliteta, i kooperanti razmazili. Jest, ali samo ako se odnosi promotre bez cijelokupnog konteksta.

U protivnom, otkriva se da imamo posla s dugom povijesku odustajanja od brodogradnje – u najmanju ruku četvrt stoljeća. Tako postaju jasni svi brojni, naoko bizarni momenti poput toleriranja lošeg rukovođenja pogonima još u državnom vlasništvu. Ujedno su se popratne industrije srozale, one koje ugrađuju toliko raznorodnih dijelova u konačan brodski sklop. Hrvatska je suicidalnom odlučnošću poveila i monetarnu politiku koja se opisuje kao antiindustrijska i antiizvoznička, a probankovna. U završnom činu prihvaćen je diktat Bruxellesa – privatizacija sektora.

S tom prepostavkom na umu, nešto više smisla ima onakav izbor tajkunčadi za preuzi-

manje nekoć dične brodogradnje. Tepali smo joj, doduše u jugoslavenskom okviru, da spada u svjetski vrh. I bila je tamo, a u europskom sve do preprošlog desetljeća, ali potom su nam uvalili priču po kojoj taj sektor ne smije biti pod državnom kapom. U isto doba, zapadnoeuropske države, od spomenute Italije do Francuske ili Nizozemske, započele su s djelomičnom nacionalizacijom svoje brodogradnje. Poučene primjerom Kine, ubrzo su je manje-više stabilizirale, i sad grade, plove.

Mi smo zauzvrat sve bacili na turizam, a tu za tešku industriju nema mjesta. Centri finansijske moći poticali su transformaciju, što ni europskoj konkurenциji nije bilo mrsko. No vratimo se sa strateškog i globalnog plana na naše more. Ostavili smo Onega Gulf u Rijeci, s pogledom na Uljanik, a upravo tamo nas čeka i poanta svih burnih putešestvija. Naime, u Puli još uvijek radi nekoliko stotina škverskih očajnika, faktično samoorganiziranih, i fakat nešto proizvode. Nije pritom sigurno da će biti tamo i kad se norveški tanker jednom bude otpatio dalje iz 3. Maja koji tek formalno spada u vlasništvo Uljanika. Oboma im je sad vlasnik

država, kao najveći vjerovnik tih poduzeća u stecaju ili na njegovu samom rubu. Država tj. Vlada RH je nadležna i za odluku o prodaji škvera novim vlasnicima. Ponekad se pojavi neki potentan i razmjerno uvjerljiv, ali tad se isprijeći nešto fatalno, ne uvijek razvidno ni očito. Kao npr. prije nekoliko tjedana, kad je vlada otkačila jedinog kandidata za preuzimanje Uljanika, češki CE Industries.

Ta kompanija, vlasnica slavonskobrodskog Đure Đakovića, uputila je ponudu koja se radnicima dopala, a skepsu nije isprva pokazivala ni država. Nije ni kasnije, samo se ušutjela i poništila natječaj, odgodila ga za sredinu ovog mjeseca, ne tumačeći razloge, ali ugrožavajući egzistenciju preostalih škverana. Sveukupno, radnici potražuju oko 155 milijuna kuna za primanja neisplaćena još u prošloj deceniji. I premda država stoga tolerira sadašnju minimalnu proizvodnju, nije ničim objasnila zazor prema Česima koji su prethodno dočekani s optimizmom.

Kao što smo naglasili, nema tako problematičnog investitora kojem hrvatska država ne bi prepustila svoju brodogradnju. Dovoljno je da ponudi časnu poduzetničku riječ da će marljivo učiti i raditi. Teško da je kandidatura CE Industries mogla biti tako loša da bude odbijena, a da o tome svejedno ne doznamo ništa. Prije će biti da je kvarno bilo neko državno uvjetovanje, pa odatle i šutnja.

Možemo tako samo nagadati, ilustracije radi, da je češkom koncernu nametano preuzimanje 3. Maja u paketu s Uljanikom, iako ih država tretira odvojeno nakon stecaja pulskog škvera. Inače, u Rijeci se prije nekoliko dana baš nitko nije javio na natječaj za drugog člana škverske uprave. Govorka se u Puli i o pokušaju zbrinjavanja već ostarjele novogradnje 531, ustvari hrpe čeličnih brodskih sekcija za nesuđeno tzv. ro-ro plovilo. Time bi se bar država naplatila u manjem dijelu potraživanja. Škverani opet ne bi dobili ništa izravno, mada bi Uljaniku s novim vlasnikom ponovno bili dostupni zasad neuhvatljivi bankovni krediti.

Ili to, ili da se država iznova prihvati brodogradnje, ali nije se još dogodilo ništa. Problem se tretira parcijalnim alibi-intervencijama, navoz po navoz, umjesto skupno. Nikome ni u ludilu ne pada na um da se upusti u renacionalizaciju sektora. U konačnici umjesto nekadašnje, ovdje daleko najrazvijenije industrijske grane, imamo čitav impresivni arhipelag paraliziranih škverova. S ovako dosljednom politikom vladina odustajanja od sektora, pitanje je mjeseca kad će se pored dva velika južna brodogradilišta posve ugasiti i dva sjeverna.

Ostatak stručne radne snage može se onda prekvalificirati ili odseliti u inozemstvo. A i onaj norveški trup može se lijepo iskoristiti u boljem sutra. Uz studiju utjecaja na okoliš, naime, dalo bi ga se lako i atraktivno privesti funkciji izuzetno unosnoga ronilačkog turizma. Pa, ako više i nemamo brodova za plovidbu, još na Jadranskom moru ostaje prostora da ih gradimo za potapanje. ■

Побједа солидарности

Поднијели смо захтјев за обновом и чекали, но захваљујући СНВ-у и Републици Српској предвиђено је да нам се донира нова кућа. И ево, данас већ стојимо пред њом, а усељавамо се чим се прикључи струја, каже Славко Булат из Јошавице

На другу годишњицу разног потреса на Банији, представници СНВ-а посјетили су у Јошавици 58-годишњег Славка Булата, 62-годишњу му супругу Љубицу и њезину мајку Софију; та обитељ, након двију дугих зима и двају изнимно врућих љета проведених у контејнеру, напокон усељава у новосаграђену кућу, која је изграђена од донација Републике Српске.

— Нисам мислио да ћу дочекати овај дан. Потрес нам је потпуно уништио кућу, једва смо живе главе извукли. Брзо су је срушили и одвезли њезине остатке. Док нисмо добили СНВ-ов контејнер, првих дана спавали смо на ливади. Поднијели смо захтјев за обновом и чекали, но захваљујући СНВ-у и Републици Српској

предвиђено је да нам се донира нова кућа. И ево, данас већ стојимо пред њом, а усељавамо чим се прикључи струја! Како нам је било у контејнеру, боље не питајте: зло и наопако — објашњава нам Славко. Делегацији Српског народног вијећа пријурдио се и Никола Јањанин, предсједник петрињског ВСНМ-а.

— Ово је велика побједа солидарности и хуманости. Љубица и Славко добили су нову кућу и они сами најбоље знају колико им то значи, поготово што су врло брзо након потреса изгубили наду да ће икада више живјети под својим кровом. Нија је схваћам зашто обнова на Банији иде толико споро, готово никако. На петрињском је подручју Република Српска изградила пет кућа, колико и у Глинама, док је држава за те објекте сазидала само темеље и ништа

више. Нажалост, и онако мале шансе да се још људи изbjeglih за Олује врати на своја огњишта посве су нестале с потресом; за младе овде нема неких перспектива, а старији једва преживљавају. Села су опустјела јер су школе, трговине, љекарне и амбуланте далеко, а пријевоза до већих средишта нема, па Банија полагано и напочиглед умире — казао је.

Прије петнаестак дана ДАВОР Чордаш, директор Секретаријата за расељена лица и миграције Републике Српске, посјетио је градилишта десет банијских кућа не били се властитим очима увјерио напредују ли радови на њима. Том нам је приликом рекао да је влада тог босанскохерцеговачког ентитета у сарадњи са СНВ-ом показала да се страдалима у потресу може брже и боље помоћи, а да притом буду

поштовани закон и прописане процедуре. Република Српска, додала је, донирала је готово милијун и половина конвертиbilnih марака за градњу десет разрушених кућа, од којих су неке већ довршene а остale ће ускоро бити; исто тако, размотрит ће се нове донације чим тај дио обновитељског пројекта буде зготвљен. Завршетку радова на новој кући Булатових присуствовала је и дожупаница Сисачко-мославачке жупаније Мирјана Олујић.

— Обнова на Банији доиста споро напредује, али овде сада свједочимо да се удрженим снагама и у сарадњи, уз добру вољу и вјешту организацију, може учинити оно што се у први мах чинило немогућим. Тако је од десет кућа које је донирала Република Српска већ шест усељиво. Житељима Баније који већ трећу зиму проводе у контејнерима доиста је тешко објаснити зашто обнова у организацији државе толико тапка у мјесту — казала је Олујић.

Наравно, потрес није прва невоља у Јубичину и Славкову животу. Прије више од четврт вијека тај је пар с дугом колоном невољника напуштао своје село. Пут у неизвесност памте до детаља, као да се несрећа забиваја јучер, иако им је још нејасно зашто су се и како напослијетку обрели у Земуну, граду у којему баш никога нису познавали. Одмах су потражили посао и изнајмили стан, да би поновно успоставили какав-такав живот. Било је тешко зарадити довољно на земунској градској тржници, па су углавном претакали из шупљих у празне цепове, но нису се предавали унаточ томе што је носталгичарски зов Баније и некадашњег бољег живота јачао из дана у дан. Након пет предугих изbjeglih година одлучили су се вратити: како је њихова кућа, као и толикима другима, била темељито опљачкана и девастирана, ваљало се одмах примити посла. Искрчили су запуштене њиве и воћњаке, купили пет крава и стадо овaca, па за свега двије године наставили живот ондје где је био напрасно прекинут 1995.

Прије три године су основали и свој ОПГ, иако се имање које обрађују смањује с њиховим годинама. Мало је оних који су са свакодневницом Банијки и Банијаци толико добро упознати као СНВ-ов гласноговорник Еugen Jakovčić, који је од потреса посјетио већину разрушених села и упознао многе пострадале обитељи. Помно је пратио начине помоћи, од подјеле пакета с храном до рушења старијих и градње нових кућа, а своје је дојмове подједнако пажљivo биљежио пером и камером. Његовим небројеним обиласцима банијских села још се не назире крај.

— Нажалост, нова кућа Булатових тек је ријетка изненада; од државе се с правом очекивало пуно више, посебно стога што новца има и што су европски фондови за ту намјену били доступнији него икад. Унаточ томе, измичу посљедње шансе да се Банији и њезиним људима помогне како спада. СНВ је овде од првог дана након потреса, у настојању да се промптно и на најбољи могући начин ријеши сваки учени проблем. Дјелујемо организовано и на свим рединама како бисмо свакодневно мотивирали институције и појединце да се Банији посвети заслужена пажња. Новца, дакле, има, али су нужност боља организација и већа жеља да се обнова убрза, а онда и доврши. Зато бисмо жељели да 2023. буде у сваком по гледу година стварног опоравка Баније — сажео је Јаковчић своју ‘честитку’ сustavu и људима. ■

Славко и Љубица Булат (загрђени) с гостима испред нове куће

ИНФОРМАТОР

Плакат снв-а у Сплиту
(Фото: Мирослав Лелас/
PIXSELL)

Знате ли што радимо?

**Новом кампањом Српско народно
вијеће обиљежава 25. годишњицу
рада**

ΠОВОДОМ обиљежавања 25. годишњице рада кровне организације Срба у Хрватској, у више градова Српско народно вијеће поставило је јумбо плакете с питањем 'Знате ли што радимо 25 година?'. Ријеч је о кампањи коју је осмислио комуницијски стручњак и дизајнер Борис Малешевић.

— Желимо ширу јавност упознати с оним што смо радили претходних 25 година, с нагласком на неколико најкрупнијих пројекта који су обиљежили рад снв-а и цијелу Хрватску. Тиме настављамо кампању с циљем повећавања видљивости самог снв-а, онога што радимо те покушавамо афирмирати и другачије представити Србе у Хрватској него што је до сада био случај – казао је предсједник снв-а Милорад Пуповац.

За сада је дизајнирано шест различитих плаката који ће бити постављани до липња идуће године. Пуповац истиче да кампања почиње с објетницом значајног догађаја. Ради се о пријему одржаном 2004. године поводом православног Бадњака на којем је први пут хрватски премијер, био је то Иво Санадер, поздравио с традиционалним поздравом 'Мир Божји, Христос се роди'. Уз јумбо плакете, бит ће више попрятних догађаја.

— СНВ је основан 1997. године. То се поклонило с интензивним радом на мирној реинтеграцији Славоније, Барање и западног Сријема када је успостављен мир на територију цијеле Хрватске, када је почeo повратак изbjеглица и повратника. Желимо истаћи важност судјеловања снв-а у изградњи мира. Такођер, прије 20 година усвојен је Уставни закон о правима националних мањина којим су мањинска права дефинирана у новом формату, као први документ с којим је отворен пут према чланству у Европској унији. Након 20 година Хрватска улази у Схенген и у еврозону. Направљен је круг од почетка до завршетка интеграције Хрватске у ЕУ и то у најдубљем формату. СНВ је важно судјеловао у том процесу и то је била важна компонента у раду ове институције, баш као и изградња сјећања на ратна страдања, без обзира да ли се ради о рату из 40-их или

90-их година, којим не потичемо конфронтацију него помирење; не потичемо продубљење непријатељства, него стварамо претпоставке за живот достојног сјећања, а истовремено и растерећења од искуства које је рат произвео или их производи – каже Пуповац.

— Другим ријечима, хтјeli бисмо у години у којој смо заокружили стратешке циљеве потпуне интеграције у ЕУ подјетити на неопходност да на тим истим вриједностима ЕУ интегрирамо своје суграђане српске националности. Да се присјетимо њиховог доприноса изградњи мира, помирења и у коначници приступања Хрватске ЕУ, као и неопходности да се без грча препознају и признају посебности карактеристичне за Србе као једног од јужнославенских народа – нагласио је Пуповац.

■ Новости

Виртуални музеј антифа баштине

**Музеј би требао допринијети
одржању сјећања на антифашистичку
прошлост**

Oвих дана Савез антифашистичких бораца и антифашиста РХ покренуо је веб страницу 'Музеј антифашистичке баштине' (<https://mab.hr/>). Осим сталног постава који чине фотографије и интервјуји с некадашњим партизанима, страница садржи збирке 'Жене у НОБ-у' и 'Концентрациони логори'.

— Ради се о пројекту чија је носитељица Наташа Матаушит, финансираном од Министарства хрватских бранитеља, који би требао допринијети одржању сјећања на антифашистичку прошлост и борбу грађана Хрватске, односно Југославије у

Наглашен је допринос
партизанки у борбама

Другом свјетском рату – објашњава главни тајник САБА РХ МИРО КИРИНЧИЋ.

— У сталном поставу за сада се налази преко 50 фотографија повезаних с НОБом у Хрватској и Југославији, као и више видео разговора с бившим борцима, народним херојима и поратним руководиоцима – објашњава Киринчић.

'Највећим дијелом младе жене, али и оне у зрелијим годинама, дали су своје животе за слободу и равноправност свију грађана који су били изложени терору неправедног и крволовног режима такозване Независне Државе Хрватске', наглашава се у уводу дијела веб странице који садржи 90-ак портрета партизанки. До краја рата 1945. НОБ-у се приклучило више од 100.000 жена, од којих је погинуло око 25.000, 91 жена је проглашена народним херојем Југославије, а више од 3.000 њих носитељице су Партизанске споменице 1941.

'Великим напорима и жртвом успјеле су се изборити за дотад незамисливе ствари у погледу својих права: право гласа на изборима, једнаке плаће, једнакост на здравствену скрб и образовање, право да буду на водећим позицијама у друштву...' наглашава се на веб страници.

Посебну цјелину чини збирка везана уз концентрационске логоре као највећу криминалну оставштину Другог свјетског рата. На територију НДХ је постојао велик број таквих логора, а усташке методе мучења и убијања заробљеника саблажњавале чак и најокрутније нацистичке злочинице. Циљ музеја је показати логоре Јасеновац, Даница, Кампор, Стара Градишак, Јастребарско итд..

У дијелу посвећеном информацијама и обавијестима пише се о формирању постава 'Дома бораца НОБ-а' у Познановцу и књизи 'Споменици Народноослободилачке борбе на подручју Барање' коју је приредио дугогодишњи дописник 'Новости' Јован Недић. Ту се подсећа и да данашња Хрватска осим меморијалног музеја 'Липа памти' у ријечком залеђу близу границе са Словенијом, 'Спомен собе посвећеној Батинској битки' у Барањи и 'Музеја побједе' у Шибенику који су иницирали и поставили тамошњи антифашисти, нема ни један музеј или спомен дом који би говорио о Другом свјетском рату.

На крају антифашисти позивају заинтересиране да својим текстовима, фотографија, сликама, видео-записима и осталим доступним материјалима, употребне садржајем портала и тако одрже сјећање на побједничку антифашистичку прошлост.

■ Н. Ј

Почаст Шувару

**Часопис Архива Срба у Хрватској
објављује седам студија**

Cтипе Шувар, хрватски политичар, социолог и публицист, до 1990. године је заговарао идеју југословенског социјалистичког патриотизма. Унутар таквог патриотизма није требало бити тијесно ни демократској националној свијести ни југословенству. Након

године преокрета 1990. Шувар се својим текстовима и јавним иступима супротставио шовинистичкој реторици нове власти усмјерене против Срба у Хрватској чиме је на јединствен начин обвезао Србе у Хрватској и према ријечима СВЕТОЗАРА ЛИВАДЕ, заслужује њихову трајну захвалност. Наведено је сажетак чланка Раде Драгојевића 'Стипе Шувар и српско питање у Хрватској' објављеног у новом броју Трагова, часописа за српске и хрватске теме који издаје Архив Срба у Хрватској.

Осим Драгојевићеве, објављено је још шест студија. Матко Глобочник у чланку 'Против Видовданског устава – за Југославију: погледи Анте Трумбића на развој политичких односа у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца у 1921.' анализира политичко дјеловање Трумбића од његовог повратка у Краљевину СХС након потписивања Рапалског уговора концем 1920. па до краја 1921., посебно његов однос према важним хрватским и српским политичарима, дјеловање у Уставотворној скупштини и политичко дјеловање на ревизiji Видовданског устава. Аутор расvјетљава развој Трумбићевих размишљања о политичким односима у новонасталој држави, а који је у знатној мјери одредио његово дјеловање двадесетих година – од почетног оптимизма и складног rješavanja југословенског државног uređenja, према реалполитичкој тактици rješavanja хрватског питања. Штефка Батинић у чланку 'Дјела и дјеловање Паје Радосављевића у Хрватској почетком 20. столећа' анализира дјеловање тог српског учитеља, педагога, психолога, професора Њујоршког sveučilišta. У фокусу ауторице је Радосављевићев однос с хрватским учитељима и Хрватским педагошко-књижевним збором, накладником његових књига којима је завриједио мјесто у повијести психologije и педагогије у Хрватској.

У 'Професионалној аутобиографији и моћи' Тодор Кулjić показује да моћ utječe na професионално саморазумијевање. Професионалне су аутобиографије обрасци друштвене интеграције, а појединач је заплетен у друштвено прихватљив образац професионалне аутобиографије свог доба што аутор демонстрира на сегменту властите професионалне аутобиографије. Јован Комшић бави се теоријским изазовима транзиционе реконструкције националног идентитета на случају

Лоше и горе

Година иза нас засигурно је једна од оних која већ сада има резервирано мјесто у уџбеницима повијести. Када се за неколико година прашина слегне, а повјесничари ревалоризирају, саберу и одузму све узроке, поводе и пољецице, сватко из свог идеолошког ракурса, 2022. година ће се засигурно смјестити на неке од истакнутих страница модерне хисториографије. Година је то у којој се на свјетску позорницу вратио 'хладни рат', који у овом стадију више и није тако хладан. Након више деценија примирја, нуклеарни сукоб вратио се у моду, а изгледи за детонацијама нуклеарних бојевих глава данас су можда и већи него што је то било у доба 'славне' кубанске кризе.

Рат у Украјини, сада већ врло отворени рат Русије и колективног Запада, најважнији је геополитички и друштвени догађај у Европи, али и читавом свијету. Када смо прије нешто више од годину дана улазили у нову годину, главна и искључива свјетска преокупација био је вирус под именом ковид-19. Било је готово незамисливо да ће само мјесец и пол дана касније избити ратни сукоб, један од оних за које смо вјеровали да никад неће изаћи из сфере теорије. Но, рат је кренуо и до дан данас није стао. С друге стране, ковид-19 који нас је тероризирао здравствено, политички и на све друге могуће начине нестао је преко ноћи као да никада није ни постојао. Многима та промјена није тешко пала, па су се с бројања мртвих од вируса предбацили на бројање мртвих на бојиштима Украјине.

Ускоро улазимо у другу годину сукоба у којем гину десеци хиљада људи и који је по својој окрутности и убојитости врло сличан двама претходним свјетским ратовима. Украјина, уз масовну помоћ Запада, успјева зауставити даљња руска напредовања, но крај рата нема на видику. Рат је донио каос у Европу, инфлацију и политичку параноју. Како у сваком рату прва страдава истина, такав сценариј гледамо поново. Без обзира на вријеме у којем живимо и без обзира колико напредни били и с колико знања располагали, исти пропагандни алати и методе једнако добро функционирају данас као што су функционирали и прије стотину година. Створени су непомирљиви политички тabori и преко ноћи је завладао принцип: 'Ако ниси с нама, против нас си', а на заговарање мира и политика које воде ка прекиду убијања гледа се као на издају. Обје стране заинтересиране су искључиво за потпуну побједу уз потпуни пораз противника. Све то гледали смо кроз повијест десетке и стотине пута и задивљујућа је та неспособност нових генерација да нешто науче од оних прије.

Сукоб који је почeo у Украјини врло брзо постао је свјетски. Иако се ратне операције воде само на територију Украјине, у рату кроз опрему и војну помоћ судјелују сви битни свјетски играчи. С једне стране сад, Велика Британија, Канада и Европска унија, а с друге Кина, Индија и Иран. Сви имају своју рачуницу што желе постићи и нитко не одступа ни милиметра. Новца, војне опреме и интереса је још увијек пуно, па рат може трајати још годинама.

И док у свијету бјесни рат и владају кризе свих врста и интензитета, истовремено се у Хрватској не догађа готово ништа занимљиво. Владајућа политичка гарнитура еутаназирала је домаћу политичку сцену. Осим редовитих корупцијских афера на које су сви огуглали, тешко да се ишта занимљивога дододило. Хрватска је као држава од уласка у ЕУ на својеврсном аутопилоту у којем испуњава задаће Брисела и скupља чланства у стандардним европским клубовима. С истеком године, Хрватска је постала чланицом еврозоне и Шенгена. Границе и полиција отишли су у повијест, баш као и куна након готово три десетљећа постојања. Хрватска се тиме ријешила још двије бриге: контроле дијела границе и монетарне политike. Одсад ће о њима бринути европске институције и њихове службе које знају пуно боље што Хрватско треба од власти у Загребu.

На домаћем плану, политичари се још увијек даве пољецима потреса који је порушио већ порушену Банију прије три године. Досад је обновљено мање од десет кућа. Најбољи коментар читаве ситуације дао је предсједник државе Зоран Милановић који је израчунао да је више кућа на Банији обновила Република Српска него Република Хрватска. У међувремену је државни завод за статистику с годину дана закашњења успио сабрати резултате пописа становништва и доћи до закључка да смо у десет година изгубили још 400.000 становника. Није лоше, али бит ће још горе.

Ова година је врло егзактно показала да од лошег увијек може горе. Након дјеље године пандемије, затварања, мјера и ограничења, дочекао нас је рат, инфлација, пријетња свјетске економске кризе и даљњих ратних сукоба и ескалација и то највећих свјетских играча, сада, Русије и Кине. Очекивати боље и бити оптимистичан у таквим ујетима није превише утемељено. Вјеројатност да ситуација постане гора тренутно је пуно реалнија од других, позитивнијих сценарија. Треба размишљати позитивно, али свакако не треба претјеривати.

■ Душан Цветановић

Година рекорда

За Српско привредно друштво Привредник 2022. година је била успешнија од оне која јој је претходила. И од многих претходних. Значајно успешнија.

Највећи успех, неупоредиви и непревазиђени јесу Привредникови стипендисти. Од како је рад Привредника обновљен пре тридесет година, прошле године је Привредник имао убедљиво највише петица у највише школа и на највише различитих факултета широм Хрватске. Имао је највећи број стипендиста од обнове рада. У школској/академској години 2022/23. стипендира се 120 ученика и студената. А повећан је и износ стипендија, ученичке стипендије из Фонда Владимира Матијевића сада износе 80 евра, док студенчке стипендије из истог фонда износе 160 евра. Студенчке стипендије из Фонда Ивана Вујновића сада износе 200 евра. У времену неизвесности, поскупљења, слабе социјалне осетљивости, велики је успех окупити бројне српске организације и појединце који препознају потенцијал у овим младим људима и поузданост у Привреднику који их све окупља и вољни су да их подрже. То је поверење које се сваке године изнова оправдава и завређује.

Последњих година Привредник интензивно развија информативну делатност. У великим интересу читалаца и још увек недовољно попуњеном медијском простору када је српска заједница у питању, видимо највећи подстrek и потребу да се настави и побољшава досадашњи рад. У 2022. години изашло је укупно 24 броја листа Привредник који је на осам страна, два пута месечно, на Ћирилици, доносио текстове који се баве културним, привредним и социјалним темама с нагласком на положај и улогу српске заједнице у Хрватској. Информативни портал П-портал бележи већи број читалаца, већи број текстова, дописника, рубрика... Већи број реализованих 'пројеката'. Шта то значи у време кад под тај општи термин свашта може да се сврста? Значи да није било ушушканости и сигурности по питању финансирања, већ да је свака тематска целина којом се редакција бавила морала да буде детаљно осмишљена, припремљена и оправдана пред одређеним телом које је финансијало. И значи да није понестало мотивације и свести о важности задатка. Сви 'пројекти' су успешно реализовани и сви су оправдали очекивања и обавезе пред институцијама Републике Хрватске, Републике Србије, Европске уније. У склопу портала у 2022. години покренут је и интернетски Радио Привредник, први такав ра-

дио у српској заједници у Хрватској. Осигуран је и опремљен адекватан простор за његов рад у Прерадовићевој 18 у Загребу. На програму Радио Привредника може се слушати музички садржаји другачији од оног на свим другим радио станицама у Хрватској. Квалитетна 'домаћа' музика (у најширем значењу те речи), са акцентом на извођаче и ауторе који су неправедно занемарени и неслучајно изостављени из других музичких програма. У сарадњи са Крација Рекордсом и ПГР РТС-ом, креирана је ризница песама непролазне вредности. Осмишљене су и прве информативне емисије, које ускоро крећу са емитовањем.

Привредник је до сада у својој самосталној аудио-видео продукцији снимио више од 50 кратких документарних филмова. Привредничке трибине, које се редовно одржавају још од 2013. године, постале су познато окупљалиште слободномислећих људи. У 2022. години на овим трибинама говорили су истакнути појединци из различитих сфера јавног деловања, проблематизоване су многе актуелне друштвене теме, отворен је простор за дијалог и промишљање важних питања и места које српска заједница заузима у свим тим струјањима.

Након штампаног листа Привредник, П-портала, Радио Привредника, многих документарних филмова, подкаста, трибина,... Привредник је у протеклој години организовао и низ догађаја и окупљања са циљем промовисања основне Привредничке делатности – прикупљања средстава за школовање деце и омладине, Привредничких стипендиста, али и афирмације српске заједнице у Хрватској, којој ти стипендисти припадају. Скромни и ограничени ресурси нису били препрека да се та окупљања успешно реализују све од Далмације, преко Загреба, до Београда. У Станковцима, у далматинском залеђу, одржана је Седма Привредничка међународна ликовна колонија која је окупила академске сликаре из Хрватске, Србије и БиХ. Сва уметничка дела настала на овој колонији, посвећеној оснивачу Привредника Владимиру Матијевићу, уметници су донирали у сврху помагања Привредниковим стипендистима, а продајна изложба и аукција слика одржана је почетком јануара ове године у Привредниковом дому у Загребу.

Свеченом академијом у Коларчевој задужбини у Београду и научним скупом у Ректорату Универзитета у Београду под називом 'Привредник – Кроз три века' новосадски Привредник обележио је велики јубилеј, на ком је присуствовала и делегација из загребачког Привредника, јачајући тако међусобну сарадњу на заједничким циљевима. Поводом истог јубилеја, делегација Привредника из Загреба обишаље и вечно почивалиште великог Владимира Матијевића у Београду, показујући да захвалност и памћење његових наследника године само учвршћују и јачају. Једанаести конгрес Привредничких стипендиста и српске омладине одржан је онлајн путем видеовезе у децембру 2022. и окупио је рекордан број учесника, тј. стипендиста. Нова, најбројнија до сада, генерација стипендиста на овај начин је и званично промовисана.

Свеченом академијом у Музичкој академији у Загребу Привредник је 13. децембра 2022. обележио 125. годишњицу од свог оснивања. За сву помоћ и подршку коју већ годинама пружа Привреднику, патријарху српском порфирију тадаје уручено највеће Привредничко признање – Велика диплома Владимира Матијевића за изnimno доброчинство и активизам у заједници у духу традиционалних Привредничких начела рад-штедња-честитост. Уз присуство бројних стипендиста, донатора, активиста и пријатеља Друштва, на овај начин је заокружена текућа година, али и једна ера у новијој историји Друштва која је бележила велике успехе и узете. Речи подршке, речи захвале и дивљења које су тада упућене Привреднику остале су као обавеза и аманет да и у наредном периоду настави узлазном путањом.

■ Оливера Радовић

#189
Издаје Српско привредно друштво 'Привредник'

Утемељено 1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

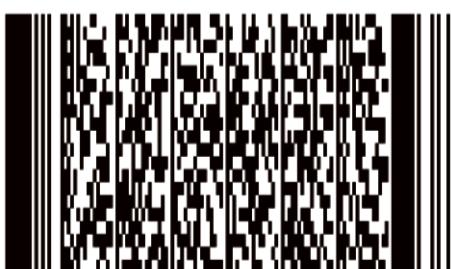
Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**

Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj.

Π *p-portal.net*

Неоптерећени визама и квотама

Откад је у фебруару почeo рат између Руске Федерације и Украјине, импресионистички се помиње велики број људи који су стигли у Србију. Из Руске Федерације у Србију је дошло 140.141, из Украјине 22.709 људи, из Белорусије 5.501. Сви они су поново, као и прије сто година, 'неоптерећени квотама и визама'

У првим годинама након утемељивања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (схс), постојао је видан тренд континуираног усељавања Руса. Били су то доминантно 'бијели Руси', поражена страна у грађанској рату који је пратио Октобарску револуцију. Кад се деценијама послије правио биланс утицаја који је ова конкретна емигрантска епизода оставила на Краљевину схс и касније Југославију и постјугословенска друштва, испоставило се да се он не окончава с првом генерацијом усељеника, него да касније заправо тек ескалира. Међу кључним личностима из ове сфере су засигурно личности из друге генерације, примјера ради Предраг Матвејевић и Леонид Шејка.

Матвејевићев отац всеволод матвејевић (тврдо 'Ч' с краја његовог презимена постаће меко 'Ћ' скривајући тиме барем на први поглед бильег странствовања) стигао је, наиме, у Краљевину

Предраг Матвејевић
(фото: Јовица Дробњак)

схс, тачније у Мостар, као мигрант, изbjеглица из Совјетског Савеза, етнички Украјинац (родом из Одесе), па се ту, у сунчаној Херцеговини, оженио локалном дјевојком ангелином Павић, а 1932. добили су сина Предрага.

владимир мајевски, један од тих 'бијелих Руса' који су се населили у Краљевини схс, биљеки да је он био тек један од више од двадесет хиљада својих сународника који су изабрали Југославију за своју нову домовину, а међу којима, наравно, нису били само етнички Руси, него и доста Украјинаца и Белоруса, као и припадника других народа. Они су се, по ријечима Мајевског, усељавали у Југославију 'неоптерећени квотама, визама, рестрикцијама, пасосима или било чиме сличним'. Пријатељска земља примила је Русе не отежавајући им улазак формалностима какве су постојале у другим европским земљама или Америци.'

О баштини 'бијелих Руса' широм Југославије могла би се написати цијела библиотека књига. И меша селимовић и данило киш, рецимо,

наводе да су им у гимназији предавали професори који су били изbjеглице из Совјетског Савеза. У биографској књизи о Данилу Кишу, МАРК Томпсон дословце каже да су 'бијели Руси' били 'често боље образовани од домицилног становништва', те да су као такви 'дали велики допринос југословенској култури, образовању и науци' и додаје: 'У другој генерацији тај допринос су дала и најмање два Кишова пријатеља: Леонид Шејка и Предраг Матвејевић.'

Шејкин отац Трофим Васиљевич је био строг украјински официр и топограф генералштаба који је изbjегао у Србију након слома царске Русије. Његова мајка била је Катарина Зисија која је водила поријекло из угледне цинцарске ваљевске породице Зисијадис. Она је вољела оперу и због њеје Шејка био близак са музиком и умјетношћу.

Откад је у фебруару почeo рат између Руске Федерације и Украјине, импресионистички се помиње велики број људи који су стигли у Србију. Права официјална информација је, међутим, новијег датума. Ово су бројке из те информације: број држављана Руске Федерације који је дошао у Србију је 140.141, из Украјине је дошло 22.709 људи, док је из Белорусије дошло 5.501 људи, саопштило је Министарство унутрашњих послова Србије. Сви ови људи су поново 'неоптерећени квотама, визама, рестрикцијама'.

У ових четрдесетак недеља, они се углавном помињуједино као разлог за велика поскупљења цијене квадрата кад је ријеч о куповини некретнине, а нарочито кад се ради о њиховом унајмљивању. Цијена унајмљивања станова у ширем центру Београда двоструко је поскупила због доласка Руса велике куповне моћи, а слично је и са центром Новог Сада, док се њихов утицај осјети и у Крагујевцу, Нишу и Суботици.

Због тих и таквих краткорочних посљедица, потенцијалне средњорочне и дугорочне се углавном још увијек превиђају. Није, међутим, нужно превише размишљати да би се развила аналогоја са временом од прије стотину година. Ствар је нарочито индикативна у контексту чињеница

Руски имигранти на простору бивше Југославије од Октобарске револуције до 'специјалне операције'

пише
Мухарем
Баздуљ

да Србија већ деценијама има негативан имиграциони салдо. Медији често пишу да Србија сваке године остане без једног Врања или једне Лознице, али сада је много мање свијести да је стекла два – Зрењанина.

Наравно, будућност је пословично непрозирна. Не знамо колико ће ових људи који су се у Србију уселили ту и остати. Не знамо, међутим, ни колико ће се оних који су се из Србије иселили на Запад напослетку ипак вратити.

Углавном, и то што је цијела Европа широм отворила врата укrajинским изbjеглицама, само тешке наивчине тумаче искључиво хуманитарним разлогима. Где је био тај хуманизам кад се ратовало у Ираку и Афганистану? Европа овдје рачуна на релативно лаку интеграцију и асимилацију, па ту ни српска стратегија не би требала бити превише друкчија. Сигмунд Фројд је дојмљиво писао о концепту 'историјских рестаурација', односно о феномену да се на одређеном географском простору након извјесног времена догоди слична ситуација. Али без обзира на све аналогоје, земља која бива привлачна за усељавање образованих и радишних људи тиме може само да профитира. ■

Леонид Шејка
(фото: Wikipedia)

АЛЕКСАНДРА ПАВИЋЕВИЋ Божић симболизује заједништво међу људима

Савремени теолози кажу да је ложење
Бадњака пагански обичај и можда и јесте,
јер ми у тој ватри спаљујемо и неко старо
божанство да би се створило ново и та ватра
симболизује сунце, топлоту и плодност,
али са друге стране та ватра симболизује
огњиште, а то је црква око које се окупљамо.
Осим тога, симболично, то је вече око
огњишта поред којег се и Христос рађа.
Заједништво међу људима које се тада
ствара, верујем да је непроцењиво

Е представља нарочиту новост ако се каже да је данас вријеме Божића, нажалост, врло често испуњено тзв. лудилом куповања, с хром хране и вишедневним преједањем преко сваке мјере. Што је остало од духа Божића као базично вјерског празника? О томе разговарамо с Александром Павићевићем, научном савјетницом на Етнографском институту у Београду, која се, између остalog, теоријски бави антропологијом религије, као и традиционалним обичајима и вјеровањима.

Колико се у Србији задржало тзв. традиционално слављење православног Божића? Божић и Вајкру су две најважније времененске тачке, како у народном и обичајном, тако и у религијском календару читавог хришћанског света. У нашем контексту, у Србији, али верујем и у европском традиционалном пејзажу, Божић има чак и већи значај, што је повезано са тиме да је у народу далеко више обичаја везано за Божић него за Вајкру. То се опет објашњава тиме да је тема Божића, Христовог рођења, обичним људима ближа и схватљивија него тема смрти и каснијег поновног рођења, која је помало апстрактна. У том смислу, чак и за време слављења Вајкру није нагласак у подсећању на смрт него на живот, па је један од главних симбола Вајкру јаје које је симбол новог живота, рађања и снаге. Битно је напоменути да је Божић наглашено породични празник. Етнолози његову генезу повезују са предхришћанским култом предака, сунца и слављењем плодности. Данас је, посебно у западном свету, Божић веома комерцијализован јер представља редак тренутак породичног окупљања и даривања. То се може видети у свим

оним холивудским филмовима у којима је Божић синоним за масовну куповину по огромним тржним центрима.

Стожер окупљања

Како данас изгледа Божић у Србији у сеоским срединама?

У нашим крајевима, Божић се углавном обележава на традиционалан начин. Тек ретки појединци одлазе у цркву. У сеоским заједницама одлазак у цркву често и нема неке везе са разумевањем литургије, али представља неку врсту друштвеног догађаја. Ти људи и данас тешко и мукотрпно раде да преживе. Раде и недељом, а ко је отишао у цркву након тога седи у локалној кафани. Жене седе за једним столом, а мушкарци за другим. Оно што у свему томе недостаје је разумевање смисла литургије. Православље је у Србији важно идентитетско упориште и битан стожер породичног окупљања, али и простор идеолошких манипулација, неразумевања и погрешних интерпретација. Црква у томе плива већ барем зо година, данас можда боље него пре, али биће потребно још доста времена да би, на пример, један просечни православац у Србији дошао на ниво просечног православца у Грчкој, који зна шта су литургија, пост, причешће и празник.

Колико се данас људи у Србији, на пример, држе до-дневног поста пред Божић?

У Србији ретко ко пости читав пост од до дана, изузев заиста црквених верника. Данас постоји један феномен да је хришћанска обредност присутна у граду него на селу. На селу људи, на при-

мер, причају како никада нису постили цео пост. Постили су само прву недељу Вајкру, а за Божић само на Бадње вече, иако наравно има и оних који посте читав божићни и вакршњи пост. То је моје искуство са испитаницима из традиционалних средина. У њихову побожност ја не сумњам, али њихова образованост везана за црквене догме и смисао црквеног календара није претерано велика, јер они углавном и не иду у цркву. Генерално, данас се више пости у граду него на селу и начелно више људи у градовима разуме смиса поста. Људи на селу имају неки свој код понашања и прихватања вере и доста зависи од тога и где они живе, на пример, да ли живе у близини манастира. Они који редовно одлазе на литургије боље прате црквени календар него они који то не чине. Има такође и различитих тумачења причешћивања: да ли на свакој литургији или у посебним приликама, али то опет произлази из народних предања и историјских традиција, што је повезано и са малобројним образованим свештенством у прошlostи. Данас се у том смислу ситуација ипак поправља. Просечног сеоског човека данас карактерише управо тај традиционални однос према вери, цркви, посту и другим обичајима.

У нашим крајевима религија се често везује уз националну припадност.

Идентитетска веза између вере и националне припадности неоспорна је. Тај 'етнофилетизам' који је био и остао проблем у хришћанској цивилизацији, као модел понашања и мишљења, није у ствари хришћански. Он је кроз историју био нека подразумевана категорија, вера једнократној нацији, која се у времену повратка религији у

Научна савјетница у Етнографском институту у Београду за Привредник говори о духу Божића у православљу

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Србији у 90-има појавила као неко национално фолклорно сећање, а не као живи однос са Богом и црквом. Последица тога је да ми данас немамо пуно просвећених хришћана него се религија разуме у том фолклорном миљеу кроз обичајност и традиционалне верске празнике. Југословенско социјалистичко искуство допринело је конзервацији те традиције, кроз одржавање религиозних амблема, али је тај процес отпочео још у хију веку када је у читавој Европи тренд секуларизације био веома снажан и када је тежиште религијског сентимента прешло на оно што се називало народним духом. Ту треба додати, као што рекох, и малобројно и недовољно образовано свештенство у Србији у специфичним историјским околностима, у којима се православље чувало као национални амblem припадања, а мање као активан литургијски живот, живот у вери. У Србији се преко 80 посто становништва према задњем попису изјаснило да су православни хришћани, али мање од један посто их редовно иде у цркву.

Како данас изгледа живот оних који иду у цркву?

Ствари су на овим просторима доста комплексне и строго верски гледајући доста личе на разлиичите облике агностицизма. Има доста оних који кажу: 'Бог је у срцу, друго и није важно' или 'Ишао сам у цркву онда када нико није, зашто да идем сада када су у цркву нагрнуле све те 'комуњаре'. То су све доста бесмислена оправдања. За време социјализма славили смо Божић и Ваксрес и то су били параметри припадања и препознавања и то се није променило до данас. Али значење тих обичаја за време Божића или Ваксresa се изгубило и заборавило: шта је то положајник и чесница, зашто се спаљује бадњак и на крају, шта се заправо десило током божићне ноћи. Сви ти обичаји имају хришћанску димензију, али је у јавном говору она потпуно маргинализована.

Божићно мирбожење

Шта значи израз мирбожење?

Значење израза мирбожење произилази из обичаја да се за Божић поздравимо речима 'Мир Божији, Христос се роди'. У литератури сам нашла на податке да се у оквиру породице, након окретања божићног колача, а колач се појављује у свим православним породичним празницима, и за славу и за Ваксрес, симболишући Христово тело, односно цркву, заједницу и заједништво, дакле након окретања тог колача чланови породице међусобно се љубе и мирбоже: 'Мир Божији, Христос се роди'. У великим заједницама, у којима је некада живело доста људи разних генерација, након мирбожења људи би се измирили ако је међу њима било неких свађа и сукоба.

Како струји повјетарац духовности у урбаним срединама у Србији, у којима људи живе неки профани живот, имају модерна схваћања и слушају неку другачију музику?

Град је у духовном смислу срж еклектицизма, многих помешаности, новог доба. Распад старе државе, ратови и кризе, 90-тих година понукали су људе да се врате старим идентитетима. Када сути спољашњи притисци мало попустили, отворио се простор за тековине постмодерне, између осталог и за брисање јасних граница између светог и профаног, а на уштрб светог. Тешко је данас чак и у манастирима направити оштру линiju између тог секуларног и посвећеничког живота. Једна од основних карактеристика нове религиозности јесте да вера не утиче толико на свакодневни живот, односно на целокупни идентитет човека, колико би се подразумевало у неким ранијим историјским периодима. Вера је у новом добу ограничена на време ритуала. Међу православним хришћанима који одлазе на литургију постоји одређена духовна база која је неупитна, али мимо тога они неће одбити да живе секуларни или модерни живот. Оно што обликује наше време је сијасет нијанси. Хришћанска духовност,

Александра
Павићевић

на пример у Србији, само је једна од тих нијанси, за разлику од, на пример, ислама који је много више испреплетен са свакодневном културом, начином размишљања и свакодневним одлукама које доноси један верник. У православљу, као уосталом и у хришћанској Европи данас, то је одвојено: изван цркве и молитве ми живимо један секуларни живот, уместо да нам цео живот буде прожет литургијском поруком.

Како изгледа непосредно искуство слављења Божића и које би биле живе точке духовне концентрације?

Појимо од тог весеља окупљања људи око ватре када се пали бадњак. Тај моменат славља на Бадње вече данас јако подстичу медији. Како се приближава Божић, нама у Етнографском институту почињу да стижу мејлови од различних новинара који би тада на брзину да напишу нешто о Божићу. Почели смо да се оглушујемо о такве

Једна од основних карактеристика нове религиозности јесте да вера не утиче толико на свакодневни живот, односно на целокупни идентитет човека, колико би се подразумевало у неким ранијим историјским периодима. Вера је у новом добу ограничена на време ритуала.

позиве јер новинари обично напишу море површинских бizarности, које продају те новине, али које са смислом Божића немају никакве везе. Медији потичу један врло површан однос према ономе што тај празник јесте. Божић је, наиме, јако важан догађај једне заједнице. Ако нам данас нешто треба у овом несрћном и расцепканом свету, у којем не знамо ни ми ни наша деца шта нам доноси идући дан, то јесте заједница добрих људи који осећају повезаност, емпатију и солидарност. Друга чињеница је да је ложење Бадњака испред градских цркава у Београду постало јавни заједнички догађај, а не само стриктно породични као у време социјализма. Савремени теолози кажу да је ложење Бадњака пагански обичај и можда и јесте, јер ми у тој ватри спаљујемо и неко стари божанство да би се створило ново и та ватра симболизује сунце, топлоту и плодност, али са друге стране та ватра симболизује огњиште, а то је црква око које се окупљамо. Осим тога, симболично, то је веће око огњишта поред којег се и Христос рађа. Заједништво међу људима које се тада ствара, верујем да је непроцењиво. Након вечерње службе у цркви, деца певају, пије се кувано вино и разговара и тек тада људи одлазе својим кућама. Смисао Бадње вечери није у томе да се код куће направи не знам каква гозба него да породица, та домаћа црква, буде заједно и да у миру дочека Христово рођење.

Колико сасвим једноставна духовност људског срца, ума и доброте може у овом распаднутом свијету бити успјешна?

Таква једноставна и искрена духовност је једино што остаје. Хришћанство каже да се сваки човек спасава лично, уз Божију помоћ. Не спасавају се народи него људи, човек. Са Христовим рођењем и његовим ваксрењем тај однос између Бога и човека је постао јако личан. Он је био такав и кроз целу историју, али су историјске околности и традиционални модели друштва били такви да је фокус веровања био стављен на заједнице, нације или народе, а не на појединца. Данас више немамо таква друштва. Заједница се распала и имамо само идеологију конзумеризма под коју сви подпадамо, тако да је чин проналаска Бога и спасења постао јако индивидуалан. Те индивидуе су данас наше светиљке. То су светитељи и њихова житија и то су свети људи који и данас ходају поред нас и са нама. Поред њих и ми покушавамо да будемо свети, што овиси од нашег избора, посвећености и труда, а понажише од Божије љубави. ■

Сава Шумановић – величанствени замах са страшним крајем

Сликар зелених и златних поља, ораница и тамнозелених крошњи, сликар сњежних бјелина што покривају равничарске сокаке, сликарски дате ванредно успјелом атмосферичношћу, портретист актова жена из грађанских кругова, сликар крајолика и дјечјих портрета, урбаних људи у кафеима, портрета рибара и берачица, скончао је у барбарској и потпуној негацији његова живота, настојања и благог колико ватреног темперамента

Прошле године навршило се 80 година од усташке ликвидације једног од највећих српских модернистичких сликара

пише Ђорђе Матић

Сцена из филма
'Шумановић –
комедија уметника'

У наивно и још чисто доба, на почетку друге половице осамдесетих прошлог вијека, привукао је по генерацијском кључу један телевизијски филм, рађен техником и стилом под јаким утјецајем тада револуционарне естетике видео-радова. За неке од нас, обожаватеље новог вала/таласа, премијера тога филма, приказаног у легендарном драмском термину у понедељац у осам увечер, била је догађај. Режију су потписивали чувени дует Борис и Туцко (БРАНИМИР ДИМИТРИЈЕВИЋ и БОРИС МИЉКОВИЋ), редатељски пар који је дословно обликовао визуелни аспект нововалног покрета, тамо где се радио о покретним сликама, а не омотима плоча, фотографијама бендова и осталим елементима који су представљали тај вањски, изузетно важан аспект најважнијег рокенролерског покрета Југославије.

У најави коју смо прочитали у новинама и тједничима специјализираним за телевизију попис глумца у филму читамо се као 'тко је тко' најсувременијег дијела домаће рок-сцене: чавке из Електричног оргазма, која из Шарла и Дисциплине кичме, не-заобилазни двојац из Идола, срђан ШАПЕР – који је, да ствар буде напетија, био потписан и као композитор музике за филм – и НЕБОЈША КРСТИЋ, или и басиста ЗДЕНКО КОЛАР, чак и сам Љубљански панк-групу ИГОР ВИДМАР, затим наш Загрепчанин с Веселе телевизије ГОРАН ГАЈИЋ. Поред њих и прави глумци, ОЛГА КАЦЈАН, СЛАВИЦА КНЕЖЕВИЋ, ЉУБИВОЈЕ (не Љуба) ТАДИЋ, и, за нас у њежним годинама посебно интересантно, најљепша млада глумица Југославије, гала ВИДЕНОВИЋ. Збуњујући је био и тим најразличитијих, редом врхунских (и покојег 'примијењеног') умјетника који су 'играли' у филму: том готовац, као нека врста родоначелника овакве естетике, авангардни ликовњак РАША ТЕОДОСИЈЕВИЋ, па 'узорни Талијан' паоло мађели, тадајдан од двојице-тројице најуспјешнијих казалишних режисера, а уз њега, и као антипод неке врсте, чак и чувени ЈОВАН 'БОЦА' РИСТИЋ, телевизијски режисер и сингдоха за забавне и лаке програме сретног доба за широке југославенске масе. Све редом узбудљиво, збуњујуће, фрагментарно, без класичне нарације, провокативно, ултрамодерно – подразумијевало се – као какав продужени видеоспот или скуп видеоспотова, рађено с много самосвијести и намјерне диверзије у односу на типични 'драмски програм' који је гледала читава земља понедељјком увечер. Искрено, сама тема готово да нас није ни занимала. Фilm се звао – 'Шумановић – комедија уметника'.

Не зна се зашто су режисери и аутори ставили одредницу 'комедија' у наслов. Можда из провокативне ироније – комедија је подврста драме, да не заборавимо – као књижевне врсте за играње на позорници. Можда из очаја, знајући оно што ми нисмо тада знали. Тко ће га знати. Јер та жанровска одредница у својој основној дефиницији стајала је у апсолутној супротности, дознат ћемо касније, са животописом, али и радом и читавом вишом, а страшном симболиком личности чије је име стајало у наслову. Нисмо тада знали о тој личности готово ништа, па нисмо знали да читамо ту разину. Обланда, стил, омиљени хероји музике и сувремене умјетности били су дражи и важнији.

Тек годинама касније, и заправо тек са сломом државе, срушит ће се табу, а на пуни и прави начин изаћи ће дубинско и слободно тематизирање човека из наслова – САВЕ ШУМАНОВИЋА, сликара, српског и југославенског, величанственог. И најтрагичнијег од свих.

Откривајући га и бавећи се њиме касније, указивала се у зрачним слојевима појава једне страховите раскоши, умјетничке и људске, као првим великим открићем. Али уз то, уз крај биографије, као трајна стравична сјенка ушла је и читава ужасна наша колективна приповијест коју су у сутон златне колективне ере постмодернисти и касни модернисти новога таласа и видео-арта покушавали у исто вријеме да некако покажу, и да је сакрију, да тиме и себе и нас заштите од импликација које овај не-сретни гениј рођен у Винковцима, испоставит ће се, носи биографски, лично, национално, хисторијски.

Шумановић је без сумње један од три или четири најзначајнија српска модернистичка сликара, то је изнад и прије свега чињеница коју треба одредити и поставити.

Тaj велики и потпуно усамљен феномен наше културе, наравно, као и сви велики таленти, имајује изразито наглашену породичну, социјалну и културолошку позадину. Сава је рођењем био припадник образованог слоја, више средње класе, што је још један изгубљени дио нашега народа – његова елита дакле – чији је огроман дио нестао у геноциду у токованији ндх у периоду 1941.–45., губитак који је потпуно промијенио нашу националну, пречанску културу и друштво. То је поглавље које тек данас ријетки освјештени хисторичари (у чему далеко предњачи чедо вишњић са своје четири студије), и тек сад, слободније постављају и дубље тематизирају.

Шумановићево одрастање у фаталном равничарском, аустроугарском Шиду имало је обиљежје типичног развоја потомака грађанске класе склона умјетности – школовање у гимназији у Земуну, прво и најважније цвјетање стваралачког порива, из тога развој идеја и схваћања умјетности, сатови цртања код неког учитеља Аустријанца, а у психолошком погледу и процес индивидуације и развијања властитога ја – кроз опирање очевом притиску да се, још једним кораком више на социјалној скали, посвети студију права и постане одјетник.

Шумановић је на путу свога одрастања, обликовања и првог сазијевања, не треба заборавити, био и наш суграђанин, провеши формативне године у Загребу на Вишој школи за умјетност и обрт. Као и многи модернисти из свјетских центара у та предкатастрофична времена прије и око 1914. године, попут Пикаса, Кандинског, а нарочито Матиса под чијим ће јаким утјецајем касније бити, и Сава пролази период примијењене ликовности, графike и илustrације за казалиште. Дружи се с пјесницима који су му несумњиво проширили духовне и интелектуалне видике, што засигурно утјече и на сљедећу точку свакога сликара те генерације, онај најважнији топос и град ком се стреми и у који се прије или касније морало кренути: Париз, наравно. Шумановић у главном граду ликовне умјетности свијета сусреће се из прве рuke с умјетницама и тенденцијама модернизма у својој највишијој точки. Боемија, самовање по собама и сиротињским атељеима Монпарнаса, дружење с великим француским, свјетским умјетницима, али и највећим нашијенцима, Раствром Петровићем изнад свих, све је то дио једног пута где је Париз био залог тога развоја, али не потпуни. Сава Шумановић артикулира би своју умјетност у свакој поставци и животним околностима, као и све јединствене индивидуе.

Ове модерне и модернистичке тенденције и стил Шумановић, наравно, враћа након неколико година у своју земљу и у контексту сликарске сцене Београда и шире Србије (Хрватска већ има своје представнике стила) тиме заправо доноси неке од најрадикалнијих постулата експлозивног, рушајућег и грађајућег ликовног модернизма – с кубизмом као најизразитијим смјером, у којем он остаје водећи сликар те шокантне, разбијене, мултилициране и апстракхиране перспективе.

Као и сви иноватори, критизиран је од штампе и институција што су још под утјецајем прошлога времена. Има онај диван моменат кад умјетник своје композиције из ината и увријеђености, пркосно потписује француском транскрипцијом – 'Сумановић', док се једном занавијек не буде вратио у потпис Ћирилицом.

Након поновног боравка у Паризу и споменутог, кључног утјецаја Матисовог, Шумановић се враћа у Југославију и тада почиње његова зрела, најљепша фаза (мада има једва тридесет година). То је онај најљепши Шумановић, каквог знамо (или бар мислим да знамо), каквог смо открили у међувремену и који с протоком времена и сваком спознајом о његовом дјелу, али и разумијевањем властите културе, добија непрестано и континуирано на значењу. Опус и живот Саве Шумановића расту у нашим грешним очима и задобијају мјесто какво не заузима, рекло би се, ниједан српски сликар из прве четири деценије дадесетог столећа: умјетник пун снаге на неким платнима, а бескрајне деликатности израза на другим, стваралац који је прешавши правац развоја од сецесије преко сим-

Сава Шумановић

болизма и ултрамодерног кубизма, на крају нашао свој умјетнички пут на неочекиваној тачки. Тако, од подијењеног и често аматерима близског жанра – сликања пејзажа, створио је Шумановић опус пун треперавих, свијетлих, лирских композиција, чудесне, зрачне колорације. Та серија радова остварена тридесет година, по захвату, тенденцији, тематици и уопће проширењу сликарског језика, без премца је у нашој цјелокупној ликовности.

Ломна природа умјетника и његови најбољи радови остварили су се свега пар година прије неизрециво страшног краја у шокантној, истински несхватаљивој супротности између личног, умјетничког, понад свега људског – наспрам опћег, друштвеног, хисторијског у свом најкровавијем појављивању и чину. Сава Шумановић, сликар зелених и златних поља, ораница и тамнозелених крошњи, сликар сњежних бјелина што покривају равничарске сокаке и улице, сликарски дате чудном и ванредно успјелом атмосферичношћу, портретист актова жена из грађанских кругова, сликар крајолика и дјечих портрета, урбаних људи у кафима, портрета рибара и равничарских беђачица, скончао је у барбарској, живинској и потпуној негацији његова живота, настојања и благог колико ватреног темперамента. У Шиду, 1942., прије осамдесет година, ухваћен је, кодјошједног хапшења Срба у рацији и убијен. Стријељан готово анонимно и покопан у масовној гробници, као још једна од жртава неизрецивог броја погубљених од једне идејне наказе и апсолутно монструозне квазидржавне и идеолошке творевине. Нека и поновимо: никада у мучној прошlostи нашој као да није било веће супротности: једна танкоћутна умјетничка личност, апсолутни индивидуални ум – а над њим овај хисторијски пород од тмине, каква је била такозвана Независна Држава Хрватска, на већчу срамоту.

Али не смијемо ту стати. Када говоримо о Сави Шумановићу, морамо мислити на љепоту и деликатност тога дивнога сликара, у томе и само у томе је спас, у свијести о томе какву смо чаробну појаву имали у својој ликовној и културној хисторији. Не заборављајући трајну присутност мрака чије су канџе преко деценија и даље у крајичку ока, мало ван видног поља, присутне као грозни тамни рефлекс без светла – тамо, иза тачке где завршава чудесни колорит овога сликара као носитеља живота, животности, префињености и естетике. Ужасу и мраку успркос. ■

ИМПРЕСУМ

Година xvi / Загреб | четвртак, 05/01/2023

ПРИВРЕДНИК #189

издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак
УРЕДНИК ПРИВРЕДНИКА
Никола Лунић
РЕДАКЦИЈА
Паулина Арбутина, Душан Цветановић, Слађана Чанковић, Boјан Муњин, Дијана Савић, Оливера Радовић, Маша Самарџија и Драгана Зечевић

графички уредник
Дарко Матошевић
дизајн
Парабуреај / Игор Станишљевић & Дамир Бралић
Приједор
Савет за националне мањине Владе Републике Хрватске
РЕДАКЦИЈА
Прерадовићева 18,
10 000 Zagreb
т/ф +385 14854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Srpsko privredno društvo Privrednik
poziva vas na

Božićnu aukciju umjetničkih slika **Slika za stipendiju**

Slike su nastale na tradicionalnim Privrednikovim međunarodnim dobrotvornim kolonijama u čast osnivača Privrednika, Vladimira Matijevića. Autori su akademski slikari iz Hrvatske, Srbije, BiH i Slovenije.

Obogatite svoj prostor vrhunskim umjetničkim djelima koja možete kupiti po izuzetno povoljnoj cijeni, a pritom pomažete talentirane učenike i studente, Privrednikove stipendiste.

12. januara 2023. u 19 sati

Privrednikov dom, Preradovićeva 18, Zagreb

‘Пакет’ у Ријеци

Изложба посвећена класичном албуму југославенског новог вала бит ће отворена до 15. сiječња

НАКОН што је била постављена у Београду, а затим и у загребачком мсу-у, изложба фотографија ‘Нови талас у Београду: Пакет аранжман (1981. – 2021.)’ сурадњом ЈП-а Београдска тврђава и Музеја града Ријеке стигла је и у ријечку ‘Коцкицу’ где ће бити отворена до 15. сiječња. Ова је изложба најзаокруженији поглед на почетак изнинмно важног раздобља роштака гласбе у главном граду бивше државе, а њезини су аутори Зорица Којић и Драган Амброзит док дизајн потписује Добрila Стеванић. Отворењу изложбе присуствовали су равнatelj Музеја града Ријеке Ервин Дубровит, генерални конзул Републике Србије Горан Петровић те бивши велепосланик Хрватске у Италији Дамир Грувиша. Београдског новог вала и бендова који су чинили тадашњу сцену присјетио се новинар и књижевник te водитељ односа с јавношћу Музеја града Ријеке Велид Ђекић. Говорио је и о појењу пунка у Ријеци, о Парапима и љубљанским Панкртима, а како аутори

Изложене су фотографије четири аутора

Ликовне радионице

Почетком просинца у просторијама скд Просвјета пододбора Ријека одржана је ликовна радионица за дјецу коју је водио професор ликовне умјетности Дарко Дожанић, а наредног тједна одржана је још једна креативна радионица, овога пута декупаж технике. Радионице је организирала подружница Српског демократског форума Приморје и Горски kotar, а водила ју је учитељица српског језика и културе, Валентина Вукадиновић која предаје на подручју Врбовског, Гомирја и Моравица. С циљем развијања креативности и вјештина уз забаву, дјеца али и одрасли заједно су дизајнирали и израђивали куглице за бор.

—Пошто често сирајујемо са скд Просвјетом, дошли smo на идеју да радионице које иначе одржавамо у Гомирју, од сада прошиrimo и почнемо одржавати у Ријеци. Декупаж је врло једноставна техника за коју нам треба свега пар ствари: стиропорне куглице, лјепило, божићне салвете те нешто шљоцица, како би на крају направили уникатне куглице за бор — објаснила је Валентина Вукадиновић. На крају радионице су сви посетитељи израђене куглице понијели са собом, а добили су и пригодне поклоне.

■ К. Б.

Пошумљавање око Плашког

У оквиру пројекта бит ће посађено 383.000 садница храста китњака

ЗАПЧЕО је пројект ‘Карловац Карст’, а ради се о обнови нових 210 хектара шума на подручју опћине Плашки. У оквиру пројекта бит ће посађено 383.000 садница храста китњака произ-

Стављање садница у земљу
(Фото: Славен Бранислав Бабин/PIXSELL)

веденih u расадницама Хрватских шума. О томе су на пригодној преси конференцији у Плашком говорили представници Хрватских шума и министрица пољопривреде Марија Вучковић, а домаћин им је био начелник опћине Плашки Пере Дамјановић. Пројекат је финансиран бесповратним средствима Европске Уније, у склопу Оперативног програма ‘Конкурентност и кохезија 2014. – 2020.’ а његова укупна вриједност је 241 милиона куна, од чега су 85 посто бесповратна средства ЕУ. Пројекат се у цијелosti проводи на подручју Карловачке жупаније те обухваћа шуме и шумска земљишта у Натура 2000 подручјима. Пројекат заједно воде Хрватске шуме и Министарство унутрашњих послова. Најављен је почетак активности биолошке обнове шума у јесенској сезони 2022., у оквиру Пројекта ‘Разминирање, обнова и заштита шума на кршу у Натура 2000 подручјима у југозападном дијелу Карловачке жупаније’. Обновом шума пошумит ће се више од 210 хектара шума које су биле онечишћене минама, шума у којима се услед ратних дјеловања није могла извршити правовремена обнова и оне које су захваћене сушењем и пропадањем. За проведбу ове активности намијењено је 18,7 милиона куна. Министрица пољопривреде је казала да овај пројекат приноси обнови еко система и очувању биолошке разноликости, али и заштити људи. Овде је била ријеч о деградираној шуми, казала је, која се ради последица рата, није могла самостално обнављати. Карловачка жупаница Мартина Фурдек Хајдин, је рекла да је Карловачка жупанија једина у Хрватској издавала новац из буџета за разминирање те је од 2006. до 2019. године издвојила 7,5 милиона куна. Такођер, то је прва жупанија која је повукла европска средства за разминирање. ‘Овим пројектом новим генерацијама поклањамо нову, природну храстову шуму, чиме осигуравамо заштиту флоре и фауне на нашим подручјима. Хрватске шуме ће увијек бити партнери регионалним и локалним јединицама’, рекао је предсједник Управе Хрватских шума Недиљко Дујић. Било је потребно разминирати цијело подручје па је данас 1700 хектара на подручју Мале Каћеле слободно од минско-експлозивних средстава. Сљедећа фаза је реконструкција шумских прометница и на крају се креће с биолошком обновом шума.

■ М. Ц.

Stogodnjak (667)

6. 1. – 13. 1. 1923: вijest iz Istre: ‘Prema knjizi некадашњег kotarskog školskog nadzornika u Puli, Frana Barbalića, ‘Pučko školstvo u Istri’ potajno doštampano nakon okupacije, naši u Istri nisu imali onoliko škola, koliko bi im prema broju djece trebalo pripadati. U Puli, sve do zadnje ratne godine nije bilo naše javne škole, dok je istodobno bilo nekoliko njemačkih (za 150 Nijemaca, nasuprot 7.000 Jugoslavena.) Ali ni danas nisu naše škole u Istri otvorene. Po selima gdje nema ni jednog Talijana nalaze se talijanski učitelji i učiteljice. Od 30 do 40 praznih mjesta na našim školama u kotaru porečkom, pažinskom, puljskom i lošinjskom, ima ih s našim učiteljima popunjeno četiri ili pet u svakom kotaru. Ostale su prazne ili su u njima talijanski nastavnici...’

*objavljeni su podaci o vrtoglavom rastu cijena raznih roba uzrokovanih ratom, posebno živežnih namirnica. Tako je ustanovljeno da su cijene u Francuskoj i Italiji porasle za 300 posto u odnosu na one prije rata, u Engleskoj za 170, u Japanu za 160 i u Americi za 120 posto. U Njemačkoj nedostaje hrane, isto kao i u Mađarskoj, Poljskoj i Austriji, a velika glas prijeti i svim zemljama Balkana.

*glasila prenose vijesti iz Moskve o teško bolesnom VLADIMIRU ILIJIČU LENJINU, navodeći da je ovaj ‘klasik marksizma i jedan od voda ruskog i medunarodnog radničkog pokreta’, iz bolesničke postelje uputio pismo kongresu u kojem ‘od Partije traži da sačuva jedinstvo svojih redova i smijeni Staljinu s dužnosti generalnog sekretara...’ Neki listovi podsjećaju da je Lenjin ‘bez pogovora prihvatio Marksovu misao da ne može biti slobodan ni jedan narod koji ugrožava druge narode...’

*zanimljivu prijavu protiv vlasnice ugostiteljskog objekta u centru grada, u kojem se povremeno hranio, podnio je ljubljanskoj policiji neki Janez Sever, mirovinski činovnik. Navodi da je nekoliko puta došao ručati u gostionicu i pritom tražio da mu se servira tanjur krumpira. ‘Gazdarica mi je, međutim, svaki put odbila narudžbu obrazloženjem da krumpir servira isključivo s mesom. Kako ja nemam novaca da jedem i meso morao sam otiti gladan...’, kaže. Policia je ispitala vlasnicu gostionice i pritom dobila ovo objašnjenje: ‘U ovim kritičnim danima ne mogu u Ljubljani davati krumpir bez mesa. Krumpir čuvam za ono malo abonenata koji jedu meso...’ Konačnu riječ dat će sud.

*čini se da je država opet ostala bez novca, pa traži sve moguće načine da ga namakne novim nametima. U tu svrhu opet ponavlja jedan stari poziv: ‘Sva trgovačka i obrtna poduzeća u zemlji, koja se bave prodajom odnosno izradbom domina, zatim svi posjednici kavana, gostionica i klubova društava pozivaju se da svu svoju zalihu domina u kutijama, nakon obavljenog popisa po izaslanicima finansijskih oblasti, u roku od osam dana dostave kraljevskim carinskim, odnosno poreznim uredima u svrhu poreznog žigovanja...’ stoji u obavijesti. U nekim novinama već se pojavljuju anonimni dopisi u kojima se ovaj namet proglašava – novom poreznom robjom!

■ Đorđe Licina

MIHAEL SOBOLEVSKI

Titu nitko ne može osporiti zasluge za NOB i nesvrstane

Bio sam određen da Tita 1967. provedem izložbom u Ogulinu i kuli u kojoj je izdržavao kaznu. Otišli smo u ćeliju u kojoj je boravio, gdje su bili izloženi faksimili dokumentata s Ogulinskog procesa, a od originalnih predmeta ostala su tek željezna vrata. Bio je nasmijan i kada smo izlazili duhovito je kazao: ‘Dobro mi čuvate kuću’

POVSNIČAR MIHAEL SOBOLEVSKI (1938.) objavio je više od dvadeset knjiga i brošura i preko stotinu studija i članaka o različitim aspektima hrvatske povijesti i antifašističke borbe. Pisao je polemike i feljtone, uredio niz knjiga i recenzirao stotinjak monografija. Odavno je stanovnik Rijeke. U razgovoru za Novosti, prvom na kon desetljeća javnog odsustva, ponajviše iz osobnog nepovjerenja prema medijima i novinarima, otkriva nam pojedinosti iz svog bogatog radnog vijeka, između ostalog o radu u Institutu za historiju radničkog pokreta dok je na njegovom čelu šezdesetih godina bio FRANJO TUĐMAN, o susretu s TITOM i svojim povijesnim istraživanjima, ali i o aktualnim prilikama u Hrvatskoj.

Rođeni ste u Dombravi pokraj Bosanskog Novog, od roditelja Poljaka. Otkud Poljaci u Bosni?

To je vrlo interesantno pitanje. Nakon uvođenja austrougarske uprave u BiH 1878. godine, napuštena područja BiH naseljavala su se stanovništvo s područja Austro-Ugarske Monarhije. Moji djedovi i baki, i po ocu i po majci, živjeli su tada u južnoj Poljskoj, koja je također pripadala dvojnoj monarhiji. U to vrijeme ljudi su u tom dijelu Poljske bili seljaci bezemljaši. Tako se krajem 19. stoljeća ponajviše Poljaka naselilo na području Prnjavora, a jedna kolonija osvanula je i na zapadnim padinama Kozare, na području Bosanskog Novog. Moji djed i baka su tamo dobili zemlju, ali to je uglavnom bilo šumsko područje pa su je morali krčiti kako bi je priveli obradi. Početkom 20. stoljeća to naselje brojilo je četiristotinjak stanovnika. Kao odrastao često

s majkom razgovarao o tome kakav je bio odnos srpskog stanovništva, koje nas je okruživalo, prema onima koji su za njih bili doseljenici. Rekla mi je da nikakvih sporova nije bilo, da su živjeli u lijepim odnosima. Moj je otac radio u rudniku Lješljani i dobro zarađivao. Zatim je 1939. kupio u jednom slavonskom selu, u kojem su već živjeli njegovi roditelji, tri jutra zemlje. Tako smo se mi u listopadu 1941. preselili u Slavoniju, u selo Dragovci kod Nove Kapele, naseljeno uglavnom Goranima i Hercegovcima. Moji roditelji su znali nešto hrvatskog, dok smo mi djeca

govorili poljskim. Tek sam u petoj godini počeo učiti hrvatski jezik, ali kako djeca brzo uče, prilikom upisa u prvi razred 1945. nisam imao nikakvih jezičnih problema.

Sjećate li se Drugog svjetskog rata?

Iz Bosne se ne sjećam ničega, imao sam četiri godine. Ali se rata iz Slavonije 1944–45. već dobro sjećam. U selu je obitavala veća grupa ustaša koja se uglavnom formirala iz doseljeničke skupine Hercegovaca, Gorana i Ličana, dok su u samom selu bile dvije poljske obitelji, ona moga djeda i mojih roditelja. Nismo imali nikakvih problema jer smo bili katolici. Nakon osnovne škole pohađao sam realnu gimnaziju u Požegi, gdje sam maturirao 1958. godine. Nakon mature upisao sam povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i 1963. diplomirao.

Atmosfera u Institutu

Zadržimo se na vašim zagrebačkim dana. Godine 1962. počinjete raditi u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske, kojemu je direktor bio Franjo Tuđman, o čemu ste sjećanja saželi u ovoj letnji broju časopisa ‘Tragovi’ Arhiva Srba u Hrvatskoj. U tom članku dajete malo drugačiju sliku prvog predsjednika od one koju mu pripisuju dežurni domoljubi i mitomani. Pišete da mnogi i danas od Tuđmana nastoje stvoriti bezgranični kult ličnosti, što se evidentira brojnošću njemu u čast podignutih spomenika, naziva ulica i institucija?

Takve radnje su prevazišle svaku mjeru. Nitko tko je normalan ne spori Tuđmanove zasluge za očuvanje teritorijalnog opsega avnojevske Hrvatske. Ali sve druge zasluge koje mu se pripisuju ne postoje. Na primjer, bez obzira na to što se to ostvarilo na najgori način, dakle ratom, Tuđman je Hrvatsku ostavio nacionalno zatrovanom, u gospodarskom i društvenom rasulu, tako da se ni nakon 30 godina nije opravila. Bruto dohodak Hrvatske nakon tri desetljeća još je na nivou otprije Domovinskog rata. Zato mislim da moramo biti razboriti: mi smo se kroz našu povijest naučili što su to kultovi ličnosti. Stoga bi trebalo Tuđmanov život i njegovu političku aktivnost svesti u najmogućnije mjere kako bi ova zemlja krenula naprijed. Svi se u svemu pozivaju samo na Tuđmana i na njegovo doba, počevši od vlasti, čak do opozicije, ali nitko ne rasuđuje normalno koje njegove zasluge treba podržati, a koje osuditi.

Kako ocjenjujete period u kojem je Tuđman ravnao Institutom i kakve su njegove ideološke premise bile u to vrijeme? U to vrijeme, treba reći, on nije bio nacionalista, premda je imao svoja mišljenja i tumačenja Banovine Hrvatske kao dio rješavanja hrvatskog pitanja. Njega će nacionalizam početi opterećivati nakon što je uspostavio kontakt s emigracijom, u vrijeme kada je izabran za čelnika HDZ-a i kroz rat devedesetih. U Institutu su, naime, u to vrijeme radili ljudi različitih nacionalnosti, pa i veći broj pripadnika nacionalnih manjina. Srbi su, naravno, u to vrijeme bili konstitutivni narod. Zato mi teško pada kada neki Tuđmanovi biografi, koji su se osvratali na njegov rad u Institutu, optužuju da se ta ustanova odnosila negativ-

Tuđman je bio prično težak karakter. Bio je ličnost broj jedan, uvijek je želio biti prvi, umišljajući da je jedini koji se bavi suvremenom poviješću u Hrvatskoj. Imao je pritom pomoći rezervnih penzioniranih oficira, zaposlenih u Institutu

no prema primjerice DANIJELU IVINU, bratu SLAVKA GOLDSTEINA, tvrdeći da ga se navodno u Institutu maltretiralo i prozivalo zbog toga što je Židov. Istina je sljedeća: niti ga je tko maltretirao, niti bi se u to vrijeme itko usudio bilo koga maltretirati zbog nečije nacionalne pripadnosti, kao što je to danas moguće.

Kako ste Tuđmana osobno doživjeli?

Tuđman je bio prilično težak karakter. To proizlazi iz njegove vojničke strukture, zapovjednom načinu davao je primat nad raspravom. Mi, mladi istraživači, u to smo se vrijeme prije svega zalagali da nam se omogući da se bavimo znanstveno-istraživačkim radom. Međutim, trzavice koje su nastale između Franje Tuđmana i VLADIMIRA BAKARIĆA, sekretara Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske, doprinijele su negativnim odnosima i radu u Institutu. Mi smo u partiskoj organizaciji pri Institutu shvaćali da cijeli proces ide u pravcu toga da se znanstveno-istraživački rad veže oko Tuđmana i, zapravo, njegovih radova. Bio je ličnost broj jedan, uvijek je želio biti prvi, umišljajući da je jedini koji se bavi suvremenom poviješću u Hrvatskoj. Imao je pritom pomoći rezervnih penzioniranih oficira, zaposlenih u Institutu, koji su ga podržavali, pa se sve što je dolazilo od mlađih znanstvenih radnika uglavnom ignoriralo.

Vaša je kritika usmjerena na način na koji je Tuđman od 1961. do 1967. upravljao Institutom – upravo megalomanski i neorganizirano, u korist vlastite ambicije?

Sukob koji se odvijao unutar Instituta odnosi se prije svega na rad Instituta, njegovu kadrovsu politiku. Taj sukob se vodio unutar već spomenute partiske organizacije, a ja sam bio tada sekretar Osnovne organizacije Saveza komunista Instituta koji se nije planški razvijao. U njega se primalo masovno, bez neke provjere i bez pretpostavke, već prema prepukama. Osobno sam ondje dospio prema prepucu profesorice i velike povjesničarke MIRJANE GROSS. Nagomilalo se u administraciji i dokumentacionom centru – arhivu, biblioteci i posebnom odjelu – s izuzetkom arhiva, mnogo neproduktivnog kadra. U načnom odjelu obitavao je mali broj djelatnika, mahom početnika. Samu tu megalomansku podlogu od stotinjak zaposlenika su finansijski opterećivala ionako skromna sredstva Instituta. Nije bilo mentora koji bi nas mlađe podučili kako se pristupa znanstvenom radu, kako bismo ovladali metodologijom znanstvenog istraživanja. Metodičari su uglavnom bili već spomenuti penzionirani rezervni oficiri. Na kraju sam radio u odjelu za NOB. O znanstvenim istraživanjima sam najviše naučio od povjesničara LJUBE BOBANA. No kako je poslije došlo do sukoba između njega i Tuđmana zbog disertacije, Boban je naposljetku napustio mentorstvo. Čitava situacija razriješena je 1967. godine, kada su se u čitavu priču uključili i neki drugi faktori, a Tuđman je na koncu podnio ostavku.

Što ste pomislili kada je na prvim izborima u svibnju 1990. pobijedio HDZ na čelu s Tuđmanom?

Krajem 1989. ponovno sam se vratio na rad u Institut. Među nama istomišljenicima, koji smo se s njim sukobljavali još u Institutu, razgovori o toj temi bili su negativni. Ipak, nismo vjerovali da će HDZ pobijediti, a još nam je sve postalo sumnjivo kada su se otvorila vrata emigraciji. Sjećam se rijeći jednog kolege: 'Tamo gdje se Tuđman pojavi, tamo je uvijek usrana motka.' Što se mene tiče, jedno sam vrijeme bio nestranački član Savjeta Šuvarove partije.

Broj poginulih Talijana

Od 1967. do 1974. radili ste u Ogulinu, gdje ste osnovali Zavičajni muzej. Iz tog doba poznata je vaša knjižica-studija o Ogulinskem procesu Josipu Brozu Titu. Što vam je Tito osobno predstavljao?

U svom životu imam najljepša iskustva vezana uz Tita, posebno zbog toga što sam ga i osobno upoznao. Kada sam 1967. došao raditi u općinski Odbor SUBNOR-a u Ogulinu, dobio sam sve mogućnosti za normalan rad, dobru plaću i stan. Tada je privođena kraju obnova frankopanske kule iz 15. stoljeća u centru grada. Ona je nekada bila zatvor Okružnog suda i u njoj je Josip Broz boravio mjesec dana ljeta 1927. dok je protiv njega voden istražni postupak u Ogulinskom procesu, a potom i 1933–1934. godine, kada je služio ostatak kazne od pet godina s tzv. zagrebačkog Bombaškog procesa. Dobio sam zadatku postaviti izložbu o radničkom pokretu i NOB-u na području općine Ogulin. S obzirom na to da sam zatekao svega nekoliko knjiga i fotokopija dokumenata, morao sam krenuti ispočetka. Uz veliku pomoći boračkih i drugih organizacija iz Zagreba, uspio sam do Dana ustanka naroda Hrvatske 27. srpnja 1967. postaviti stalnu izložbu.

Na putu u Liku početkom listopada 1967. Tito je posjetio i Ogulin i kulu u kojoj je izdržavao kaznu. Reći ću vam nešto, javnosti nepoznato: nakon što sam bio određen da Tita provedem izložbom, čekao sam ga na drugom katu, kamo se Tito popeo bez pratnje i osiguranja, što je danas nezamislivo. Ne biste vjerovali s kolikom pažnjom je pratio moje izlaganje. Otišli smo u ćeliju u kojoj je boravio (broj 6, op. a.), gdje su bili izloženi faksimili dokumenata s procesa, a od originalnih predmeta ostala su tek željzna vrata. Pratnja, koja je bila stigla, zatim je otišla, a Tito i ja ostali smo sami u ćeliji i razgovarali. Bio je nasmijan i kada smo izlazili duhovito je kazao: 'Dobro mi čuvate kuću.'

Taj je posjet za Muzej bio pogonska snaga i nastojao sam takav brend poslije iskoristiti. Bilo je bitno iz svih raspoloživih arhiva i tiska istražiti Ogulinski proces Josipu Brozu, što je iduće 1968. objavljeno kao knjiga ili, ako hoćete, brošura. O Titu sam objavio još radova, između ostalih i 'Bombaški proces'. Nakon Titove smrti na njegovom radnom stolu ležala je baš ta knjiga.

Kako u tom svjetlu gledate na napade na Tita, koji u našem političkom životu traju već desetljećima i uglavnom dolaze zdesna?

To me jako rastužuje. Ti napadi su, malo prikriveno, a malo otvoreno, počeli već krajem osamdesetih godina. Što je najtražičnije, javljaju se oni koji su imali velike sinekure u bivšoj državi. Očito se stvarala smisljena politika unutar samog korpusa Jugoslavije i republika, a svugdje su ojačali republički nacionalizmi koji su radili na rastakanju Jugoslavije. I otuda ti napadi, ne samo zdesna, nego i slijeva. Jer da ovi drugi nisu napadali Tita, ispalio bi da se zalažu za očuvanje Jugoslavije. Drugo značajno pitanje bilo je to da su Titu sve manje priznавane zasluge koje je imao za razvitak bivše države. Unatoč mnogim problemima, ekonomskim i političkim, u toj zemlji doživljavali smo stalni napredak. Da nije bilo tako, ni ja se ne bih mogao školovati jer sam iz siromašne obitelji. Titu nitko ne može osporiti zasluge za Narodnooslobodilačku borbu, potom i Pokret nesvrstanih, zbog kojeg u tim zemljama širom svijeta postoje njegovi spomenici, ulice i druga sjećanja na njega. To mu, kažem, nitko ne može osporiti, tim više što je razvidno da smo se raspali na šest nebitnih republika i da svaka grca u svojim društvenim i ekonomskim problemima.

No Titov lik i djelo danas neki povjesničari nastoje izjednačiti s nacističkim zločincima poput Hitlera, stavljaju ga se u ravan i s

Mussolinijem i Staljinom, prišiva mu se odgovornost za poslijeratne egzekucije bez sudenja, poput onih na Bleiburgu?

Nakon rata u Jugoslaviji se nije ništa događalo čega nije bilo u drugim zemljama Europe koje je porobio nacifašizam. Sa sudom i bez suda obračun s ostacima nacizma i fašizma događao se u Italiji, Francuskoj, Njemačkoj, SSSR-u, Češkoj, Norveškoj itd., pa tako i na području Jugoslavije. Tito se uvijek zalađao da se zarobljenici sačuvaju. Pri povlačenju ustaške vojske s ostatim stanovništvom nakon pada NDH zaboravlja se jedna činjenica: krajem 1944. godine u Zagrebu je vrhovni komesar Operativnog područja Jadranskog primorja FRIEDRICH RAINER održao sastanak s grupom njemačkih oficira koji su bili u raznim službama u NDH. Dogovarano je o preseljenju ustaša i njihovih familija na područje Njemačke. Jer ako će se danas-sutra njemačke trupe morati povući s područja NDH, pružit će se i zaštita prijateljima Njemačke, pod kojima su se podrazumijevale i ustaške formacije. Bila je procjena da je riječ o 60 do 80 tisuća ustaša i zamalo 200 tisuća članova njihovih obitelji. Prema tome, kada se govorio o Bleiburgu, treba reći da su ustaše zahvaljujući i spomenutom razgovoru smisljeno potencirali povlačenje prema zapadu. Dio je zatim zarobljen, dio se probio prema zapadu, dio je otišao u Italiju... Mnogi su skidali svoje ustaške odore i oblačili se u civile, koje su vukli sa sobom do granice s Austrijom. Povlačili su se bez dokumenata jer su ih odbacivali kako bi identifikacija bila otežana u slučaju zarobljavanja. Jedan domoran, inače iz Senjske Drage, jednom mi je pričao: 'Zapovjedili su nam da bacimo dokumente. Svoju domobransku knjižicu stavio sam u čizmu. Nakon što smo bili zarobljeni na Bleiburgu, pokazao sam tu knjižicu i odmah su me pustili.' Represalije su se dogodile, nema zbora. No za takvu okolnost prije svega je kriv ustaški pokret. Civilni su moguće stradali jer su se borbe još vodile do 15. svibnja, a među njima je bilo isto pripadnika ustaškog pokreta. Titove naredbe su bile da zarobljenike treba smjestiti u zarobljeničke logore. Svjedoci smo da se manipulira brojem žrtava, izmišlja se

njihov broj, i nakon određenih obavljenih ekshumacija.

Zanimljivo je da vi na početku rata 1991. vodite projekt 'Istraživanje stvarnih ljudskih gubitaka Hrvatske u Drugom svjetskom ratu'.

Tako je, ali s tim projektom nisam mogao doći do kraja jer je bio slabo materijalno i kadrovska popraćen. Projekt se odnosio na sve žrtve, bez obzira na to da li su stradali na antifašističkoj ili onoj drugoj strani ili je pak riječ o kolateralnim žrtvama uslijed savezničkih bombardiranja. Istražili smo tek pojedinu područja, tako da je ta tema ostala nedovršena. Nama cilj nije bio samo nabranjanje i stvaranje popisa, iako je on bio potreban, nego utvrditi koji su povjesni uvjeti i razlozi doveli do tih žrtava i na koji način. Danas o tome ima raznih statistika, u cijelosti interpretacije ne bih upuštao.

U Rijeku dolazite 1974., ondje ste 1983. imenovani direktorom Centra za historiju radničkog pokreta. Između ostalog, istraživali ste i utvrdili realan broj stanovnika Rijeke talijanske nacionalnosti koji su izgubili život krivnjom partizana ili jugoslavenske komunističke vlasti. U kojem ste dijelu istraživanja demantirali tvrdnje talijanskih revizionista?

Zajedno s kolegama iz Italije radio sam na utvrđivanju broja poginulih Talijana u vrijeme Drugog svjetskog rata u Rijeci i okolicu. Važnost toga bila je u tome što je u tadašnjoj talijanskoj historiografiji, koja je bila neobjektivna, prevladavala tendencija umnožavanja broja poginulih Talijana, odnosno ubijenih nakon rata na području Rijeke, Istre i drugdje. Taj projekt je u Rimu nekoliko godina radio naš zagrebački Institut zajedno s riječkim muzejom. Rezultate rada objavio je zajedno zagrebački Institut i Arhiv Italije u Rimu. U knjizi, koja ima oko 800 stranica, pored povjesnog konteksta utvrđene su sve žrtve: Talijani koji su poginuli u NOB-u, oni koji su poginuli na području njemačkih logora u Poljskoj i Njemačkoj, poginuli u sastavu talijanskih jedinica na području Rusije, poginuli na Sredozemlju koji su potjecali s ovih područja i, dakako, oni koji su bili fašistički orijentirani. Istražili smo njihova imena i prezimena; istražili smo i one koji su poginuli u savezničkom bombardiranju Rijeke. Imenom i prezimenom došli smo do brojke od 2.800 osoba. U talijanskoj historiografiji se računalo na desetke tisuća. Nakon što je ta knjiga 2002. izašla iz tiska, promocija je bila u Zagrebu, Rijeci, Trstu, Genovi i drugim talijanskim gradovima. Nakon toga talijanska historiografija više nije manipulirala brojem poginulih Talijana, a naročito brojem onih koji su stradali u represalijama protiv NOP-a.

Istraživanje o Slanoj

Čini se da je vaš život bio predodređen za ispravljanje historiografskih nepravdi, za postavljanje činjenica na pravo mjesto? Tako je. Najistrašnije za istraživača je kada se unaprijed, bez ikakvog istraživanja, stvore predrasude o nekom događaju, a naročito kada je riječ o ljudskim životima. Onda se izmišljaju brojke, ovisno o tome tko govori, ali uglavnom u nečasne svrhe – manipulativne, političke ili druge. I kada se nađe istraživač koji počinje od nule u tom procijepu, ako se drži izmišljenih teorija, neće napraviti ništa. Ja sam se uvijek držao toga da prethodno ne postoji. Ako već postoje podaci, neka oni budu početak, a daljnja nadogradnja je istraživanje i samo istraživanje. Žao mi je da nisam imao ekipu, sposobnog kadra i da prije

odlaska u mirovinu nisam završio projekt o stvarnim ljudskim gubicima Hrvatske u Drugom svjetskom ratu.

Zahvaljujući vašem doprinisu u istraživanju ustaškog konclogora u uvali Slana na otoku Pagu, u suradnji s novinarom Borislavom Ostojićem, šira je javnost doznala za logor u kojem je skončalo osam tisuća ljudi. Riječki Novi list je osamdesetih tu temu feljtonizirao u čak 46 nastavaka. Zašto je toliko dugo trebalo čekati na priznavanje onoga što se tamo dogodilo i na komemoriranje tog događaja? Spomen-ploča u Slanoj tripit je u novije vrijeme postavljana i isto toliko puta uništavana. Za taj projekt je zasluzan upravo spomenuti novinar koji je dugo vremena prikuplja arhivsku gradu, sjećanja i sve moguće podatke, odlazio u Beograd u arhiv Jevreja i druge archive u Rijeci, Zadru itd. Mene su kao direktora Centra za historiju radničkog pokreta u Rijeci iz lista zamolili za pomoć pri realizaciji feljtona. Feljton pod nazivom 'Pakao u kamenoj pustinji – ustaški koncentracioni Slana na otoku Pagu' objavljuvan je od 26. srpnja do 18. rujna 1985. i bio je masovno čitan. Naklada lista zbog toga je, tako su mi rekli, porasla za 30 posto. Premda se znalo za taj događaj, istraživače u to vrijeme iz nekog razloga ta tema nije posebno zanimala. Ne čudi me rušenje spomen-ploča u uvali Slana s obzirom na pojedine grupe koje i danas postoje u hrvatskom društvu i koje se ne mogu pomiriti sa zločinačkom aktivnošću NDH. Prije desetljeća u jednom članku u istim novinama prozvali su nas da je logor u Slani izmišljotina nas komunista i Talijana. I što onda reći? I svaka druga spomen-ploča ondje bit će razbijena. Jer nikoga nije briga.

Ni aktualnu vlast?

Vidite, stanovnici Paga nemaju ništa zajedničko s tim logorom, čiju su lokaciju birale ustaške vlasti. No nije to samo ovdje slučaj: ako je u Hrvatskoj porušeno tri i više tisuća spomenika NOB-u a da nitko nije za to odgovarao, onda to znači da postoji zaštita takvih koji ruše. S druge strane, ako se na nekom spomeniku iz Domovinskog rata pojavi neka mrlja ili natpis, brzo se pronadu počinitelji. Time nikako ne opravdavam da se dira u bilo čiji spomenik.

Dugogodišnje prijepore oko ustaškog pozdrava 'Za dom spremni' pokušalo je kompromisno, i zato neuspješno, riješiti i Vladino Povjerenstvo za suočavanje s posljedicama vladavine nedemokratskih režima. Da li biste kao povjesničar željeli na tu temu nešto više reći?

Povjerenstvo je donijelo nekakvu preporuku da se taj pozdrav u načelu ne bi trebao upotrebljavati, osim u pojedinim prilikama, ako je riječ o paravojnim jedinicama HOS-a i Hrvatske stranke prava. Vlada je bez uvijanja trebala uvrstiti tu priču u zakon, da se zna što se smije, a što ne. Jer nema nikakvog sporu da je riječ o ustaškom pozdravu. Naslušao sam ga se kada sam bio dijete. U selu gdje sam odrastao grupica ustaša mobilizirala je nas djecu da izgovaramo njegove inačice, dali bi nam bombone i govorili da vićemo da smo ustaše. Ali tog sam se pozdrava naslušao i od 1991. do 1995. Putovao sam svaki ponedjeljak i petak iz Rijeke u Zagreb na posao i vraćao se vlakom. Tijekom rata ti su vlakovi bili krcati izbjeglicama i prognanicima, ali i Hrvatskom vojskom. Tu se masovno izgovaralo 'Za dom spremni', naročito među vojnicima, a preko razglosa u vlaku stalno su isle pjesme o Juri i Bobanu. Tek toliko, u prilog tome da nismo nevinjima kako se neki prave.

Stranka rata

Nekoć davno, postojalo je krilo demokrata koje se suprotstavljalo ratnoj industriji, no ta je opozicija isparila. Nitko osim Alexandrije Ocasio-Cortez i Rashide Tlaib nije glasao protiv odluka da se u Ukrajinu pošalje milijarde dolara vrijedno oružje, ni protiv prenapuhnog vojnog proračuna

DEMOKRATI se pozicioniraju kao stranka vrline, zaogrčući svoju podršku ratnoj industriji u jedik morala još od vremena ratova u Koreji i Vijetnamu, kada su predsjednika NGOA DINHA DIEMA obožavali jednako kao što to sada čine s ukrajinskim predsjednikom VOLODIMIROM ZELENSKIM. Svi su ratovi koje oni podržavaju i financiraju 'dobri'. Svi neprijatelji protiv kojih se bore, uključujući ruskog i kineskog predsjednika VLADIMIRA PUTINA i XI JINPINGA, utjelovljenja su zla. Fotografija na kojoj predsjednica Zastupničkog doma NANCY PELOSI i potpredsjednica države KAMALA HARRIS sjede dok u rukama drže potpisano ukrajinsku ratnu stavku, iza Zelenskog koji se obraća Kongresu, samo je jedan primjer ponizne pokornosti Demokratske stranke ratnoj mašineriji.

Chris Hedges (Foto: Screenshot/YouTube)

Demokrati, naročito u vrijeme predsjednika BILLA CLINTONA, postali su pijuni ne samo korporativne Amerike, nego i industrije oružja i Pentagona. Nijedan obrambeni sustav nije preskup. Nijednom ratu, ma koliko pogubnom, financijska se podrška ne uskrcaje. Nijedan vojni proračun nije prevelik, pa ni onaj od 858 milijardi dolara za tekuću fiskalnu godinu, 45 milijardi veći od onoga koji je BIDENOVA administracija tražila.

Povjesničar ARNOLD TOYNBEE nekontrolirani militarizam nazivao je fatalnom bolescu imperija, tvrdeći da imperiji njime napoljetku čine samoubojstvo.

Nekoć davno, postojalo je krilo Demokratske stranke koje se suprotstavljalo ratnoj industriji, primjerice senatori J. WILLIAM FULBRIGHT, GEORGE MCGOVERN, GENE McCARTHY, MIKE GRAVEL i WILLIAM PROXMIRE i član Zastupničkog doma DENNIS KUCINICH. No ta je opozicija isparila, zajedno s antiratnim pokretom. Kada je 30 članova progresivnog kluba Demokratske stranke nedavno od Bidena zatražilo da pregovara s Putinom, stranačko vodstvo i ratnohumački mediji prisilili su ih da ustuknu i povuku svoj pismeni zahtjev. Nitko osim ALEXANDRIJE OCASIO-CORTEZ i RASHIDE TLAIB nije glasao ni protiv odluka da se u Ukrajinu pošalje milijarde dolara vrijedno oružje, ni protiv prenapuhanog vojnog proračuna.

Protivljenje kontinuiranom financiranju rata u Ukrajini većinom dolazi od republikana. U Senatu ih je protiv glasalo 11, a u Donjem domu 57, pri čemu neki od njih spadaju u opsesivne teoretičare urote. Samo devet republikanaca u Zastupničkom domu pridružilo se demokratima u izglasavanju proračuna

teškog 1,7 bilijuna dolara koji uključuje i 847 milijardi dolara za vojsku, uvećano na 858 milijardi kada mu se dodaju sredstva koja ne potpadaju pod jurisdikciju odbora za vojsku. U Senatu, 29 republikanaca glasalo je protiv prijedloga proračuna. Demokrati, uključujući skoro svih stotinu članova progresivnog kluba Zastupničkog doma, poslušno su stali u red da podrže rat koji traje unedogled.

Ta je strast za ratom opasna jer nas gura u potencijalni rat s Rusijom, a možda i s Kinom, a obje su nuklearne sile. Ta je strast i ekonomski katastrofalna. Vojna monopolizacija kapitala povećala je američki dug na preko 30 bilijuna dolara, što je za šest bilijuna više od američkog BDP-a. Servisiranje tog duga košta nas 300 milijardi dolara godišnje. Na vojsku trošimo više nego devet sljedećih država, uključujući Kinu i Rusiju zajedno. Kongres se spremi odobriti i dodatnih 21,7 milijardi dolara Pentagonu – povrh već povećanog godišnjeg budžeta – za vojnu opskrbu Ukrajine.

‘Ali ti su ugovori tek vrh ledene sante najnovijeg vala povećanja potrošnje za obranu’, izvjestio je New York Times. ‘Prošlogodišnja potrošnja na vojsku dosegnut će najveću razinu od vremena ratova u Iraku i Afganistanu između 2008 i 2011. i drugu najveću od Drugog svjetskog rata, s iznosom koji ujedno premašuje i ukupni budžet deset najvećih vladinih agencija zajedno.’

Demokratska stranka, koja se u vrijeme Clintona agresivno udvarala korporativnim donatorima, kapitulirala je voljom da dovodi u pitanje, makar i stidljivo, ratnu industriju.

‘Čim je Demokratska stranka prije 35 ili 40 godina odlučila da će početi prihvatići donacije korporacija, izbrisala je svaku razliku između sebe i Republikanske stranke’, rekao je Dennis Kucinich kada sam ga nedavno intervjuirao. ‘Jer u Washingtonu onaj tko plaća svirača naručuje pjesmu. Nema velike razlike među strankama kada je u pitanju odnos prema ratu.’

U svojoj knjizi ‘The Pentagon Propaganda Machine’ iz 1970., J. William Fulbright opisuje kako su Pentagon i industrija oružja usuli milijune dolara u oblikovanje javnog mnjenja putem PR kampanja, filmova u produkciji Ministarstva obrane, kontrole nad Hollywoodom i dominacije nad komercijalnim medijima. Vojni analitičari na kabelskoj televiziji svi do jednog bivši su

UKNJIZI ‘Pentagon Capitalism’ SEYMOUR MELMAN dokumentirao je načine na koje militarizirana društva destruiraju vlastite ekonomije. Milijarde se troše na istraživanje i razvoj oružanih sustava, dok tehnologije obnovljivih izvora energije jedva životare. Sveučilišta su preplavljena stipendijama povezanimi s vojnom industrijom, a istovremeno se muče s pronalaženjem sredstava za studije okoliša i humanistike. Mostovi, ceste, brane, željeznice, luke, električne mreže, kanalizacijska postrojenja i infrastruktura pitke vode strukturno su zanemarivani i zastarjeli. Škole su oronule, nedostaje im učitelja i drugog osoblja. Nesposobna da se izbore protiv pandemije Covida-19, profitna zdravstvena industrija gurnula je u bankrot brojne obitelji, uključujući i one koje imaju zdravstveno osiguranje. Domaća proizvodnja, naročito ona koja je radna mjesta preselila u Kinu, Vijetnam, Meksiko i druge zemlje, u kolapsu je. Kućanstva se gušu u dugovima, a 63 posto Amerikanaca živi od prvog do prvog u mjesecu. Siromašni, psihički i fizički

Kamala Harris i Nancy Pelosi uz potpisano ukrajinsku ratnu zastavu i Zelenskog u Kongresu
(Foto: Walter/Bestimage)

bolesni i nezaposleni ostavljeni su na milost i nemilost.

Melman, koji je skovao termin ‘ekonomija permanentnog rata’, uočio je da je federalna vlada od kraja Drugog svjetskog rata više od polovice svog diskrecijskog proračuna trošila na prošle, sadašnje i buduće ratove. To je najveća pojedinačna stavka državnog financiranja. Vojno-industrijski establišment nije ništa drugo doli pozlaćena korporativna socijalna pomoć. Oružani sustavi prodaju se prije nego što se proizvedu. Vojne industrije imaju pravo od federalne vlade naplaćivati golema probijanja troškova. Masovni profiti su zagarantirani. U studenom, primjerice, vojska je samo kompaniji Raytheon Technologies dodijelila ugovore vrijedne dvije milijarde dolara, povrh 190 milijuna koje je dobila u kolovozu, da isporuči raketne sustave za Ukrajinu. Usprkos smanjenoj potražnji na gotovo svim ostalim tržištima, cijene dionica oružanih kompanija Lockheed i Northrop Grumman prošle su godine narasle za 36, odnosno 50 posto.

Tehnološki divovi poput Amazona, koji policiju i FBI opskrbljuju softverima za nadzor i prepoznavanje lica, apsorbirani su u ekonomiju permanentnog rata. Amazon, Google, Microsoft i Oracle dobili su ugovore vrijedne milijarde dolara za proizvodnju tehnologije računarstva u oblaku (*cloud computing*) u okviru programa Joint Warfighting Cloud Capability.

Strana pomoć dodjeljuje se zemljama kao što je Izrael, koji je od svoga osnutka 1948. pa do danas dobio više od 150 milijardi dolara bilateralne pomoći, ili Egipat, koji je od 1978. dobio preko 80 milijardi. Uvjet za tu pomoć je da vlade stranih država kupuju oružane sustave od SAD-a. Američki građani financiraju istraživanje, razvoj i proizvodnju oružja i njihovu kupovinu za strane vlade. Takav cirkularni sistem sprda se s idejom ekonomije slobodnog tržista. Ta oružja brzo postaju zastarjela i potrebno ih je zamijeniti moderniziranim, a najčešće i skupljim sustavima. U ekonomskom smislu, to je slijepa ulica. Njome se ne održava ništa osim ekonomije permanentnog rata.

‘Cijenica je da živimo u visoko militariziranom društvu koje pokreću pohlepa, strast za profitom i ratovi koji služe kao gorivo za tu pohlepu’, rekao mi je Kucinich.

Puč u Ukrajini 2014., koji je Amerika podržala, instalirao je vladu u kojoj su sjedili i neonacisti i koja je bila antagonistički nastrojena prema Rusiji. Puč je bio okidač za građanski rat koji je počeo kada su se etnički Rusi iz istočne Ukrajine pokušali odcijepiti, što je rezultiralo s više od 14 tisuća poginulih i skoro 150 tisuća raseljenih prije nego što je Rusija u veljači izvrsila invaziju. Prema ri-

Sjedinjene Države na vojsku troše više nego devet sljedećih država, uključujući Kinu i Rusiju zajedno. Kongres se sprema odobriti i dodatnih 21,7 milijardi dolara Pentagonu – povrh već povećanog godišnjeg budžeta – za vojnu opskrbu Ukrajine

jećima JACQUESA BAUDA, bivšeg savjetnika za sigurnost u NATO savezu koji je radio i za švicarsku obavještajnu službu, eskalacija ukrajinskog rata u Donbasu potaknula je rusku invaziju na Ukrajinu. Prethodilo joj je i odbijanje Bidenove administracije prijedloga koji je Kremlj uputio potkraj 2021., a koji je Rusiju mogao odvratiti od pokretanja invazije naredne godine.

Invazija je dovela do širokih sankcija SAD-a i Evropske unije protiv Rusije, sankcija koje su se prelije i na Evropu. Inflacija hara Evropom, uzrokovanu naglim prekidom isporuka ruske nafte i plina. Industrija je, naročito u Njemačkoj, osakaćena. Većina Evrope suočava se s nestaćicama, rastućim cijenama i siromaštvom.

‘Cijela ova stvar vraća se kao bumerang u lice zapada’, upozorava Kucinich. ‘Rusiju smo prisilili da se okrene prema Aziji, kao i Brazilu, Indiji, Kini, Južnoj Africi i Saudijskoj Arabiji. Formira se cijeli jedan novi svijet, a katalizator tog procesa je kriva procjena oko Ukrajine i nastojanje da se nad njom 2014. uspostavi kontrola, čega većina ljudi nije svjesna.’

Odbijanjem da se suprotstave Demokratskoj stranci, čiji je osnovni biznis rat, liberali su postali sterilni i poraženi sanjari poput onih iz ‘Zapisu iz podzemlja’ FJODORA DOŠTOJEVSKOG. Bivši robijaš Dostojevski nije se bojao zla. Bojao se društva koje je ostalo bez moralne čvrstine da se odupre zlu. A rat je, da ukradem naslov svoje posljednje knjige, najveće zlo. ■

Hedgesov novinarski put

CHRISTOPHER HEDGES američki je novinar i ratni reporter, socijalist, antiratni aktivist i svećenik Prezbiterijanske crkve. Studirao je književnost i teologiju na sveučilištima Colgate i Harvard. Tijekom 1980-ih za različite je medije pokrival gradanske ratove u El Salvadoru, Nikaragvi i Gvatemali i izvještavao iz Izraela, nakon čega je 1990. prešao u New York Times. U vrijeme Zaljevskog rata susreo se s konceptom ‘embedded’ izvještavanja, koji podrazumijeva kontrolu kretanja i rada novinara od strane okupacijske vojske i koji je u međuvremenu postao standard ratnog izvještavanja zapadnih medija.

Bio je ratni dopisnik iz Bosne i Hercegovine i s Kosova, a početkom 2000.-ih dio novinarskog tima koji je dobio Pulitzerovu nagradu za tekstove o terorizmu. S početkom vojne intervencije u Iraku 2003. započinje i njegov sukob s medijskim establišmentom oko rastuće uloge medija kao propagandnog sredstva vlasti u američkom ratu protiv terorizma.

Zbog njegovih kritičkih istupa, od kojih se New York Times javno ogradio, 2005. napustio je list i sljedećih 14 godina surađivao s neovisnim portalom Truthdig. Tada je počeo raditi i kao učitelj pisana i književnosti s osuđenicima u затvoru u New Jerseyju.

Od 2016. do 2022. za rusku televiziju RT radio je talk show On Contact. RT America zabranjena je nakon početka rata u Ukrajini, a iako je emisija 2017. nominirana za američku televizijsku nagradu Emmy, njegov angažman u tom mediju kasnije je proglašen ideološki nepočudnim, a YouTube je uklonio cijelu arhivu emisija. Od travnja 2022. surađuje s neprofitnom organizacijom Real News Network. Autor je 16 knjiga, od kojih je kod nas objavljena ‘Carstvo opsjena: kraj pismenosti i trijumf spektakla’ (Algoritam, 2011.). U dogovoru s autorom, Novosti će povremeno donositi prijevode njegovih tekstova objavljenih na blogu The Chris Hedges Report.

Sveti očuh

Ratzinger je i kao nadbiskup i kao papa spriječio postupke protiv niza svećenika-pedofila u Katoličkoj crkvi čiji se broj žrtava među maloljetnima broji u stotinama. Iako izvrsnog pamćenja, govorio je da se tih slučajeva ne sjeća, a zaštitom pedofila pokušavao je zaštititi imidž Crkve

SVETI Oče, zašto ništa niste učinili? To pitanje u Vatikanu je 2010. godine posao jedan njemački državljanin, kojeg je krajem sedamdesetih, kad je imao 11 godina, seksualno zlostavljaо lokalni svećenik u Essen-Rüttenscheidu. Pismo je adresirao na tadašnjeg papu BENEDIKTA XVI., JOSEPHA RATZINGERA, kada je javnost saznala da je upravo on sudjelovao u zaštiti zlostavljača. Odgovor od »svetog oca« nije dobio. Na neki način njegov sunarodnjak iz Vatikana šutnjom je adekvatno zaključio cijelu priču. Zahvaljujući Ratzingeru, umirovljenom papi koji je preminuo prošloga tjedna, a potom i ponašanju njegovih nasljednika u Njemačkoj, taj je zlostavljač nastavio raditi u crkvi i s djecom sve do prije nekoliko godina. Između 1973. i 1996. navodno je zlostavljaо najmanje 23 dječaka u dobi između osam i 16 godina. No to nije jedini skandalozan slučaj u koji je pokojni Ratzinger bio involuiran. Dok je bio nadbiskup Münchena i Freisinga, slično je postupao s još najmanje tri svećenika. Kao kasniji šef Kongregacije za nauk vjere, krovnog vatikanskog tijela za sankcioniranje seksualnih delikata, zanemarivaо je i prijave iz Amerike. Postoje vjerodostojni dokazi da je u najmanje jednom

slučaju istu praksu provodio i nakon što je postao papa 2005. godine. Teško je procijeniti koliko su djece zlostavljali pojedinci koje je Ratzinger mogao zaustaviti.

Prema konzervativnim procjenama, radi se o stotinama maloljetnika što su se našli na meti predatora u haljama. Kada je javnost prošle godine saznala užasne detalje nekih slučajeva, prozvani papa u mirovinu nije iskaao kajanje zbog svojih postupaka. Umjesto toga, on je u odgovorima na detaljna pitanja njemačkih istražitelja muljao, relativizirao, pa čak i lagao ne bi li se izuzeo od izravnog doprinosa sistemskoj pedofiliji u Crkvi. Razmjeri šokantne Ratzingerove nebrige za žrtve i paralelna zaštita počinitelja razvidni su u više dokumenata. Ne radi se pritom o spisima svjetovnih pravosudnih instanci, iako su i oni bitni. Najgore pasuse o odgovornosti bivšeg pape ispisali su crkveni suci i istražitelji koje je angažirala Katolička crkva u Njemačkoj. Njegova nezainteresiranost za sudbinu maloljetnika koji su zlostavljeni i nekažnjavanje odgovornih svećenika najdetaljnije je predočena u nalazima odvjetničkog društva Westpfahl Spilker Wastl iz Münchena. Angažirao ih je münchenski kardinal REINHARD MARX, jedan od Ratzingerovih nasljednika na poziciji minhenskog nadbiskupa. Rezultati su predstavljeni u siječnju 2022. godine. U dokumentu od 1.212 stranica, posebno je poglavje posvećeno njegovom mandatu na čelu nadbiskupije. Tamo je Ratzinger bio nadbiskup i kardinal od 1977. do 1982., nakon čega je otisao na čelo vatikanske Kongregacije za nauk vjere. Ratzinger se očitovao na njihove nalaze. Odgovori koje im je poslao opisani su na niz mesta nevjerodstojnjima, a njegovo ponašanje ponegdje i zapanjuće.

U siječnju godine 1980., bio je na sastanku na kojem se raspravljalo o premještaju svećenika s početka priče. Dotad je on nekoliko puta preseljen zbog seksualnog napastovanja maloljetnih dječaka. Prema su župske selidbe bile uzrokovane prikrivanjem njegovih zločina, odobren mu je i taj premještaj. Svećenik je nastavio zlostavljati djece bez adekvatne reakcije klera. Davali su mu pristup oltaru i djeci nakon što je 1986. na svjetovnom судu osuđen za zlostavljanje jedanaestorice dječaka u dobi od 13 do 16 godina. Dvadesetak godina poslije, njemačko tužiteljstvo podnijelo je prijavu zbog zlostavljanja muškarca koji je Ratzinger kao papi postavio pitanje s početka teksta. No zastara je već bila nastupila. Tek 2015. godine crkvene vlasti u bivšoj Ratzingerovoj nadbiskupiji pokreću izvansudske postupak. U zaključku toga rješenja kojim je svećenik konačno umirovljen, stoji da su se Ratzinger, njegov nasljednik i generalni vikari 'namjerno suzdržali od sankcioniranja zločina'. Njihov pravorijek potvrđen je u rezultatima opsežne istrage odvjetničkog društva iz 2022. U odgovoru na njihove tvrdnje, Ratzinger je odlučno negirao da je znao bilo što o prošlosti svećenika kada mu je 1980. odobrio preseljenje. Dapače, tri je puta odgovorio da nije bio na spornom sastanku te godine kada se razgovaralo o premještaju. No istražitelji su došli do dokumenta koji pokazuju suprotno. Ratzinger je dakle lagao. Kad je informacija objavljena, javio se naknadno uz isprike. Zaboravio je da je tamo bio, rekao je otprilike. Nije se, međutim, ispričao za zaštitu pedofila. I dalje je tvrdio da se na sastanku nije raspravljalo o njegovoj prošlosti i da ništa nije znao. Svećenik je nastavljao zlostavljati djece i nakon što je Ratzinger u Rimu postao šef Kongregacije za nauk vjere, zadužene i za ovakve predmete. Dok je bio papa, svećenik je i dalje aktivno služio unutar Katoličke crkve. Istražitelji nisu povjerivali Ratzingeru da nije ništa znao. Nazvali su njegov iskaz nevjerodstojnjim i kontradiktornim, uz izostanak osjetljivosti prema žrtvama i nevoljkošto da pruži sve informacije. Ratzinger je autore

Najgore pasuse o odgovornosti bivšeg pape ispisali su crkveni istražitelji koje je angažirala Crkva u Njemačkoj. Nezainteresiranost za sudbinu zlostavljenih i nekažnjavanje odgovornih najdetaljnije je predočena u nalazima odvjetnika koje je angažirao kardinal Marx

izvješća nazvao klevetnicima, bez ikakvog kajanja zbog vlastitih postupaka.

Kada se u tom dokumentu čitaju njegove opaske o najvažnijim nalazima odvjetničkog društva u svim predmetima u kojima je spomenut, nazire se ličnost sklona izbjegavanju odgovornosti. Detaljno se sjeća prošlosti kada mu to odgovara. Tamo gdje su dokazi očigledni i nimalo laskav po njegovu biografiju, iznenada se bori s memorijom. Ne sjeća se jednakom mjerom kao što se nogometari nisu sjećali nekih detalja svojih transfera na sudjelu ZDRAVKU MAMIĆU.

Istražitelji su mu, pomalo šokirani, više puta spominuli besčutnost, odnosno 'ravnodušnost' i 'nezainteresiranost' za sudbinu zlostavljenih djece. Usput su demontirali svaku rečenicu kojom se nastojao ekskulpirati od zaščitavajućeg. Njih se to odnosi na opetovanu Ratzingerovu tezu da nije pokretao crkvene istrage zato što nijednom nije znao o zločinima svećenika koje je držao u svojim župama. U jednom slučaju tvrdio je da ga podređeni vikar nije obavijestio o dosjeu svećenika kojeg je također premjestio u drugu župu. Komisija je, međutim, utvrdila da su svi njegovi nadbiskupski nasljednici uredno obaviješteni i da hijerarhijska procedura u takvim slučajevima

Godine 1996. Ratzinger nije razriješio ni Lawrencea C. Murphyja, američkog svećenika koji je zlostavljao oko 200 djece u školi za gluhe. Unatoč pisanim upozorenjima američkih biskupa skoro godinu dana nije odgovarao na njihove upite

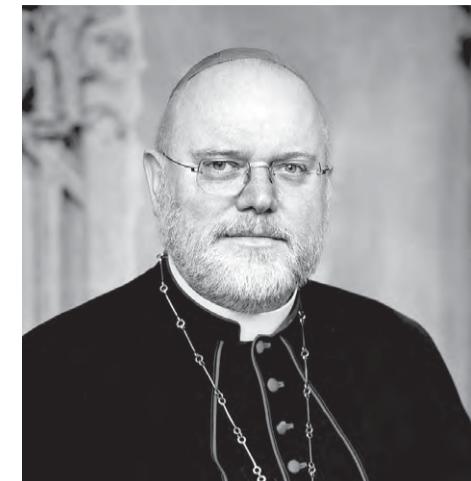
vima minimizira mogućnost da je taj podatak bio skriven od Ratzingera. Bila bi to i teška povreda dužnosti onih koji su mu prešutjeli informaciju. Tvrđio je da jednog svećenika nije premještao zato što je pedofil, nego zbog toga što je ulazio u konflikte sa župljanimi. Njegovu konstataciju iz toga vremena prema kojoj se 'ne treba bojati skandala' pokušao je objasniti tezom da krimen svećenika nije bio dovoljan za pokretanje crkvenog postupka. Komisija je pak utvrdila da je pokojni papa zapravo tom rečenicom najavio zataškavanje, odnosno izbjegavanje javnog skandala.

Poseban cinizam iskazao je u slučaju osobe koja se skidala pred djeecom u javnosti. Pokojni papa i za njega je našao poziciju nakon svega. Obrazlažući svoju odluku, negirao je da je znao za njegovu prošlost. Dodata je potom da je čovjek ionako bludničio izvan crkvenih dužnosti i da se prema kanonskom zakonu, čak i da je za slučaj bio nadležan, puko izlaganje tijela bez dodira tada nije moglo sankcionirati. Istražitelji su utvrdili da je Ratzinger i ovdje obmanjivao i da su sankcije mogle i morale biti provedene. Premjestio je četvrtog svećenika nakon što je on osuđen za fotografiranje 14-godišnjaka. Premda je informacija o presudi objavljena u novinama i unatoč tome što je nadbiskupija imala saznanja o svemu, Ratzinger je opet izjavio da ništa nije znao, niti je pročitao sporni novinski članak. Istražitelji su pronašli dokaz o tome da mu je tekst prosljeden i da je, opet, po logici hijerarhije morao znati o ponašanju svećenika prije nego što ga je premjestio. Čak i da je naknadno saznao za tu priču, morao je pokrenuti postupak i odstraniti svećenika iz službe. No on ni to nije napravio, kao ni u svim drugim slučajevima koji su ovdje skicirani. Kako bi poboljšao vlastitu poziciju, u odgovoru na pitanja dodata je da taj svećenik nakon premještaja nikad nije uhvaćen u istom kaznenom djelu. Dapače, premjestio ga je u bolnicu, da se bavi starijima. Istražitelji su na to konstatirali da postoje i druge moguće žrtve, pogotovo zato što je, osim u bolnici, nastavio raditi i s mlađima. I držati mise u obližnjoj crkvi.

Kada je suočen s činjenicom da je svećenika maknuo s pozicije vjeroučitelja tjedan dana nakon što je osuđen, umirovljeni papa rekao je da to nije imalo veze s time. Maknuo ga je, tvrdio je, na lokaciju koja je bliže njegovim obrazovnim obavezama. Više je puta relativizirao problem produženja svećeničkog mandata dojučrašnjim pedofilima tezom da je prema tadašnjim spoznajama pedofilija bila izlječiva i da se smatralo kako nema opasnosti od ponavljanja kaznenog djela.

'On se danas uglavnom poziva na navodno nepoznavanje činjenica i na tadašnji 'duh vremena', odnosno da se prema tom problem postupalo u skladu sa standardima toga vremena. Njegovo neznanje je teško uskladiti s prikupljenim dokumentima', stoji u ovom izvješću. Što se tiče 'duha vremena', koji je Ratzinger koristio kao tezu o proširenom uvjerenju da je pedofilija izlječiva, autori izvješća naveli su da je kasnih 1970-ih i ranih 1980-ih godina postojala rastača svijest o dalekosežnim posljedicama seksualnih prijestupa, posebno za djece i mlade. 'Radi se o temi koja je zainteresirala tadašnju širu javnost. Odgovorni pojedinci u crkvi, posebice nadbiskup Ratzinger, ili nisu primili na znanje taj razvoj događaja ili su namjerno zatvarali oči pred njima', zaključak je poglavla o pokojnom papi.

Od činjenice da u tim predmetima nije pokretao interne crkvene postupke gora je i spoznaja da nijednom ništa nije prijavio svjetovnim vlastima. Većina navedenih nastavili su zlostavljati djece desetljećima nakon što je on otišao u Rim da vodi krovno tijelo koje se bavi upravo svećeničkom pedofilijom. Ni s te pozicije, nota bene, nije ništa poduzeo, premda je evidentno da je imao

Kardinal Reinhard Marx
(Foto: Wikimedia Commons)

detaljne informacije. Premda najveći, to nisu jedini Ratzingerovi krimeni kada je riječ o navedenoj temi. Kao prvi čovjek spomenute Kongregacije u najmanje nekoliko slučajeva osobno je bio odgovoran za neprocesuiranje teških zločinaca nad djecom. Godine 1985. odbio je zahtjev za izopćenjem američkog svećenika STEPHENA KIESLEA, koji je krajem sedamdesetih osuđen na tri godine zatvora zbog vezivanja i zlostavljanja nekoliko dječaka. Svećenik je 1981. sam tražio razriješenje. Tek četiri godine poslije javio se Ratzinger, poručujući nadležnim u Americi da bi njegovo razriješenje moglo izazvati nelagodu među vjernicima, pogotovo s obzirom na njegove godine. U prijevodu: njegovo procesuiranje i izbacivanje moglo bi izazvati štetu po crkveni imidž. Svećenik je ostao u službi do 1987. godine. Osuđen je ponovno 2004. za bludničenje nad dječacima, ali je zbog zastare većina presude poništena.

Godine 1996. Ratzinger nije razriješio ni LAWRENCEA C. MURPHYJA, američkog svećenika koji je zlostavljao oko 200 djece u školi za gluhe. Unatoč pisanim upozorenjima američkih biskupa skoro godinu dana nije odgovarao na njihove upite. Za slučaj su se zainteresirali u Vatikanu tek kada su im javili da bi priča o zlostavljaču gluhe djece uskoro mogla postati javni skandal. Nakon što su iz Vatikana konačno odobrili pokretanje postupka, svećenik Murphy obratio se direktno Ratzingeru. Zamolio ga je da zaustavi postupak zato što se odavno pokajao te je star i bolestan. Postupak je doista i zaustavljen. Murphy je umro dvije godine poslije bez svjetovne ili crkvene presude.

Kada je postao papa, Ratzinger je, kao i njegov prethodnik IVAN PAVAO II., bio svjestan i seksualnih zločina moćnog američkog kardinala THEODOREA MCCARRICKA. Obojica su znali za vjerodostojne dokaze prema kojima je kao svećenik sedamdesetih zlostavljaо sjemeništarce i maloljetnike. Iako je Ratzinger po dolasku na poziciju pape obaviješten o svemu, odluka je donesena da se apelira na McCarrickovu savjest i crkveni duh te da mu se sugerira da bude pritajen i da minimizira putovanja za dobrobit Crkve'. Razriješen je s pozicije kardinala tek 2018. godine. Sredinom 2021. podignuta je optužnica protiv njega.

Ratzinger je pak otišao u mirovinu na vlastiti zahtjev 2013. Posljednje dvije godine svoga pontifikata krenuo je u obračun sa seksualnim zlostavljačima djece u crkvi. Razriješio je 384 svećenika, što je bila dotad nezapamćena praksa u Katoličkoj crkvi. Ratzinger se time pokazao puno boljim papom od svih svojih prethodnika. Otvorio je put raščišćavanju najmračnije prakse unutar Katoličke crkve. No s obzirom na to da je za aktivne službe štitio niz pedofila te da je do kraja života na posebno bijedan način negirao očigledne dokaze protiv sebe, njegovo nasljeđe utoliko ne bi trebalo biti 'podvojeno' ili 'kontroverzno'. Samo odvratno, skandalozno i nedopustivo. ■

Volimo boks!

Oduvijek su me privlačili borilački sportovi. Vidjela sam jednog dana na TV-u ženski boks i pomislila zašto ne bih probala, kaže Elianni de la Caridad García Polledo koja ima velike ambicije otkako je pala zadnja utvrda ‘sportskog mačizma’ – na Kubi je odnedavno i ženama dopušteno da boksaju

ELIANNI DE LA CARIDAD GARCÍA POLLEDO zasipa svoju protivnicu REYNABELL GRANT RIBEAUX jakim udarcima. Jedan za drugim, zadaje joj jake udarce u glavu i tijelo. Oko ringa dvorane za treninge u školi za vrhunske sportaše Giraldo Córdova Cardín u istočnoj Havani ključaju emocije. Pedesetak promatrača – trenera, sportaša, prijatelja i poznanika – stvara veliku buku. Borbu prati glasno navijanje, svaki dobar udarac dobiva ovacije, treneri koji dovikuju upute jedva se čuju. Unatoč velikoj napetosti, sva su lica sretna. Atmosfera je gotovo euforična.

Moćnim direktom u glavu protivnice García Polledo odlučuje izjednačenu borbu u tri dvominutne runde. Dvadeset godišnjakinja iz Havane diže ruke i uživa u slavlju, dok poražena protivnica iz Guantanama pušta i pokoju suzu.

‘Ovo je povijesni rezultat za kubanski boks’, govori jedan od sudaca preko razgleda dok Garciju Polledo proglašava pobjednicom. Meč u kategoriji do 50 kilograma bio je prvi službeni ženski boks-meč na Kubi nakon više od 60 godina – dan koji su kubanske žene jako dugo čekale.

Nakon borbe García Polledo djelovala je prilično neopterećeno.

– Prijе meča bila sam malo nervozna jer sam prvi put boksala pred toliko ljudi, nije isto kao na sparingu – rekla je u razgovoru za Novosti.

– Ali jako sam sretna, dosta sam dobro prošla i, kao što vidite, ostvarila rezultat koji sam htjela i pobijedila.

Njezin nastup bio je dio državnih kvalifikacija. Sudjelovale su ukupno 24 boksačice s cijele Kube. Na kraju je njih dvanaest – po

dvije u svakoj od šest olimpijskih kategorija – izabrano da nastupi za Kuba na Srednjoameričkim i karipskim igrama u San Salvadoru sredinom ove godine, što je prvi korak prema Olimpijskim igrama.

Iako zvuči kao još jedno obično natjecanje, ovaj dan ima povijesnu važnost. Ženski boks dio je olimpijskih sportova već deset godina, ali je Kuba kao boksačka nacija dugo odbijala

ženama dozvoliti da boksaju. Tek je krajem 2022. uklonjena višedesetljetna zabrana boksa za žene na otoku. ‘Danas je službeno dopušten boks za žene u našoj zemlji!’ objavio je ARIEL SAÍNZ, potpredsjednik kubanske sportske federacije INDER, novinarima na presici u Havani 5. prosinca prošle godine. ‘Radi se o otvaranju prostora kubanskim ženama, koji one zaslужuju’, istaknuo je govorac o ‘važnom koraku u razvoju’ kubanskog boksa. ‘Život se mijenja, dijalektičan je i mi moramo ići ukorak s tim promjenama’, rekao je Saínz.

‘Prije odobrenja proveli smo temeljito istraživanje, nismo dopustili da nas pritisnu rokovi’, kazao je ALBERTO PUIG DE LA BARCA, predsjednik Kubanske boksačke federacije, objašnjavajući kako je došlo do odluke, upućujući i na novi kubanski Ustav iz 2019., pravne okvire i novi obiteljski zakon odobren u rujnu. Puig je ukratko objasnio i daljnji plan razvoja ženskog boksa na Kubi: nakon igara u San Salvadoru, u studenom će se održati prvo državno prvenstvo za žene. A već na Olimpijskim igrama u Parizu 2024. Kuba želi nastupiti s kompletom ženskom boksačkom reprezentacijom.

Sve se događa nevjerojatno brzo, ali s druge strane izgubljeno je puno dragocjenog vremena. Nakon revolucije ženski je boks zabranjen na najvišim instancama, a treneri i menadžeri odbijali su ga jer su smatrali da je tako grub sport neprikladan za žene. Vjerovatno je najpoznatija izjava bivšeg boksačkog izbornika PEDRA ROQUEA, koji je 2009. novinarima rekao kako su ‘kubanske žene tu da bi pokazivale svoje lijepo lice, a ne da ih se tuče’.

‘Mislim da su mitovi srušeni’, izjavila je EMILIA REBECA HERNÁNDEZ MESONET, voditeljica programa za ženski napredak u sklopu INDER-a, na presici prilikom objave. Boks ne umanjuje ženstvenost ni estetiku žena, neke od boksačica ujedno su modeli. ‘Boks im pomaže da dodatno osnaže’, tvrdi Hernández, ‘nema predrasuda, samo prednosti, a naša je ideja da idemo i dalje kako bismo u budućnosti imali sve više sutkinja i trenerica.’

Žene na Kubi uključene su u sve sportove, od 2006. čak i u hrvanje i dizanje utega. Ipak, trebalo je proći jako puno vremena da padne i zadnja utvrda ‘sportskog mačizma’ – da se i ženama dopusti da boksaju. Čak i u tim teškim okolnostima, neke su žene pokušale boksati, ali su se desetljećima borile s nedostatkom podrške, zabranama pristupa ringu i drugim pokušajima da ih se odvratiti od boksa.

— Žene su zastupljene u svim drugim sferama društva, zašto ne bi smjele i boksati? – rekao nam je JULIO CÉSAR RODRÍGUEZ MOREALES, trener muške juniorske boksačke selekcije nakon prvog ženskog turnira, hvaleći uklanjanje zabrane kao ‘vrlo poštenu odluku’. — Nadamo se da ćemo već do sredine godine imati solidnu ekipu, Kuba je plodno tlo za boks. Neke boksačice koje su nastupile već imaju iskustva jer dolaze iz sportova kao što

Elianni de la Caridad García Polledo (lijevo). Lianet Gómez Gómez (u sredini). Nardo Mestre Flores (desno)

su karate i taekwondo, a tu je dosta tehničkih sličnosti – tvrdi on.

Elianni García Polledo dolazi iz atletike. Boksa tek osam mjeseci.

— Oduvijek su me privlačili borilački sportovi. Vidjela sam jednog dana na TV-u ženski boks i pomisnila: zašto ne bih probala? – kaže.

Od travnja prošle godine bila je jedina žena u dvorani s muškarcima.

— Volim trenirati s muškima jer su jači i to mi je veći izazov – dodaje.

Usto, osjeća da su je muški kolege prihvatali s poštovanjem.

— To je pravo uživanje, volim boks!

Sjeća se kako je na dan objave bila kod kuće s bolesnom kćerkicom. Nazvao ju je trener i podijelio vijest.

— Jako sam sretna što su žene koje već neko vrijeme treniraju dobiti ovu priliku. Sada samo trebam nastaviti s jakim treningom, izboriti nastup u San Salvadoru, na Svjetskom prvenstvu i Olimpijskim igrama. Imam velike ambicije – govori.

Ima ih i LIANET GÓMEZ GÓMEZ. Dvadesetdvogodišnjakinja iz Guantanama već je bila u karate reprezentaciji. Kad je dopušten boks za žene, odlučila je promjeniti sport. Počela je trenirati samo dva tjedna prije turnira.

— Više volim boks. Otkako je ženski boks pokrenut, za mene to predstavlja drugu šansu. Riskirala sam, napustila sam nešto sigurno i otisnula se u nepoznato jer mi se svida – kaže.

Sanjao sam ovaj dan godinama. Praktički sam sám gurao ženski boks na Kubi! Kad bih organizirao selekcije po školama, uvijek je više djevojčica nego dječaka htjelo boksati – govori trener Nardo Mestre Flores

I ona sanja poziv za kubansku reprezentaciju.

Za boksačkog trenera NARDA MESTREA FLORESA prvo žensko boksačko natjecanje na otoku posebno je emotivan trenutak. Ima već 70 godina i u mirovini je.

— Sanjao sam ovaj dan godinama! Praktički sam sám gurao ženski boks na Kubi!

Ne može se sjetiti kad je točno počeo, ali prije više od dvadeset godina.

— Kad bih organizirao selekcije po školama, uvijek je više djevojčica nego dječaka htjelo boksati – tvrdi taj, za svoje godine, vitalni starac vragolasta osmijeha.

Neke od njegovih štićenica htjele su boksati da budu u formi ili skinu kile, no neke su se htjele i natjecati. Ali to ženama na Kubi jednostavno nije bilo moguće. Zato su se neke od njih morale odseliti s Kube, objasnjava Mestre, i danas se boksom bave profesionalno.

— Bilo je jako dirljivo kad su najavili dopuštenje. Puno me djevojaka nazvalo kako bi ponovno počele trenirati – kaže.

Gledajući u budućnost, uvjeren je u uspjeh kubanskih boksačica.

— Kao i u drugim sportovima, one mogu postići iste uspjehe kao i njihovi muški kolege. Te žene su hrabre! ■

Lula nakon barbarstva

U svom govoru Lula je apelirao na zajedništvo Brazilaca i obećao brinuti se o zemlji nakon ‘godina barbarstva’

LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA treći je put u životu preuzeo predsjedničku lenu i postao 39. predsjednik Savezne Republike Brazil, nakon svojih dvaju predsjedništava od 2003. do 2010. godine. U nedjelju je tristo tisuća ljudi došlo u sunčanu Braziliju da na prostranoj Esplanadi ministarstava i na temperaturi od 29 stupnjeva Celzija poprati Lulinu inauguraciju.

Predsjedničku lenu, u skladu s tradicijom, trebao mu je predati njegov prethodnik. No JAIR BOLSONARO, s krajne desnice, koga je Lula u listopadu pobijedio s oko dva milijuna glasova više, odlučio je povući svoj posljednji nedemokratski potez i uoči ceremonije oputovao u SAD, na Floridu, u kondominij u blizini TRUMPOV imanja, gdje je najavio da će ostati mjesec dana. Tradicija predaje lente nasljedniku prekinuta je samo jednom, 1985. godine, kad je posljednji predsjednik vojne diktature, neizabran na izravnim izborima, general JOÃO BAPTISTA FIGUEIREDO, odbio predati lenu prvom demokratskom predsjedniku, uz obrazloženje da je JOSÉ SARNEY ‘nitkov kome on neće predati lenu’. Bolsonarova poruka pristašama više je dakle nego jasna. Luli, kojemu nije ni čestitao na pobjedi, što je dio uobičajenog demokratskog rituala, ne priznaje legitimitet, tvrdeći da su izbori bili izmanipulirani, tobože zbog nepouzdanoći elektroničkih glasačkih kutija (a nisu mu smetale prije četiri godine, kad je i sam na isti način izabran).

Nedjeljna se ceremonija očekivala s određenom dozom zabrinutosti, jer su radikalne pristaše Luline prethodnika prijetile nasilnim činovima, očekujući da vojska izade iz garnizona i spriječi inauguraciju. Mjere sigurnosti bile su opsežne. No dan je protekao bez incidenta. Snage sigurnosti jedino su morale intervenirati i oboriti četiri neprijavljena drona što su poslani nad okupljeno mnoštvo, vjerojatno iz nevinih amaterskih razloga.

Pošto su u otvorenom *rolls-royceu*, pozdravljajući masu odjevenu uglavnom u majice crvene boje, boje Luline Radničke stranke, u automobilu i ritualu iz pedesetih godina prošloga stoljeća, prošli Esplanadom ministarstava, Lula i potpredsjednik GERALDO ALCKMIN sa suprugama došli su do zgrade Kongresa.

Lula je održao dva govora, prvi nakon davanja svečane izjave, na svečanoj zajedničkoj sjednici oba doma saveznoga Kongresa, i drugi, nakon preuzimanja predsjedničke lente pred krasnom predsjedničkom palačom Planalto ('Visoravan'), jednim od arhitektonskih remek-djela OSCARA NIEMEYERA. Lenu mu je predao simbolično predstavljen 'brazilski narod': crni dječačić,

Treći je put preuzeo predsjedničku lenu – Luiz Inácio Lula da Silva (Foto: Liu Bin/Xinhua/PIXSELL)

poglavnica indijanskoga naroda Caiapó Raoni, kuharica, metalski radnik i osoba s invaliditetom.

Sjednica u Kongresu otvorena je minutom šutnje za PELEA i papu emeritusu BENEDICTA XVI. Oba su govora bila relativno oštra, sa snažnom kritikom stanja u društvu i državi koje je zatekla tranzicijska ekipa pod vodstvom sadašnjega potpredsjednika Alckmina. U govoru je Lula apelirao na zajedništvo Brazilaca i obećao brinuti se o zemlji nakon ‘godina barbarstva’, premda nije nijednom izravno imenovao Bolsonara. Prijetio se pobjede na listopadskim izborima (pobijedio je s 50,9 posto glasova), zaključio da je ‘demokracija velik pobjednik ovih izbora i okupljanja široke demokratske fronte’. Podsjetio je na veliko angažiranje javnih sredstava koja je Bolsonaro prošle godine uložio ne bi li privukao glasove siromaha i pritom stvorio ogromnu budžetsku ‘rupu’, no Lula je u prijelaznom periodu uspio sa zastupnicima i senatorima dogovoriti ustavni amandman koji omogućuje probijanje tzv. plafona rashoda, postavljenoga upravo zbog toga da se onemoguće rashodi bez fiskalnoga pokrića. Podsjetio je na ‘potrošena sredstava za zdravstvo, opustošene prosyjetu, kulturu, znanost i tehnologiju’, kao i na ‘razorenu zaštitu okoliša’.

Insistirao je na potrebi za rekonstrukcijom zemlje ‘nakon godina pustošenja’ i preuzeo obavezu da vrati zemlju na put pravednijih socijalnih politika, napominjući da ponovo zatječe više od 30 milijuna gladnih Brazilaca, diskriminiranih rasno, rodno i

ekonomski. Osim borbe protiv gladi i siromaštva, Lula je naveo i druge teme kojima će se baviti na bitno različit način od svoga prethodnika. Na prvom mjestu, to je zaštita okoliša, uz obećanje da će potpuno prekinuti uništavanje prašume. Istovremeno, poništiti će ‘nepravde počinjene protiv Indijanaca’ i suszbijati rasne i rodne nejednakosti. Obećao je i povlačenje zakona kojima je Bolsonaro olakšao kupnju vatrenoga oružja. Najavio je i prekid međunarodne izolacije zemlje, do koje je dovela prethodna vlada, i intenziviranje sada zapuštene suradnje s Mercosulom, nastavak procesa pristupanja OECD-u i vraćanje naporima na zaključivanju sporazuma o trgovini s Evropskom unijom.

U drugom je govoru, na Praça dos Três Poderes ('Trg triju vlasti', na kojem je Kongres, Predsjedništvo i Vrhovni sud), obećao da će vladati za svih 215 milijuna Brazilaca: ‘Dosta je bilo mržnje, fake news, oružja i bombi, naš narod želi raditi, učiti, brinuti se o obitelji i biti sretan.’ Nije uspio suzdržati suze u očima dok je govorio o siromaštву u koje je vraćen velik broj Brazilaca. Borbu protiv nejednakosti izabrao je kao zajednički nazivnik svog programa. Posebno je istakao formiranje dvaju novih ministarstava, onoga za autohtono stanovništvo i Ministarstva rasne jednakosti. Također i povratak Ministarstva za ženska pitanja, koje je njegov prethodnik ukinuo.

Pred Lulom zaista stoji impresivan popis zadaća koje mora uspješno rješiti ne bi li uspio realizirati izborna obećanja. Ni u Senatu ni u Zastupničkom domu nema većinu. A postići većinu u Zastupničkom domu zaista je kompleksan posao, jer predsjedniku za zakonodavni dio provedbe njegovih politika valja neprestano pregovarati i prikupljati 308 (od 513) glasova, između dvadesetak stranaka. Sistem dakle generira političku korupciju, jer će zastupnici glasati dabome u prilog vladi samo ukoliko i sami dobiju dio političkog profita ili budžetskog kolača kojim mogu oslatiti birače u izbornoj bazi iz koje su potekli.

Lula je upravo stoga dao važna ministarstva trima strankama desnoga centra, očekujući njihovu podršku u kongresnim klubama. Te tri stranke – Unija Brazil, Brazilski demokratski pokret i Socijaldemokratska stranka – okupljaju 287 zastupnika i 47 (od 81) senatora. Novija brazilska povijest pokazuje i da je teško održati vjernost parlamentarnih skupina. Npr. Unija Brazil još je uvek podijeljena u podršci novoj vlasti: u kampanji su podržavali Bolsonara, tako da značajan dio njegovih članova i dalje brani ‘bolsonarizam’.

Na inauguraciji je bilo više od stotinu inozemnih delegacija, među kojima španjolski kraljevski par i 19 šefova država i vlada. ■

INTERNACIONALA

Borac za 'našu stvar'

Preminulog Miloševićevog suradnika Mihalja Kertesa, umiješanog u niz zločina, službena Srbija ispratila je kao zaslužnika. To je metafora odnosa prema devedestima, ratovima, zločinima i pljački, kaže Jovana Kolarić

SA tugom sam primio vest o smrti MIHALJA KERTESA, čoveka koji je nadasve voleo Srbiju i čije je političko delovanje obeležilo jednu od najtežih epoha u novijoj istoriji naše zemlje.' Tom rečenicom predsednik Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ počeo je svoj oproštaj od Kertesa, preminulog 29. decembra. Njegova verzija Kertesovog javnog delovanja, verzija je Srbije koja je Kertesa na tu javnu scenu i postavila, sada već daleke 1988. kada je predvodio garniture 'mitinga' iz Bačke Palanke u Novi Sad, na rušenje ondašnje vojvođanske vlasti, što ćemo kasnije pamtititi kao 'jogurt revoluciju'. SLOBODAN MILOŠEVIĆ procenio je da bi Kertes mogao biti jedna od ključnih figura za godine koje su usledele. Bio je član Predsedništva Srbije, načelnik Službe državne bezbednosti Jugoslavije (SDB), pomoćnik saveznog ministra unutrašnjih poslova, a sve to dovelo ga je do ključne pozicije – direktora Savezne uprave carina. 'Do kraja odan svojoj državi, u vremenima velikih izazova, žestokih sankcija i pritisaka u kojima je na racionalan način trebalo voditi računa o zemlji i narodu. Mihalj je odgovorne funkcije obavljao ozbiljno i neumorno, na njemu svojstven temperamentan, vispren, a katkada i buntovan način. Takav je bio i kada se suočavao sa brojnim optužbama, noseći se sa njima ponosno i srdačno, do kraja verujući u ideju kojoj je posvetio svoje javno delovanje', zaključio je svoj nekrolog predsednik.

Kertesova 'odanost' državi početkom devedesetih, kada je bio na čelu SDB-a i poz-

ciji pomoćnika ministra, ogledala se kroz pomoć u formiraju paravojnih jedinica po Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Zvali su ga ministrom za naoružanje Srba van Srbije.

— U dve optužnice Tužilaštva Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju Mihalj Kertes označen je kao član udruženog zločinačkog poduhvata – to su optužnice protiv GORANA HADŽIĆA i ona protiv JOVICE STANIŠIĆA i FRANKA SIMATOVIĆA. Postupak protiv Hadžića obustavljen je zbog optužnikove smrti pre izricanja presude, dok je u prvostepenoj presudi u ponovljenom postupku protiv Stanišića i Simatovića pred rezidualnim mehanizmom MKSJ-a Kertes označen kao deo udruženog zločinačkog poduhvata zajedno sa SLOBODANOM MILOŠEVIĆEM, VELJKOM KADIJEVIĆEM, BLAGOJEM ADŽIĆEM, RATKOM MLADIĆEM, MILOM MARTIĆEM, RADOVANOM KARADŽIĆEM i drugima – kaže za Novosti JOVANA KOLARIĆ, istraživačica Fonda za humanitarno pravo.

Ipak, najveću 'odgovornost', 'visprenost' i 'buntovnički' pristup, kako je to okarakterisao predsednik, Kertes je pokazao u periodu od 1993. pa sve do pada Miloševića, kada je bio na čelu Uprave carina. Krijumčarila se nafta, cigarete, automobili, narkotici, a sa tim novcem opsluživala se SDB, ali i politički vrh. Carina je, kažu, bila duša organizovanog kriminala, a za to je valjalo imati i ljude od poverenja pa je Kertes na carini zaposlio pola svoje Bačke Palanke, mesta odakle je i naša sagovornica, gde se o Kertesu i danas govori u superlativima i gde ima gotovo mitiski status, ističe Kolarić. Kontekst ratova i organizovanog kriminala omogućio je Kertesu da o sebi izgradi sliku koju je dočarao Vučić, a njegova stvarna uloga, kao ni uloga Srbije se ne propituje – i to ne samo u Bačkoj Palanci. Dve optužbe, vezane za udruženi zločinački poduhvat smo spomenuli, a optužen je i za organizovanje šverca cigareta

sa STANKOM SUBOTIĆEM CANETOM, ali je i oslobođen. Optužen je bio i osuden na šest i po godina zatvora, jer je od sredine 1994. do 5. oktobra 2000. deo novca carine, bez pravnog osnova, dao pojedinim preduzećima, a oko 38 miliona nemačkih maraka bez odobrenja Narodne banke Jugoslavije izneo na Kipar. Tu pravosnažnu presudu 2013. ukinuo je Vrhovni kasacioni sud. Jedina Kertesova konačna osuđujuća presuda je ona iz 2008. i to za pomaganje u četverostrukom ubistvu na Ibarskoj magistrali, izvršenom u sklopu pokušaja atentata na VUKA DRAŠKOVIĆA. Nakon godinu i po dana izašao je iz zatvora.

Odnos prema Kertesu ujedno je i metafora odnosa Srbije prema 90-ima, ratovima, zločinima i pljački, ističe Jovana Kolarić.

— Taj odnos karakterišu permanentna nekažnjivost i odsustvo odgovornosti, kako krivične tako i političke za ono što se desilo. Službeni narativ tvrdi da su to bili odbrambeni, pravedni ratovi, da je Slobodan Milošević mudar državnik, s ponekom greškom, tako da svi protagonisti prosto moraju da se uklope u sliku patriotskih službenika i pravednih ratnika. Kertes je deo te iste slike, borac 'za našu stvar' u odsudnim godinama – pojašjava ona.

Poslednjih sedam godina Kertes je postao član vladajuće stranke, što je ujedno i paragigma trenutka u kom živimo, primećuje naša sagovornica. Napominje i da nije sve samo do vladajućih, ističući da se od Kertesa jednak emotivno oprostila i MARINA KOMAD, nekadašnja medija savetnica BORISA TADIĆA, zbog čega zaključuje da postoji društveno saglasje o ulozi Kertesa, ali i Srbije od 90-ih do danas.

■ Dejan Kožul

Musk, nekonačni pad

ELON MUSK ruši rekorde. U prošloj godini postavio je rekord po godišnjem gubitku vrijednosti imovine. Nikada ničija imovina u jednoj godini nije na vrijednosti izgubila više od 200 milijardi dolara i koncem godine je, prema procjeni Bloomberga, vrijedila 138 milijardi. Rođenjem Južnoafričanac, taj sin svučasnika rudnika smaragda u Zambiji godinama je na glasu kao kontroverzan poduzetnik. Za jedne vizionar koji u zlato i tehnološka čudesna pretvara sve što dotakne, za druge (i sve ih je više) beskrupulozni poduzetnik koji izrabljuje radnike, baje o ekonomskom liberalizmu i istovremeno obilato koristi državnu potporu za razvoj svojih kompanija, čovjek moralno suspektnih desničarskih stavova, fanatični protivnik odgovornosti u javnoj komunikaciji i adorant DONALDA TRUMPA. Ukratko, čovjek koji je, valjda već (samo) uvjeren da je mesija čija se ne propituje, prošle godine predano radio na vlastitoj nepopularnosti pa mu je godina to i naplatila.

Ključni trenutak za poslovnu nizbrdicu i krah imidža ekscentrika i vizionara ubrzo zamijenjenog imidžem čovjeka koji je prešao na tamnu stranu Sile zbio se krajem listopada kada je za 44 milijarde dolara kupio Twitter. Problemi po Musku i Twitteru počeli su nekoliko mjeseci ranije, kada je najavio da će kupiti popularnu društvenu mrežu velikog, pa i političkog, utjecaja i ni izbliza tako velikog poslovnog uspjeha. Čim ga je preuzeo, otpustio je ključne ljudе u upravi kompanije, a dan poslije objavio je da je svaki drugi zaposlen u Twitteru višak. S korisnicima se sukobio i zbog najava što će sve, kako i koliko naplaćivati na Twitteru, pa zbog svoje odluke da će Twitter biti slobodan medij na kojem će se manje-više potpuno slobodno (a potpuno slobodno je potpuno neodgovorno) moći iznositi stvari, pa zbog odluke da Trumpu obnovi račun, pa zbog sukoba sa zagovornicima svih oblika ravnopravnosti, pa zbog sukoba s protivnicima širenja dezinformacija, pa zbog toga što je broj zaposlenih u firmi smanjio sa 7.500 na dvije, pa se sukobio s oglašivačima, a mnogi veliki (Audi, General Motors, Pfizer) privremeno su obustavili oglašavanje na Twitteru.

Najveću cijenu platila je najpoznatija Muskova kompanija Tesla, globalno poznati proizvođač električnih automobilima. Problemi isprva nisu imali veze s Muskovim samouništavanjem imidža nego s padom potražnje za električnim automobilima, posebno u Kini i njegovom prodajom dionica kako bi namaknuo novac potreban za preuzimanje Twittera. A onda se na to nakalemio multimilijarder sa svojom medijskom, ponajviše tviteraškom kampanjom u kojoj se razotkrio kao praktikant valjda svih mogućih, a posebno medicinskih, teorija zavjere. Dionica je izgubila 69 posto vrijednosti na godišnjoj razini. Musk se na američkoj političkoj sceni snažno opredijelio za republikance što, imali se na umu da su kupci njegovih automobila većinom naklonjeni demokratima, nije bilo mudro. Osim toga, glasači demokrata baš ne trpe stavove koje Musk uporno (i, mora se priznati, dosljedno) promiče. Sve to ih odjela od njega, a kako danas na tržištu postoji električnih automobila koliko god vozači ištu nije im teško odlučiti se za neku drugu marku. O čemu se konkretno radi jasno je iz istraživanja koje je za Njemačku početkom prosinca proveo Der Spiegel. Imidž Muska je groznan, što se izravno održava na poslovanje njegovih firmi i kupnju njihovih proizvoda.

Za čak 63 posto ispitanika njegov je imidž izrazito negativan. Zanimljivo je i kako ga percipiraju birači pojedinih parlamentarnih stranaka: dominantno je negativan svima, osim biračima krajnje desne Alternative za Njemačku gdje je negativac za njih 35 posto (istina, i kod njih je pozitivac za samo 23 posto ispitanika). Tesla je prije samo devet mjeseci otvorio gigatvornicu pored Berlina (kod Muska ništa ne može biti normalnih gabarita pa su i njegove tornice giga), a danas su automobili Tesla u Njemačkoj, ako ćemo vjerovati istraživanju, automobili uništenog ugleda. Za samo devet posto anketiranih ti su automobili 'vrlo' ili 'prilično poželjni', dok su za njih 69 posto 'manje poželjni' ili 'potpuno nepoželjni'. Investitori su već počeli postavljati neugodna pitanja Musku, a u vodopadu problema s kojim se suočava to baš i nije mala kap.

■ Tihomir Ponoš

'Do kraja odan svojoj državi' – Mihalj 'Bracika' Kertes (Foto: Stevan Kragujević/Muzej Jugoslavije/Wikimedia Commons)

Arapski svijet ne miruje

Jordan i Egipat muči ekonomska kriza, u Tunisu je oporba bojkotirala izbore. Više od deset godina nakon Arapskog proljeća u regiji naslućuju se novi nemiri

DOK na cesti što vodi od glavnog grada Jordana, Amane, do Mrtvog mora gore gume, u luci Akaba na jugu zemlje puca pogled na Crveno more i prosvjednike. Nema pauze za proteste koji su počeli sredinom decembra zbog rekordnih cijena goriva. Prvo su štrajkove najavili vozači kamiona, da bi im se ubrzo priključili radnici iz sektora javnog prijevoza. U međuvremenu jačaju pozivi na generalni štrajk, trgovine i obrti zatvaraju svoja vrata, a radnici i radnice u različitim sektorima odbijaju ići na posao. Cijene goriva u Jordanu najviše su zabilježene u povijesti zemlje, a vlada se pravda tvrdnjom da ovise o kretanjima na globalnom tržištu, pošemerenom ponajviše rusko-ukrajinskim ratom. Međutim, prosvjednici

ne vjeruju u ta opravdanja, jer cijene u zemlji stalno rastu. Za razliku od svjetskih cijena nafte, u Jordanu se nije desio ni minimalni *intermezzo* tog porasta. Cijene nafte pritom su samo djelič problem - gospodarska kriza u zemlji sve je veća, stopa nezaposlenosti porasla je i iznosi 22,6 posto, a posebno je visoka među mladim ljudima, kojih je bez posla blizu 50 posto. Nezaposlenost i siromaštvo naročito su prisutni na jugu Jordana, što objašnjava i tamošnju koncentraciju recentnih prosvjeda. Iz gradova na jugu zemlje i ranije su dolazili pokreti za promjene, od socijalno motiviranih prosvjeda iz travnja 1989. do takozvanog 'ustanka za kruh' iz 1996. Na jugu se intenzivno prosvjedovalo i 2011. i 2012. godine, tijekom Arapskog proljeća. Opskrbni lanci u Jordanu trenutno su uvelike nefunkcionalni, zbog prosvjeda su zatvorene ceste između Akabe i sjevernih

Nedavni prosvjedi protiv tuniskog predsjednika Said-a
(Foto: Jihed Abidellaoui/Reuters)

PERSONA NON CROATA

Foto: Bob Hayes/Wikimedia Commons

Ugledni američki aktivisti nedavno su uputili apel za oslobođenje DANIELA HALEA. Zviždač i nekadašnji analitičar obavještajne službe NSA u srpnju 2021. osuden je na 44 mjeseca zatvora, i to zbog kršenja zakona o špijunaži i krađe vlasništva američke vlade. Hale je portalu The Intercept dostavio dokumente o smrtonosnoj upotrebi bespilotnih letjelica. Prema tim spisima, tijekom pet mjeseci 2013. u Afganistanu više od 90 posto ubijenih u udarima dronova predstavljale su kolateralne civilne žrtve, što znači da se u velikom broju slučajeva izvjesno radi o ratnim zločinima.

■ J. B.

gradova, uključujući Aman, najnaseljeniju regiju u zemlji. Akaba, smještena na krajnjem jugu Jordana, jedina je luka u zemlji i glavno odredište za robu koja ulazi u zemlju. Grad neposredno okružuju tri granice - odmah na zapadu je granica s Izraelom, preko Crvenog mora jasno se vide svjetla Egipta, a istočno je granica sa Saudijskom Arabijom.

Slična ekonomska kriza kuha se i preko Crvenog mora, odnosno u Egiptu. Stopa nezaposlenosti raste, troškovi života rapidno rastu, a trećina stanovništva - odnosno više od 30 milijuna ljudi - živi u siromaštvo. Unaštoč represiji koju prema bilo kakvom obliku otpora egipatske vlasti predvođene predsjednikom ABDELOM FATAHOM AL-SISIJEM provode čitavo desetljeće nakon Arapskog proljeća, kritika i kontra sistemu nisu posve potamanjene. Bolji poznavatelji egipatskih prilika predviđaju nove proljetno-nemirne scenarije, a da su diljem regije aktualna kretanja u tom smjeru daju naslutiti i recentni događaji u Tunisu. Podsjetimo, iz Tunisa je 2011. krenula revolucija, odnosno poziv na promjene koji se proširio diljem arapskog svijeta. Trenutno je zemlja u političko-predstavničkoj neizvjesnosti, nakon parlamentarnih izbora na kojima je zabilježen rekordno nizak odaziv. Svega 8,8 posto glasača ubacilo je svoje listice u glasačke kutije, a kao posljedica činjenice da je većina političkih stranaka u zemlji odlučila izbore bojkotirati.

Naime, predsjednik KAIS SAID suspendirao je rad parlamenta u julu 2021. godine, političke stranke okarakterizirao kao neprijatelje naroda, pripisa im najveći dio krivnje za propadanje gospodarstva i galopirajuću stopu nezaposlenosti, i na kraju pozvao samostalne kandidate da se natječu na izborima s programima koji služe njihovoj neposrednoj zajednici. Tako se na parlamentarnim izborima na kraju natjecalo 1055 samostalnih kandidata, za 161 mjesto u parlamentu. Konačni rezultati izbora bit će proglašeni sredinom januara. Predsjednik oporbenog saveza Fronta nacionalnog spaša AHMED NEDŽIB ČEBI optužio je Saidu za državni udar protiv demokracije, poručivši da je predsjednik 'izgubio sav pravni legitimitet'. Said je posebno opleo po pokretu Ennahda, dijelu oporbenog saveza koji je nakon Arapskog proljeća dominirao političkom scenom Tunisa. Predsjednik veli da ne vjeruje u tradicionalne političke stranke, a narod očigledno ne vjeruje u ništa što se nudi u standardnoj političkoj konfekciji. Rastu cijene, raste nezaposlenost, padaju jedino stope izborne izlaznosti. Jer što ćeš na izborima, ako je to jedini izbor koji imaš. A ima li alternative i kakva je, kazat će nam (opet) ulice.

■ Ivana Perić

Guaidóv kraj

VENEZUELSKA opozicija 30. prosinca odlučila je ukinuti paralelnu vladu, a time je svoj položaj izgubio i JUAN GUAIKÓ, političar kojeg je parlament u siječnju 2019. imenovao privremenim predsjednikom zemlje. Parlamentarnu većinu su, naime, činili protivnici predsjedni-

ka države NICOLÁSA MADURA. Nasljednik HUGA CHÁVEZA na vlasti je od 2013. godine, međutim, opozicija je sporila legitimnost predsjedničkih izbora iz 2018. smatrajući da su bili uvelike nepošteni, dok je prema Madurovim oponentima izlaznost bila jedva 25 posto. Tada je eskalirala višegodišnja kriza vlasti, koja se ogledala i u tome da je zemlja naredne četiri godine imala dvojicu predsjednika. Oko pitanja legitimnosti venecuelske vlasti podijelio se i svijet, pa je tako pedesetak uglavnom zapadnih zemalja i njihovih saveznika priznalo Guaidóa kao zakonitog predsjednika, dok je tridesetak ostalih - uključujući Kinu, Rusiju, Tursku i Kolumbiju - poduprlo Madura. Zapadne zemlje uvele su sankcije Madurovoj vlasti, a opozicija je odbila priznati i rezultate parlamentarnih izbora 2020. na kojima je premoćno pobijedila Ujedinjena socijalistička partija Venezeule.

Odlukom o raspушtanju paralelne vlade opozicija je definitivno odustala od pokušaja vaninstitucionalnog obaranja Madura, pokušaja koji je imao nedvosmislenu podršku Sjedinjenih Država i tadašnjeg američkog predsjednika DONALDA TRUMPA. Međutim, ispostavilo se da je Maduro režim izdržljiviji nego se pretpostavljalo, pa su se nade opozicije ispuhale. Već u toku 2021. započeli su pregovori predstavnika vlasti i opozicije u Meksiku, a opozicija je prihvatala i sudjelovanje na regionalnim izborima održanim te godine. Situaciju u korist Madura dramatično je okrenuo rat u Ukrajini: s obzirom na okretanje od ruskih energetika, diplomatska važnost naftom bogate Venezuela enormno je porasla. U studenom je na klimatskoj konferenciji COP27 francuski šef države EMMANUEL MACRON Madura oslovio kao 'predsjednik', dok je administracija američkog predsjednika JOEA BIDENA olabavila sankcije protiv državnog naftnog koncerna PDVSA, a realizirana je i razmjena zatvorenika. U međuvremenu se bitno izmijenila geopolitička situacija u Južnoj Americi - vlast su, naime, izgubili Madurovi protivnici IVÁN DUQUE u Kolumbiji i JAIR BOLSONARO u Brazilu, a njihovi nasljednici GUSTAVO PETRO i LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA daleko su skloniji aktualnoj vlasti u Caracasu. Sve u svemu, ne čudi da se opozicija okrenula strategiji dogovora s Madurom i pokušaju dolaska na vlast redovnim izborima, pa makar oni bili i nepošteni. Istog dana kada je izglasala raspuštanje paralelne vlade, odlučila je uspostaviti komisiju koja bi nadgledala provođenje sljedećih predsjedničkih izbora zakazanih za 2024. godinu, što znači da namjerava na njima sudjelovati. Upravo se o uvjetima njihovog održavanja raspravlja na spomenutim pregovorima u Meksiku uz posredovanje Norveške.

Smirivanje političke situacije moglo bi blagotvorno djelovati i na prevladavanje katastrofalne humanitarne situacije. Već na prvom sastanku predstavnici opozicije i Madurove vlasti dogovorili su se o oslobođenju tri milijarde dolara zamrzнуте imovine venezuelskih vlasti u inozemstvu, a taj bi se novac trebao utrošiti na opskrbu hranom i socijalne projekte. O hitnosti tih poteza govorili i podatci da, prema recentnom istraživanju, 94 posto stanovnika Venezuele živi u siromaštvo, a više od polovice nema na raspolaganju dovoljno hrane. Gubitnik ovakvog razvoja situacije je, naravno, sam Guaidó, koji je odluku o raspuštanju paralelne vlade okarakterizirao kao 'skok u provalju'.

■ Jerko Bakotin

On, najveći

Pelé je zabijao jedan gol ljepši od drugoga, lijevom nogom, desnom nogom, vanjskim ili unutarnjim dijelom kopačke, škaricama, glavom, iz slobodnoga udarca, iz penala, više njih izravno iz kornera. Pjesnik De Andrade napisao je ‘nije teško zabitih hiljadu golova kao Pelé – teško je zabitih jedan’

BOLNICA Albert Einstein u São Paulo objavila je prošlog četvrtka da je u 83. godini života preminuo EDSON ARANTES DO NASCIMENTO, čije smo nogometne majstорије i krasne golove gledali, pamtili i, s pojavom YouTubea ponovo mogli gledati, koga je cio nogometni i nenogometni svijet poznavao pod nadimkom PELE. Umro je od višestrukog zatajenja vitalnih organa, pošto je izgubio utakmicu protiv raka debelog crijeva koju je igrao dvije godine.

Neosporno najbolji nogometni svih vremena. Titula je to o kojoj se ne raspravlja, bar ne među razboritim osobama koje su gledale nogomet između 1956. i 1977., godina njegove blistave karijere u kojoj je postigao 1.283 gola i osvojio pet titula svjetskoga prvaka – dva za svoj klub Santos i tri za brazilsku reprezentaciju. Svet, a na prvom mjestu francuska štampa cijeli ga je život zvala Kraljem: Kralj Pelé. Svojedobno je The Sunday Times otišao još dalje s pitanjem i odgovorom. ‘Kako se piše Pelé? Slovima GOD.’ (God je engleska riječ za boga.) Godine 1980. francuski sportski dnevnik L’Équipe dodijelio mu je titulu sportaš stoljeća.

Pelé je veličanstveno pucao i lijevom i desnom nogom, glavom zabijao golove otvorenih očiju, krasne golove, kao nitko drugi, dodavao tako vješto i precizno da bi se iznenadili i njegovi suigrači, grudima smirivao visoke lopte kao da uljuljkuje bebu u san, prije no što bi loptu nježno spustio i još je u zraku vješto zahvaćao i upućivao u gol ispraćenu pogledom nemoćnoga golmana, driblao jednoga, dva ili tri protivnička igrača loptom zalijepljenom za kopačku.

A igrao je zaista kao božanstvo, dobro su to primijetili Francuzi i Englezi u medijima.

Nije baš bio dobrica. Premda religiozan, nije okretao i drugo lice kad bi dobio udarac, uzvrćao je gotovo neprimjetno laktom, tek malo podignutim donom ili naprosti promišljenim nehotičnim udarcem.

Na svjetskim prvenstvima imao je nesreće s ozljedama. U Čileu 1962. na drugoj utakmici istegnuo je aduktor što ga je izbacilo s natjecanja. Četiri godine kasnije u Engleskoj, pošto mu je Pelé u zajedničkom skoku laktom malčice poravnao rebra, portugalski bek MORAIS izgubio je živce i ozlijedio ga tako da je mu je preostalo samo šepanje.

Svet je za nj doznao i počeo mu se diviti na Svjetskom prvenstvu 1958. u Švedskoj, na kojem je kao klinac od 17 godina zabio šest golova, jedan važniji od drugoga: jedini

gol protiv Walesa u četvrtfinalu, tri od pet protiv Francuske u polufinalu i dva od pet pobjedičkih golova u finalu protiv Švedske. Dva mjeseca prije no što je napunio 22 godine već je zabio 500 službenih golova (tu će brojku mnogo kasnije ROMÁRIO dostići tek s 31 godinom).

Kad mu je bilo 29 godina, zabio je svoj tisući gol, 11 je puta bio najbolji strijelac prvenstva Države São Paulo, 1961. zabio je 111 golova. I svaki put jedan ljepši od drugoga, lijevom nogom, desnom nogom, vanjskim ili unutarnjim dijelom kopačke, škaricama, glavom, iz slobodnoga udarca, uklizavanjem, iz penala, više njih izravno iz kornera. Velik brazilski pjesnik CARLOS DRUMMOND DE ANDRADE jednom je napisao ‘nije teško zabitih hiljadu golova kao Pelé – teško je zabitih jedan gol kao Pelé’.

Izuzetan kakav je bio, nije se sramio svojih ljudskih slabosti. Priznao je da su mu

noge drhtale prije nego je zabio penal kojim je postigao 1000. gol, 1969. – za jubilarni su gol baš trebali stadion Maracanã i čitav svijet utihnuti i suspregnuti dah, da budu koncentrirani i da jasno vide taj povijesni trenutak.

Ili, povjerio je javnosti da je od uzbudnje plakao prije svoje posljednje utakmice na svjetskim prvenstvima, u Meksiku, 1970., u finalu protiv Italije, kad je postigao prvi gol u pobjedi od 4:1, koja je Brazilu donijela titulu trostrukoga šampiona i definitivno vlasništvo zlatnoga pehara JULESA RIMETA.

Teško je napisati nekrolog koji bi popisao sve pothvate Kralja Peléa, nesumnjivo najpoznatijeg Brazilca u ovih 522 godine brazilske povijesti i jednoga od najpoznatijih imena u povijesti čovječanstva, popularnog i zajednički ljuštili flaše šampanjca MICK JAGGER, ELTON JOHN i ROD STEWART. MUHAMMAD ALI s njima je tulumario, ali iz vjerskih razloga nije bio.

Roden je 23. listopada 1940. u mjestu Três

Corações ('Tri srca'), gradiću u saveznoj državi Minas Gerais, po kojоj je kod nas nazvana

marka kave. Matični mu je klub bio Santos u istoimenom gradu, luci na obali Atlantika. Za njegove sive do kraja svoje brazilske karijere.

Posljednju je reprezentativnu utakmicu odigrao protiv Jugoslavije. Sam je izabrao protivnika za oproštaj od dresa seleção, tog 18. srpnja 1971. Legendarna Maracanã primila je oko 140 tisuća navijača. Izašao je nakon prvoga poluvremena, zamjenio ga je CLAUDIO MIRO. Na toj utakmici nije zabio. Umjesto njega to su učinili ljevonogi GÉRSON i brkati RIVELLINO, a s jugoslavenske strane DRAGAN ĐAJIĆ i JURICA JERKOVIĆ, koji je dvadeset minuta prije kraja utakmice opazio iz sve snage, kako je sam svjedočio, s 27 metara, uz lagana felšu, tako da je siroti FÉLIX na golu samo mogao gledati kako mu se trese mreža za izjednačenje. Neriješen rezultat uspješno je potkrijepio tadašnju etiketu jugoslavenske reprezentacije, koju su zvali nogometnim 'evropskim Brazilom'.

Nakon te utakmice igrao je u svom matičnom klubu Santosu, a kad je soccer stigao u SAD, CLIVE TOYE, menadžer njujorškoga Cosmos-a, video je šansu za popularizaciju nogometa i u Sjedinjenim Državama i nastojao sve do Peléove penzije u Santosu da ga dobije za svoj klub. Tek tada je i uspio, u transakciji u kojoj je bio umiješan i državni tajnik HENRY KISSINGER. Ovaj je, kako sam kaže u dokumentarcu, brazilskoj vlasti dao ponudu koja se ne može odbiti, uvjeravajući je da će Pelé kod njih biti velik plus za Brazil. I sam Pelé bio je u plusu od 16,6 milijuna dolara, prema današnjoj vrijednosti, odnosno ondašnjih tri milijuna dolara za ugovor.

Kad su za Cosmos ubrzano potpisali i FRANZ BECKENBAUER, GIORGIO CHINAGLIA i CARLOS ALBERTO TORRES, uskoro su im društvo pravili i zajednički ljuštili flaše šampanjca MICK JAGGER, ELTON JOHN i ROD STEWART. MUHAMMAD ALI s njima je tulumario, ali iz vjerskih razloga nije bio.

Posljednja utakmica Kralja bio je prijateljski susret Santos-Cosmos, 1977. U prvom je poluvremenu igrao za njujorški, a u drugom za brazilski klub. No zabio je samo za Cosmos.

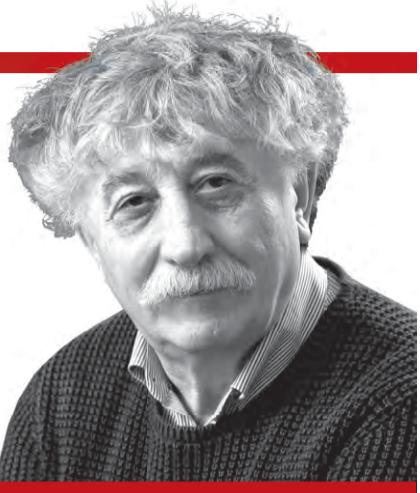
Često su mu prigovarali da nema jasne društvene stavove i da je služio kao maskota ondašnjoj brazilskoj vojnoj diktaturi. Naravno, nepopularni režim htio je privući bar djelić Peléove planetarne popularnosti i generali su se s njim naslikavali kad je bilo i najmanje prilike. No Kralj im se nije priklanjao, štoviše dao je da ga snime s majicom 'Diretas já' ('Izravni izbori odmah'), obznavivši da pripada širokom pokretu za ponovo uvođenje demokracije u zemlju.

Treći demokratski predsjednik FERNANDO HENRIQUE CARDOSO imenovao ga je ministrom sporta i na toj je dužnosti bio od 1994. do 1998. Trebalo je, naime, isušiti kaljužu u brazilskom profesionalnom nogometu, klubove pretvoriti u poduzeća i privesti ih poreznicima te ropski status nogometnika prevesti u slobodnotržišni. Jedino je Pelé mogao imati autoritet da to provede i kao Kralj i kao prvi crni brazilski ministar uopće.

U Brazilu su proglašena tri dana, u saveznoj državi São Paulo sedam dana nacionalne žalosti. Nakon mimohoda tisuća ljudi, red odreda u centru igrališta (čekalo se tri sata, red je bio dug tri kilometra), Pelé će počivati u Ekumenskoj nekropoli Santosa, dok je svijeta i nogometu privlačiti poklonike sa svih meridijana. Folha de São Paulo zaključila je svoje posmrtno slovo obavješćujući da ne, nije istina da je umro Pelé. Umro je Edson Arantes do Nascimento, a Pelé ne može umrijeti. I u pravu je, zaista ne može.

Pelé nakon završetka finalne utakmice Svjetskog prvenstva 1970. u Meksiku i osvajanja trećeg naslova prvaka s Brazilom (Foto: Sven Simon/DPA)

PIŠE Sinan Gudžević

**Bio je javno
brazilsko dobro,
zaštićeno zakonom.
A bio je i svjetsko
dobro. Vazda na-
smijan, razgovor-
ljiv, skroman
do nevjerenja.
Imao sam sreću da
ga dvaput sretuem,
oba puta u Lucernu,
godine 1989.
U hotelu Schweizer-
hof sam više
od pola sata
razgovarao
s njime**

Pelé

AGENCIJE su javile da je on s ovo-
ga svijeta otisao 29. decembra.
Njegova majka MARIA CELESTE
ARANTES nadživjela je svoga
sina, rođena je 1922. Možda je
na životu drži ime, Nebesnica. Možda. Iako je
celesti i boja, i to ona boja u kojoj je Urugvaj
16. jula 1950. pobijedio Brazil u Riju, i postao
prvak svijeta. PELÉ je pričao kako je i njegov
otac zbog toga poraza plakao, te kako mu je
on, tada devetogodišnji dječak, obećao da će
s Brazilom postati prvak svijeta. Peléov otac
DONDINHO umro je 1996. Pod naslovom 'Roditelji Peléovi' ovako je, nakon što je 1958.
Brazil osvojio svjetsko prvenstvo, pisao pje-
snik CARLOS DRUMMOND DE ANDRADE:

*Pojavili su se na televiziji, poslije pobjede, u
pratnji reportera. Otac je igrao fudbal u unutraš-
njosti države Minas Gerais, ali je priznao da ga
je sin nadmašio u sportu. Majka nije htjela da joj
se sin bavi nogometom. Slala bi ga u kupovinu,
a on se nije vraćao. Pa bi, onda, poslala oca da
potraži sina, a otac bi zahtijevao da Pelé ostavi
loptu. Te stvari oni govore najprirodne i bez
ikakve sujetne. On govori malo i posve trezveno;
ona se diskretno smiješi. Činjenica da su roditelji
prvaka svijeta nije im pomutila glavu. Ne znajući,
održali su lekciju mnogim ljudima koji nisu ni
otac ni majka ni Peleu niti kojem drugom prvaku,
a javno prisvajaju zasluge za pobjedu.*

Računam da sam negdje te godine i sam
čuo za Pelea. Znam i od koga, znam i gdje.
Moj stariji brat HAZBO, ne baš previše za-
grižen za fudbal, kazao mi je timareći našu
kobilu ispred naše štale brvnare da je najbolji
fudbaler na svijetu Brazilac Pele. Igračev
ime je naglasio na prvom slogu. Da sam onda
znao pisati ja bih ovo Brazilac bio napisao
Prazilac. Jer tada nisam znao ŠTA je Brazilac,
pa sam b čuo kao p, riječ mi je zvonila na ne-
što što ima veze sa prazom, dakle priplodnim
ovnom. Malo-pomalo, u meni je i igračev
ime bilo utihnulo, možda i iščezlo. A onda,
već sam išao u školu, učitelj je za nekoga re-
kao da igra kao Pele. Možda je to bilo 1961.
godine, možda. Moj stric HIVZO je jednom
došao u selo i ispričao kako je u Beogradu
gleđao utakmicu između Zvezde i brazilskog
tima Botafogo. Spominjući brazilske igrače
GARRINCHU, DIDIJA, AMARILDA i ZAGALA,
rekao je kako je nedostajao samo Pele. Aha.
Otada je Pelé ostao sa mnom stalno. Kao otac
i majka, kao braća i kao stric Hivzo. Čitali
smo da je klub Santos pobijedio lisabonsku
Beniku, pa dogodine i milanski Milan, i po-
stao klupski prvak svijeta.

Pa se čulo kako Pelea biju strašno. Na
svjetskom prvenstvu u Čileu onesposobi-
li su ga, pa nije igrao najvažnije utakmice.
Onda je došlo prvenstvo svijeta u Engleskoj,
pa su i radio i novine opet bili puni vijesti i
slika kako su bugarski i portugalski igrači išli
na Pelea kao bikovi. ŽEČEV i MORAIS, zlo i
gore. Onesposobili su ga, da ga nisu, ne bi
Engleska nikad bila prvak svijeta. Čulo se i
kako se Pelé zakleo da zbog takvih grubosti
i grubijana više nikada neće igrati na svjet-
skom prvenstvu. Neke novine su prenijele
njegovu izjavu kako su mu uzalud bile sve
godine treniranja, kad ga jedan grubijan do-
krajči za pet sekundi.

Onda se sve stišalo pa su se o Peleu čule
sve same lijepe stvari. I onda je među go-
dinama došla i godina 1969. Krajem ljeta je
Santos sa Peleom došao u Jugoslaviju. U pet-
naestak dana je igrao četiri utakmice (Zvez-
da, Kragujevac, Dinamo, Željezničar). Moj
amidža Hivzo je, nakon što je bio igra
Garrincha, bio i kako igra Pelé. Više puta

mi je rekao da bi VOJINU LAZAREVIĆU bilo
bolje da pređe u Santos, dao bi više golova,
a stalno bi putovao po svijetu. Hivzo je jedini
Gudžević koji je uživo gledao kako igra
Garrincha i jedini koji je uživo gledao kako
igra Pelé. Naravno da je i jedini koji je uživo
gledao obojicu. Za to nije morao ići u Brazil,
išao je samo u Beograd.

Pa smo te jeseni čuli da je Pelé posti-
gao hiljaditi gol za Santos i to na stadionu
Maracanã, protiv ekipa Vasco da Gama. Gol
je postigao iz penala, a novine su pisale kako
su igrači taj gol proslavljeni dvadeset minuta.
Agencije su javile da su u čast hiljaditog gola
zvonila zvona na svim crkvama u Brazilu.
Nešto kao kad su se s nekoliko džamija u
Novom Pazaru začuli ezani, čim je javljeno
da je umro TITO.

tečen, zaigrala su mu dva mišića na licu, i
danasa mi je žao što sam ga to pitao, skoro je
zanijemio i jedva je izgovorio: 'E, Garrincha,
Garrincha foi um grande.' Garrincha je izgo-
varao Gahinša.

Moja dva brata LUTVO i JAKUP vidala su ga
redovno dok su radili u hotelu Baur au Lac u
Zürichu. FIFA je svoje važne goste smješta-
la u taj hotel. Braća su mi pričala da je Pelé
imao faze kad je bio: tada bi u pravilu znao
isprazniti izdašni hotelski minibar. Onda bi
došli boravci kad ništa ne bi bio. Pa opet bi.
Svoj je kofer nosio sam, a nosačima kofera
bi svejedno galantno ostavljao napojnicu.

LUKA BAJAKIĆ, partizan iz NOB-a i zasluž-
ni čovjek sporta, pričao mi je kako je, kao
predsjednik Nogometnog saveza Jugoslavi-
je predvodio reprezentaciju na oproštajnoj

Pelé i Lutvo Gudžević
u Zürichu, 2002.

Onda je došlo svjetsko prvenstvo u Mek-
siku. Pelea su umolili da igra i on je pristao.
I svojim je igrama u Meksiku sebi i Brazilu
podigao spomenik trajniji od tuča. Više se
takve igre nisu ponovile, a pošto se ni za pola
stoljeća nisu ponovile, sva je prilika da ih
neće nikad više ni biti.

PELÉ, visok metar i sedamdeset i
dva centimetra davao je golove
glavom, skokovima je nadvisivao
grmalje centarhalfove i bekove,
koji su svi rastom bili viši od nje-
ga. Svojim driblingom je slao u prazno svoje
čuvare, varao je golmane, šutirao je jedna-
ko dobro objema nogama. Neko je te godine
objavio da Pelé trenira osam sati dnevno.

Pelé je za fudbal ono što je Homer za
poeziju. Pristalice ideje napretka smatraju
da fudbal napreduje. Takvi sliče onima
koji smatraju da je napredak i približavanje
stihova prozi. Nema napretka. Najviše se
već dogodilo, ono poslije su kamenčići iz
YEATSOVE pjesme koji čangrljuju po žalu
poslije povlačenja velikog vala.

Bio je javno brazilsko dobro, zaštićeno
zakonom. A bio je i svjetsko dobro. Vazda
nasmijan, razgovorljiv, skroman do nevjere-
vanja. Imao sam sreću da ga dvaput sret-
uem, oba puta u Lucernu, godine 1989. U
hotelu Schweizerhof sam više od pola sata
razgovarao s njime. Pitao sam ga zašto nije
došao na sahranu Garrinchii. Bio je vrlo za-

utakmici Pelea od brazilske selečao. Mjesec
dana pred put je zatražio prijem kod Tita,
i kad je bio primljen, predložio je Titu da
odlikuje Pelea. Tito je to prihvatio, a onda
je maršalat uz odlikovanje poslao i poklon,
skulpturu od bijelog mramora FRANE KRŠI-
NIĆA 'Žena koja leži'. Luka Bajakić je kazao
kako se skulptura jako dopala Peleu, a onda
je šeretski dodaо: 'Možda i zato što su mu se
sviđale bijele žene.'

MÁRIO FILHO, novinar i pisac, čije ime
nosi stadion Maracanã, u svojoj knjizi 'Cr-
nac u brazilskom fudbalu' (O negro no fute-
bol brasileiro) smatra da je Pelé bio pojava
koja je presudno uticala na tolerancijski
obrat u brazilskom rasizmu: od mržnje
kojoj su od 1950. bili izloženi tamnoputi
igraci BARBOSA, BIGODE i JUVENAL (neo-
snovano okriviljeni za traumatični poraz od
Urugvaja) do oduševljenja igrama dvojice
tamnoputih (Pelé i Didi) i jednog mulata
(Garrincha).

Pelé će biti sahranjen na devetom spratu
nenavadnog groblja u Santosu. Na devetom
spratu tog nebodera počiva Peléov otac Don-
dinho do Nascimento, centarfor, s brojem
devet na ledima, koji je na jednoj utakmici
dao pet golova glavom. Tih pet golova gla-
vom jedino je u čemu sin nije dostigao svoga
oca. A majku Celeste nije dostigao dužinom
vijeka pozemljarskog. Ako ne računamo
vječnost koju je zaslužio svojim nedostiz-
nim nogometnim umijećem. ■

Povećanje, ludom radovanje

Novi ciklus financiranja kulturnih programa obnavlja stare probleme – usprskos spinovima Ministarstva kulture i medija o povećanju budžeta, stanje na terenu pokazuje da proračuni i dalje ne mogu zadovoljiti potrebe sektora, da radnice i radnici u kulturi potpore i dalje dobivaju na kapaljku te da stvarnost za najveći dio njih i dalje ostaje sve prekarnija

Ako postoji jedna stvar za koju nije moguće okriviti Ministarstvo kulture i medija u 2022., to je manjak angažmana. Dođušte, ta činjenica ni po čemu nije nužno dobra – teško je reći je li bolja opcija da se ne događa ništa ili da sve pršti od aktivnosti u Runjaninovoj 2. Na temelju protekle godine, recimo, vjerojatno bi dobar dio sektora bio najsretniji da nas je Ministarstvo poštelo svojeg rada na našoj dobrobiti. Ishodi su, naime, zbilja loši: problematičan novi krovni zakon, netransparentnost izrade Nacionalnog plana razvoja kulture i medija, sporan prijedlog Zakona o kazalištima, sustavno ignoriranje dostupnih činjenica o stanju u sektoru samo su neke od ključnih stavki ovogodišnje kulturnopolitičke bilance na nacionalnoj razini.

Za ukupni dojam preostalo je vidjeti rezultate najvažnije finansijske poluge koju Ministarstvo kulture ima na raspolaganju, Poziva za predlaganje javnih potreba u kulturi za 2023. godinu, objavljene krajem prosinca. Prije svega, trebalo bi sagledati širu sliku, koja govori da se proračun za kulturu za ovu godinu značajno povećao – u odnosu na proteklu godinu za više od trećinu – pa sada iznosi preko 3 milijarde kuna. Međutim, za otrežnjenje je korisno podsjetiti da su najveći faktori u tom porastu sredstva iz Fonda solidarnosti Europske unije, namijenjena sanaciji štete od dvaju potresa, kao i Mehанизma za oporavak i otpornost, koji će za 2023. ukupno iznositi oko trećine nacionalnog budžeta za kulturu. Korigiramo li dojam u skladu s time, možemo reći da određeni pomak postoji, ali da ni izbliza nije tako značajan kao što se na prvi pogled čini te da ostavlja puno razloga za oprez kada je riječ o predviđanju njegovih efekata na, primjerice, poboljšanje radnih uvjeta u polju.

Ministrica Nina Obuljen Koržinek predstavlja rezultate natječaja
(Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

Dobru predodžbu o istinskim razmjerima napretka daju nam iznosi alocirani za pojedine programske djelatnosti koje Ministarstvo financira u ovom ciklusu. Ukratko, oni ispod površinskih spinova o povećanju ukupnog budžeta za kulturu ocrtavaju jednu daleko slabiju situaciju, koja osim nekolicine nedovjedno pozitivnih promjena donosi i niz starih, dobro poznatih disfunkcija i problema.

STO se pozitivne strane tiče, praktički sve programske djelatnosti su u nekoj, ne uvijek jednakoj mjeri bolje financirane, bar kada govorimo o ukupnim iznosima. Pritom treba imati na umu da su ukupni iznosi važan, ali tek djelomičan indikator stanja – potrebitno ih je sagledavati u kontekstu broja prijava, odnosa prijavljenih i odbijenih projekata i, prije svega, prosječne potpore po području. U tom smislu, idealan pomak u pogledu čistog financiranja dobili bismo kada bi se ukupni iznosi povećavali do te mjere da uvažavaju rast i razvoj sektora, odnosno da mogu prihvati veći broj prijavitelja, a da pritom i značajno povisuju iznos prosječnih potpora, koje su još uvijek u velikoj mjeri nedostatne kada je riječ o realnim produkcijskim potrebama različitih tipova umjetničke i kulturne proizvodnje. U ovom ciklusu, kao što ćemo vidjeti, do takvog povećanja uglavnom nije došlo, usprkos svoj ministričinoj samohvali o porastu financiranja kulture.

Ako ćemo se držati čistih iznosa, među djelatnostima koje su najbolje prošle svakako su vizualne umjetnosti, čiji ovogodišnji budžet od 5.149.000 kuna predstavlja porast za gotovo 30 posto u odnosu na prošlu godinu. Takav napredak pratio je nešto rigorozniji izbor; 200 programa odobreno je za financiranje u ovoj godini, dok je u prethodnoj bilo njih 214. Loša strana takve odluke je da su povećana sredstva ostala samo u još većem raskoraku s potrebama sektora, ali je s druge strane iznimno pozitivan skok s prošlogodišnjih 18.855 kuna po programu, što je strahovito nedostatan iznos, na prosječnih 25.970 kuna. Adekvatnost tog iznosa i dalje ovisi od slučaja do slučaja, no riječ je svakako o značajnoj promjeni koju bi bilo dobro vidjeti i u narednim ciklusima financiranja. Također treba pozdraviti odluku Ministarstva da od 2023. godine za ovo, ali i nekolicinu drugih područja uvaži mogućnost višegodišnje prijave za programe koji zbog svoje produkcjske kompleksnosti zahtijevaju dugotrajniju pripremu.

Zabrinjava činjenica da su vredne organizacije poput Kulturtregera (Bookse), Operacije grad ili Udruženja za razvoj kulture 'URK' ostale bez financiranja za neke od svojih prepoznatljivih programa

Books u parku jedan je od programa koje Ministarstvo nije podržalo (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

Najviše promjena pretrpjela je djelatnost inovativnih umjetničkih i kulturnih praksi, koja je, prema novom Zakonu o kulturnim vijećima i financiranju javnih potreba u kulturi, sada preimenovana u 'interdisciplinarne i nove umjetničke i kulturne prakse'. Riječ je o području koje je Ministarstvo dosad na više načina uvelike tretiralo kao svojevrsnu kantu za otpatke – prije svega, tako da ga je izuzetno slabo finansiralo, ali i tako što je u njega guralo sve s čime nije znalo kamo bi. U teoriji bi ono trebalo obuhvaćati rubne, eksperimentalne prakse i interdisciplinarne programe koji izmiču institucionaliziranim razgraničenjima u kulturi i umjetnosti. No zbog nepostojanja adekvatnog administrativnog rješenja, u njega su bili ugurani programi rock-glazbe i svremenog cirkusa. Pritom je specifičan problem sa svremenim cirkusom taj što ta izuzetno vrijedna i živa scena zbog formalnih razloga nije mogla biti uvažena kao područje kulturno-umjetničkog stvaralaštva, s obzirom na to da kao takva nije bila prepoznata starim Zakonom o financiranju javnih potreba u kulturi.

Nakon višegodišnje borbe cirkuskih umjetnica, taj je problem riješen novim krovnim zakonom – svremeni je cirkus sada pripojen programima dramske i plesne umjetnosti, a dobio je i zasebna sredstva (530 tisuća kuna) koja, premda nevelika, svakako predstavljaju izuzetno važan iskorak. U tom pogledu raduje i činjenica da je Ministarstvo u sklopu tog Poziva dalo potporu za redovnu djelatnost Društva umjetnika svremenog cirkusa, što znači i neku vrstu njegove institucionalne legitimacije, a mož-

da i koraka prema konačnom priznavanju kao strukovne udruge.

Vratimo li se području interdisciplinarnih novih umjetničkih i kulturnih praksi, uočljivo je da je ono jedino pretrpjelo značajan pad budžeta, što je prije svega rezultat činjenice da je oslobođeno navedenih dvaju 'uljeza', a time i pripadajućih sredstava – osim cirkusa, 'otišli' su i programi rock-glazbe, koji su konačno pripojeni glazbenoj djelatnosti. Međutim, bilanca ne djeluje optimističnije ni kada zaračunamo tu razliku – sredstva su po prilici jednakata, ako ne i minimalno slabija, a odobreno je i nešto manje prijava. Pa premda se među njima ponovno nalaze neki koji su u prethodnoj godini neopravданo izgubili financiranje, poput BLOK-ovog diskurzivnog ciklusa 'Mikropolitike', zabrinjava činjenica da su vrijedne organizacije poput Kulturtregera (Bookse), Operacije grad ili Udruženja za razvoj kulture 'URK' ostale bez financiranja za neke od svojih prepoznatljivih programa.

No u djelatnostima u kojima su se dogodila povećanja sredstava situacija se nije supstancialno promjenila. Financiranje svremenog plesa i pokreta kao jednog od najprekarnijih područja poraslo je za nešto manje od 20 posto pa sada iznosi tri i pol milijuna kuna oduzmemli pridodani mu proračun za svremeni cirkus. Međutim, riječ je o toliko podfinanciranom polju da prosječni iznosi i dalje ostaju razmjerno maleni – primjerice, premijerni i reprizni programi i s ovim povećanjem dobivaju manje od 25 tisuća kuna u prosjeku, što produkcijske mogućnosti i dalje čini minimalnim, da ne govorimo specifično o honoriranju autorica i izvodačica.

Financiranje svremenog plesa i pokreta poraslo je za nešto manje od 20 posto. No riječ je o toliko podfinanciranom polju da premijerni i reprizni programi i s tim povećanjem dobivaju manje od 25 tisuća kuna u prosjeku

Takvu bi se ograničenost pomaka lako moglo demonstrirati i u preostalim djelatnostima financiranim u sklopu ovog natječajnog ciklusa Ministarstva, koje nastavlja pokazivati zabrinjavajuću sklonost da različita, specifično namijenjena europska sredstva prikazuju kao da je riječ o temeljnog povećanju proračuna za kulturu. Stanje na terenu međutim pokazuje da proračuni i dalje ne mogu zadovoljiti potrebe sektora, da radnice i radnici u kulturi, osobito onoj nezavisnoj, potpore i dalje dobivaju na kapaljku te da stvarnost u kontekstu širih društveno-političkih okolnosti za najveći dio njih i dalje ostaje sve prekarnija, sve neizvjesnija i sve više zastrašujuća. ■

Najbolji filmovi 2022. po izboru našeg kritičara

PIŠE Damir Radić

Marion Cotillard u impresivnom i subverzivnom mjuziklu 'Annette'

Od Annie do Annette

Deset naslova koje bi svi filmofili trebali vidjeti

1. *Annette* (r: Leos Carax) – Jedan od najmračnijih i najboljih mjuzikala u povijesti žanra prvi je anglofoni film nekadašnjeg prvaka francuskog neobaroka, vizualno fascinantno, glazbeno impresivno, djelomično metatekstualno postavljeno ostvarenje snažnih emocija koje propituje granice zbilje i fikcije, ali i subverzije.

2. *Rupa / Il buco* (r: Michelangelo Frammartino) – Dugi kadrovi i odsustvo riječi značajke su ovog prirodoslovno-etnografskog dragulja jednog stvarnog genija talijanske kinematografije nakon 1970-ih. Slikama posve oslonjena na realitet postižu se transcendentni učinci i kazuje mnogo o radu i egzistenciji kroz praćenje jedne speleološke ekspedicije i jednog umirućeg starca.

3. *Godine super osmice / Les années Super-8* (r: Annie Ernaux i David Ernaux-Briot) – Aktualna književna nobelovka u poznoj je dobi debitirala kao filmska autorica, jednim od najboljih dokumentaraca zadnjih godina. Sa sinom je skupila obiteljske filmove iz 1970-ih i sjajnim pratećim tekstom povezala ih u izuzetnu cjelinu o kratkoj, ali emotivno nezaboravnoj povijesti vlastite male obitelji koja se raspala početkom 80-ih. Distancirana intimnost, ali ne manje dirljiva i napoljetku potresna.

4. *Nikako / Nope* (r: Jordan Peele) – Vjerojatno najsporiji sf-horor u povijesti žanra djelo je najpoznatijeg afroameričkog autora današnjice, a za razliku od njegovih ranijih radova, ovaj put je riječ o cijelovito impresivnom uratku. Samosvojno ostvarenje začudne naracije i atmosfere, filmsko-povijesno i multikulturalno samosvjesno, maestralno povezanih žanra i arta.

5. *'Sparta'* (r: Ulrich Seidl) – Austrijski genijalac SEIDL u prošloj je godini iznjedrio dva snažna filma o dvojici braće čiji je otac starac nacističke prošlosti. Sparta se bavi mlađim bratom, pedofilom koji svoje čežnje zadovoljava u rumunjskoj provinciji. Protagonist iz srednjeeuropskog centra bespotno se kritički secira, ali ljudi s periferije

ispadaju još gori, što je šokiralo vladajuću ideologiju političke korektnosti.

6. *Trokut tuge / Triangle of Sadness* (r: Ruben Östlund) – Svaki pravi ljevičar svisoka će se nabaciti na novi film jednog od prvaka europskog art-kina kao na reprezentanta banalne (građanske) ideologije koja sve (klase) izjednačuje bez osjećaja za finese, u ime 'fikcije' o ljudskoj prirodi. Dijelom opravdane, dijelom ne, te kritike ne mogu dokinuti činjenicu da je riječ o izvanredno zabavnom te sjajno režiranom i glumljenom ostvarenju.

7. *Avatar: Put vode / Avatar: The Way of Water* (r: James Cameron) – Nastavak tehnički prevratničkog Avatara film je koji jednostavno obara s nogu. Vizualni stil je zadivljujući, spoj etnografske bonace i pustolovno-akcijskog vatrometa optimalan, a afirmacija individualne obitelji kao posljednjeg utočišta plemenita.

8. *Afterwater* (r: Dane Komljen) – Za KOMLJENA, prvog postjugoslavenskog predstavnika tzv. slow movieja, voda je esencijalni element kao i za CAMERONA, samo što on svoje ideje oblikuje u kudikamo hermetičnjem modu. Drugo njegovo dugometražno ostvarenje prati ljude u trokut-odnosima usred jezerskih ambijenata, dojmljivo inzistirajući na poetičnosti iskaza.

9. *Spisateljičin film / So-seol-ga-ui yeong-hwa* (r: Sang-soo Hong) – Još jedan metafilmski rad jednog od prvaka južnokorejske kinematografije oslanja se, kao i obično kad je on u pitanju, na duge razgovore, montažu unutar kadera i snažne ženske likove. Sve se čini tako jednostavno, a polučuju se tako sumblimni rezultati.

10. *Ratni konj / War Pony* (r: Gina Gammell i Riley Keough) – Dobitnik Zlatne kamere za najbolji debi u Cannesu ne kotira naročito kod kritičara, no riječ je o još jednom svježem izdanku američki nezavisne produkcije. Dokumentaristička poetika s dodirom nadrealnog kompetentno je primijenjena na praćenje života dvojice mlađih Indijanaca u rezervatu Sijuksa. ■

Paul Schrader: 'Transcendentalni stil na filmu: Ozu, Bresson, Dreyer'

(s engleskog prevela Ivana Ostojić, Hrvatski filmski savez, Zagreb, 2022.)

S novim uvodom: Ponovno promišljanje transcendentnog stila

PIŠE Dragan Jurak

Filmološki klasik, ali i samosvojno književno i umjetničko djelo

Filmološka zadaćnica

Iznimna režijsko-kulturološka analiza trojice filmskih velikana

NA četrdeset i osmoj stranici 'Transcendentalnog stila' nalazi se dijagram koji je PAUL SCHRADER nazvao Prsten TARKOVSKOG. Dijagram je smješten između predgovora napisanog 2018. i uvoda u izvorno izdanje knjige o OZUU, BRESSONU i DREYERU iz 1972. Dijagram je nalik astrološkoj karti. Sastoјi se od kružnice i trokrake zvijezde. U središtu je 'N', narrativna jezgra. Na gornjem kraku zvijezde stoji 'nadzorna kamera', donjem lijevom 'umjetnička galerija', a donjem desnom 'mandala'. Iz središta prema lijevom kraku nižu se imena: KENJI MIZOGUCHI, MICHELANGELO ANTONIONI, DAVID LYNCH, MICHAEL SNOW... Od središta prema vrhu: talijanski neorealizam, novi rumunjski film, KIAROSTAMI, ANGELOPOULOS, AKERMAN, VAN SANT, TSAI, SERRA, WANG BING... A od središta prema desnom kraku: PASOLINI, ROSELLINI, Ozu, Dreyer, CEYLAN, DUMONT... Nekoliko desetaka filmskih klasičnih razmješteno je u raznim međuzonama kruga i zvijezde. Ime ANDYJA WARHOLA nalazi se na dva mesta izvan kružnice: točno između 'nadzorne kamere' i 'mandale'; i točno između 'nadzorne kamere' i 'umjetničke galerije'. Prsten Tarkovskog karta je takozvanog sporog filma i onog što Schrader naziva transcendentalnim stilom. On priznaje da je srce transcendentalnog stila i dalje misterij: no negdje u tim prostranstvima kruga i zvijezde 'svaki umjetnik nađe svoje mjesto'.

Trebalo je drskosti da se u dobi od dvadeset i četiri godine napiše i objavi knjiga poput 'Transcendentalnog stila na filmu: Ozu, Bresson, Dreyer'. Paul Schrader tada je bio mladi kritičar i apsolvent režije na UCLA-ju, a u sljedećih deset godina proslaviti

će se kao scenarist 'Taksista' i 'Razjarenog bika', redatelj 'Američkog žigola' i 'Plavog ovratnika'. Ali na početku je bila knjiga o transcendentalnoj režiji. Ili da ne objašnjavamo pojam transcendencije: o jednoj vazi. U Ozuovom 'Kasnom proljeću' otac i kći provode posljednju noć pod istim krovom. Kći se udaje, dan polako završava, njih dvoje razgovaraju, soba postaje mračna, kći postavlja pitanje ocu, otac je zaspao. Slijedi kadar vase. Kći se smiješi, još jedan dugi kadar vase, kći sada plače i, konačno, povratak na vazu. Objašnjenje: 'Vaza je... oblik koji može prihvati duboke, proturječne emocije i pretvoriti ih u izraz nečeg jedinstvenog, trajnog, transcendentnog.'

Schraderova režijsko-kulturološka analiza trojice autora, Ozua i zena, Bressona i bizantske umjetnosti, Dreyera i gotičke arhitekture je iznimna. Schraderovi uvidi u prirodu filma i umjetnosti izazivaju vrtoglavicu epifanije. Ako i nismo sigurni gdje je srce transcendentalnog stila, srce nam jasno govori gdje leži misterij Schraderove knjige. U Ozuovoj vazi. Oni koji su gledali japanskog klasika znaju kako to funkcioniра. U neobičnim trenucima pojavljuju se ubičajeni kadrovi. Kadar luke s brodićem koji uplovjava. Kadar vase. Kadrovi zastoja kako Schrader kaže. I tu se sve lomi, sve puca, i film i gledatelj, da bi se sekundu kasnije sve obnovilo, sve povezano. Objašnjavajući redateljske postupke kojima Ozu, Bresson i Dreyer stvaraju transcendentalni stil, i sam Schrader doseže transcendentalno. Opisujući oblik vase stvara oblik vase.

Ima knjiga o filmu koje govoreći o filmu zanose poput filma. Takav je i 'Transcendentalni stil na filmu'. Filmološki klasik, ali i samosvojno književno i umjetničko djelo. ■

PREPORUKE: SERIJE

The Boys

(Prime video)

GOTOVO nijednoj seriji nije pošlo za rukom tako precizno oslikati društvo spektakla kao što to postižu The Boys, a ne dogada se baš često ni da adaptacija ne iznevjeri predložak. No iskusni ERIC KRIPKE i u trećoj sezoni ovog velikog kemp hita baziranog na seriji stripova uspio je održati majstorsku razinu satire i sačuvati svježinu. Priča je smještena u univerzum kojim vladaju superheroji u vlasništvu moćne korporacije Vought International. Ona im kreira javni imidž dobrih čuvara zakona, agresivno ih reklamirajući i monetizirajući. No daleko

od kamera, izvan svojih superherojskih persona, oni su mahom egoistični i pokvareni, osobito najmoćniji među njima, narcisoidni i nestabilni Homelander (ANTONY STARR), predvodnik elitne skupine Sedmorke. Razskalašene 'Supeove', kako ih skraćeno zovu, opijene slavom i moći, pokušavaju raskrinkati osvetnici koji se nazivaju Dječacima, predvođeni Billyjem Butcherom (KARL URBAN). U trećoj sezoni Homelander gotovo više i ne skriva svoje pravo lice. Posve je predan održavanju imidža najmoćnijeg superheroja i pritom ne preza ni od čega; kreira krize po svijetu pa ih onda tobože rješava. Njegove aktivnosti neodoljivo podsjećaju na vanjsku politiku Sjedinjenih Država, a da ta antropomorfizacija gledatelju slučajno ne bi promakla, naglašena je i apsurdnim kostimom s motivom američke zastave. Na udaru kritike u 'The Boysima' našli su se i masovni mediji koji pridonose spektakularizaciji društva kroz *celebrity* kulturu, što stvara plodno tlo za marketinško oglašavanje i prelijeva se u sve društvene sfere. Bilo da se gleda tek kao površna zabava ili kao parabola o suvremenoj potrošačkoj kulturi, opsceno krvava i beskrajno zabavna priča uspjela se izboriti za titulu najbolje prošlogodišnje serije prema izboru čak milijun gledatelja.

Love Life

(HBO Max)

ROMANTIČNE su komedije done-davno gotovo u pravilu pratile romantične zavrzlame ženskih likova, mahom bjelkinja, u grčevitoj potrazi za ljubavlju, kao što je slučaj s prvom sezonom ove antologije u kojoj je glavnu ulogu odigrala ANNA KENDRICK. U drugoj, mnogo uspješnijoj sezoni, priča prati mладог crnca, njujorškog književnog urednika Marcusa (WILLIAM JACKSON HARPER, poznatiji kao neodlučni Chidi iz hit serije 'The Good Place') u pokušajima da uravnoteži svoj ljubavni život. U braku na rubu raspada, Marcus se zaljubljuje u zanimljivu ženu s kojom se ubrzo i sprijatelji, pa žonglira dvama odnosima sve dok se konačno ne razvede. Priča je strukturirana tako da

dobivamo uvid isključivo u njegovu perspektivu tih odnosa, a kroz nju nas vodi narator, sveznujući pripovjedač koji postavlja ton i u vrlo životne i prozaične situacije uvodi svojevrsnu bajkovitost tipičnu za rom-com. U rasponu od nekoliko godina glavni se lik nosi sa samoćom, donosi pogrešne odluke i niže neuspjehe u novim vezama, a tijekom tog putovanja savjetuju ga dva najbolja prijatelja,

s otkliznućima u *slapstick* i vulgarni humor, što također predstavlja jedan od razmjerne tipičnih tropa ovog žanra. Priča se razmotava sve do sadašnjosti i pandemijskog vremena koje je mnogim samcima potenciralo tjeskobu, a te su izvanredne okolnosti vrlo prirodno i vješto uklopljene u pripovijest o introspekciji i ljubavi iz muške perspektive. Ova pitka i šarmantna serija dokaz je da rom-com nije inherentno ženski žanr, niti je nužno da bude sladunjav.

Mama i tata se igraju rata

(RTS)

JEDNA od najzanimljivijih srpskih dramedija konačno je dobila i svoju drugu sezonu koja se upravo emitira. Riječ je o scenarističko-redateljskom prvičencu GORDANA KIČIĆA koji je zaigrao i glavnu ulogu, onu neostvarenog glumca Veljka Radislavljevića. Veljko je kolerični egocentrik, zaglavljen između realnosti i onoga što misli da mu pripada, a

njegovo profesionalno nezadovoljstvo stvara ogromne tenzije u obitelji, pri čemu najviše ispašta njegova četverogodišnja kći. O svremenoj porodici i izazovima s kojima se suočava, kao i o nesnađenosti balkanskih četrdesetogodišnjaka koji su još uvijek nezreli i infantilni, u ovoj se priči progovara toplo i vrlo emotivno, a jedna od najvećih kvaliteta serije upravo je u suptilnom balansiranju melankolije i humora. Taj humor proizlazi prvenstveno iz sjajno karakteriziranih likova koje redom igra vrhunska postava fantastične kemije, a najdirljiviji trenuci su scene koje prikazuju odnos oca i kćeri. Priča s još više drame, tuge i smijeha u drugoj se sezoni nastavlja tri godine kasnije, a likove uslijed protoka vremena zatječemo u posve novim situacijama. Neki su ispunili želje i ambicije, no nezadovoljstvo je i dalje prisutno, a nastavak serije pokušava odgovoriti na pitanje što je zapravo to što usrećuje ljude i je li sama ljubav dovoljna da porodicu održi na okupu.

Jelena Svilar

Kustosica o izložbi 'Na vrhu jezika'
(Foto: Vanja Babić)ANTONELA SOLENIČKI
Zanimaju me granice umjetnosti i aktivizma

Vaš prvi samostalni kustoski projekt napisan je 'Na vrhu jezika' i bavi se odnosima društvenih i jezičnih struktura. Koje ste umjetnice ke i radove uključili u izložbu?

Jezik je kod nas i dalje htjeli-ne htjeli osjetljiva tema. Izbor regionalnih umjetnica ka bio je jedini logičan jer se kroz presjek njihovih radova jasnije vidi povezanost socijalnih struktura s jezikom i njegova politička dimenzija. Mislim da izloženi radovi čine zaokruženu priču jer NEŽA KNEZ ima rad 'Faces of Voice' o artikulaciji glasova, video rad MILE PANIĆ 'Tante aus Deutschland' kreće prema temi isključenosti i uključenosti u društvo na temelju poznavanja jezika, dok Žarko Aleksić u radu 'Granice jezika' donosi više filozofsku perspektivu jer postavlja pitanje koliko su nam neke spoznaje omogućene s obzirom na to koliko vladamo nekim jezikom. Tu je i rad 'My language is my awakening' PETRA VRANJKOVIĆA koji polazi od maorske poslovice i govori o smrti jezika, odnosno propituje odnos jezika i svijesti.

Njih povezuje iskustvo migracije i usvajanja novih jezika i to ne samo umjetničkih...

To je činjenica koju sam naknadno osvijestila, a osobne priče umjetnica i umjetnika dale su novu dimenziju temi. Naime, Neža Knez je Slovenka koja živi u Zagrebu i morala je svladati jezičnu barijeru. Mila Panić rođena je u Brčkom i ima iskustvo života u Njemačkoj, učenja jezika i socijalne isključenosti. Žarko Aleksić rođen je u Knjaževcu, a živio je u Beču i ima iskustvo poznavanja, odnosno nepoznavanja njemačkog, što je utjecalo na dostupnost nekim društvenim sferama. Petar Vranjković imao je iskustvo susreta s jezicima/narječjima koja su u izumiranju što je potaknulo njegov interes za temu. Mislim da svi s iskustvom migracija drugačije gledaju na temu jezika zbog iskustva društvene isključenosti.

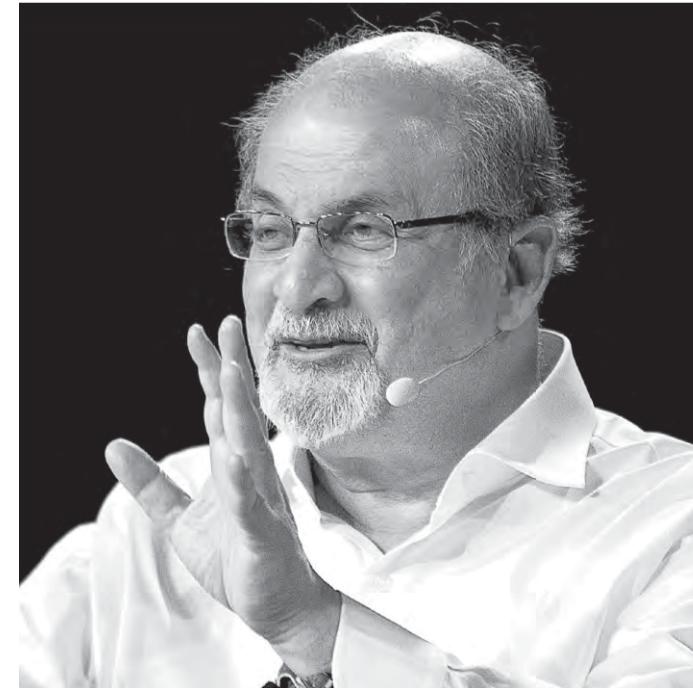
Kojim ste umjetničkim praksama skloni? Zanima me istraživanje granica umjetnosti i aktivizma, točnije socijalno i politički angažirana umjetnost. Ona ne mora nužno donijeti promjenu – to je teško postići s jednim radom – ali je važno da potiče na razmišljanje i razgovor, da postavlja pitanja.

Performans Mile Panić planiran je za kraj izložbe. Kako će njezin nastup pridonijeti konceptu izložbe?

Mila Panić će u Zagrebu imati kratku rezidenciju od nekoliko dana kako bi se pripremila za performans, odnosno stand-up koji je planiran je za sam kraj izložbe, 28. siječnja. Ona se odnedavno bavi stand-up komedijom i premda ta praksa nije uobičajena u galerijskim prostorima ima performativni moment pa nam se učinilo da bi takav oblik diskursa i aktivacije dobro odgovarao samom konceptu i temi izložbe i potaknuo publiku na razgovor.

■ Ana Grbac

KVADRAT

Godina pred nama obećava obilnu književnu žetu: već su najavljeni novi naslovi B. E. ELLISA, ZADIE SMITH, studija o piratima pokojnog DAVIDA GRAEBERA... Najšćekivniji je, ipak, 'Victory City' SALMANA RUSHDIEJA (na slici). Pisac koji je prošloga ljeta napadnut i ozlijeden nožem na predavanju u New Yorku objavljuje roman početkom februara.

■ B. P.

Foto: Scanspix Denmark/PIXSELL

KULT URNI ŠTAB

gleđajte
na YouTube
kanalu Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što drugi
ne žele vidjeti

TV RAŠETANJE

Odjeci 'onog' rata

PIŠE Boris Rašeta

**Ćirilica, TV Happy,
26. prosinca, 21:00**

MILOMIR MARIĆ – voditelj kojega svi zovu 'Mariću', a on svima govori 'ti' – u emisiju je doveo sjajnog gosta, brilljantnog mladog povjesničara STEFANA GUŽVICU, autora monografije 'Prije Tita: Frakcijske borbe u Komunističkoj partiji Jugoslavije 1936–1940.' Gužvica je, temeljito, *sine ira et studio*, istražio ruske arhive kako bi otkrio tko je i kako sudjelovao u borbama za vlast u Komunističkoj partiji Jugoslavije u naslovnom razdoblju. Bio je to (obostrano)

Antiratni ruski film 'Bijeli tigar' zapravo je vizija cikličke povijesti. Europa, u svim svojim izdanjima, želi uništenje Židova i Rusije, to je početna pozicija djela koje opisuje skriveno nesvesno i koje svakako treba pogledati, a onda dugo i ozbiljno razmišljati

'Bijeli tigar' iz 2012. ratni je triler koji sadrži i dimenziju filozofije povijesti

eruditan, otrežnjujući razgovor, u kojemu je mladi Gužvica (rođen u Novom Sadu 1993.) iznio niz, za širu javnost, naročito srpsku, zaprepašćujućih činjenica i prosudbi. Srpska publika danas, recimo, vjeruje kako je KP od Drezdanskog kongresa na ovamamo rušila Jugoslaviju, a Gužvica podsjeća kako je KP uzela pridjev 'jugoslavenska' još na osnivačkom kongresu u Vukovaru 1920. godine, dok je kralj 'Eshaeziju' u Jugoslaviju preimenovao tek 1929. godine; nakon 1935. KP je ponovo na jugoslavenskom kursu. Potom je Gužvica demontirao i popularni mit prema kojemu je TITO, u borbi za vlast u Partiji, dao likvidirati BLAGOJA PAROVIĆA u Španjolskoj. Pritom se zaboravlja, objasnio je, kako je šef Partije u to doba bio MILAN GORKIĆ, pa nema nikakve logike prema kojoj bi ga Tito dao ubiti. 'Dokaz' prema kojemu je Parovićev leš snimio VLAIKO BEGOVIĆ, bosanski komunist i suradnik crvenih tajni službi, pa ga je Begović i ubio, ne stoji jer je Begović u to doba po zadatku snimao bojišta nakon bitaka; mrtvace i sve drugo, kao šnelfotograf mrtvovoznik NKVD-a ili tko zna koga već. Gužvica je objasnio i kako Josip Broz – a tako su pisali i govorili i Đilas i LATINKA PEROVIĆ koji nisu bili titisti – u Moskvi nije bio 'cinker', tu je teoriju proširio PERO SIMIĆ. Govoreći o fašizmu, Gužvica je dao najsuvisljiju valorizaciju tog pojma za koju smo čuli – njime svi danas, kazao je,

napadaju političke protivnike jer je to politički korisno, pa se tim pojmom međusobno 'časte' Ukrajina i Rusija, premda je fašizam bio jednokratna, *sui generis* pojava, kao čarizam u Engleskoj. Bilo jednom na Divljem zapadu; to je danas uvreda, a ne diskurzivan pojam kojim nešto možemo objasniti. Ili, kako bi rekli HASANBEGOVIĆ i BUDEN – floskula. 'Istoričar fašizma RODŽER GRIFFIN rekao je da fašizam treba koristiti kao naziv za jedan istorijski pokret i da ne treba danas sve nazivati fašizmom. To ipak ne znači da pretnja fašizma danas ne postoji, naročito u momentima kada je kapitalizam u krizi kao što je sada, ali da treba biti oprezniji što nazivamo fašizmom', rekao je Gužvica. Mi bismo dodali da danas imamo fašizam meke moći. Marić je nakon polusatnog razgovora s razgraditeljem mitova Gužvicom ostatak emisije posvetio standardnim srpskim kulele teoretičarima, koji vjeruju da cijeli svijet razmišlja o Srbiji, mrzi je, nastoji je potkopati i uništiti nakon što joj je okrenuo leđa 1991. Nije to dobar put. Bolje bi bilo pitati se zašto je Srbija 1991. okrenula leđa zapadu. Kako god, pogledajte dr. Stefana Gužvicu, on je nasljednik Latinke Perović i nadamo se da će moći ga češće gledati na TV ekranima.

**Newsroom, N1,
27. prosinca, 16:00**

OVA rubrika sasvim pristojno živi na eksploraciji gostovanja dr. Žarka PUHOVSKOG u Newsroomu i Novom danu, pa je bolje da propadne selo nego običaji. Štovani profesor dao je u Newsroomu pregled godine iz kojega bi bilo šteta ne izdvjajti nekoliko lucidnih ocjena. Puhevski je tvrdnju ANDREJA PLENKOVIĆA, prema kojemu obnova Banije ide 'nestvarno sporo', duhovito sasjekao tvrdnjom kako obnova ide 'stvarno sporo'. 'Imate nešto što pokazuje problem, gradonačelnica Petrinje hladno govoriti da treba razgovarati s nadležnim, da stvari ne idu tako loše, zagorski župan smatra da ne idu loše. Druga ili treća razina funkcionala je zadovoljna. Ovdje se ne radi o njima, ali pokazuje koliko su ti funkcionari pogubili vezu sa stvarnostom. Gradonačelnica Petrinje bi trebala urlati ako radi za građanstvo', rekao je Puhevski pa se osvrnuo na oporbu: 'Politički gledano, glupa oporba će tražiti da se zamjeni ministar i opet će se stvoriti privid da se radi o jednom ministru, a ne o Vladi. Pametna oporba bi rekla da se ne rad o ministru, nego o Vladi. Nakon dvije godine, tri ministra, ne može više biti da je jedna osoba odgovorna, nego se radi o Vladi. Plenković je izgubio glasanje o obuci Ukrajinaca za četiri glasa zato što u parlamentu nisu htjeli da dobije sve. Puno je isporučio ove godine, doista, ali on gubi bitno s obnovom, ovo je ogromna rupa.' Hrvatska ulazi u eurozonu i Schengen, imamo Pelješki most. 'Premijer ima razloga za zadovoljstvo jer je najdugovječniji premijer u hrvatskoj povijesti i to nešto znači. On je tu stabilnost s kojom nas je gnjavio uspio razmijeniti u neke uspjehe, euro jest uspjeh, Schengen

jest uspjeh. Ja nisam mostom tako oduševljen, neki jesu, ali OK. I to je njegov uspjeh. Priče da su ranije Vlade nešto činile su priče za malu djecu. Najvažnije za Schengen i euro odradili su Plenković i njegova Vlada. Ali, opet, obnova. Živjeti u kontejneru je problem, ali za tri mjeseca će se na Polineziju moći samo s osobnom.'

**Bijeli tigar,
YouTube**

UANTIRATNOM filmu 'Bijeli tigar' (režija: KAREN ŠAHNAZAROV; scenarij: ALEKSANDAR BORODJANSKI, prema romanu ILJE BOJAŠOVA) ADOLF HITLER sjedi u fotelji, poražen i rezigniran, i govori anonimnom sugovorniku: 'Rat je izgubljen, znam to. Nije samo izgubljen, Europa je poražena. Ali možete li zamisliti što će biti sutra? I mi, i ja, i Njemačka, bit ćemo pred svijetom isključivi izvor zla, kao piromani pakla. A mi smo samo našli hrabrost da shvatimo o čemu mašta Europa! Rekli smo – ako maštate o tome, hajdemo to konačno uraditi. To je kao kirurška operacija. Prvo boli, a onda organizam ozdravi. Zar nismo mi provodili tajni san svakog europskog esnafa? Zar to nije bio uzrok svih naših pobjeda? Svi znaju da smo ono što su se ustručavali reći čak i svojim ženama, mi naglas, jasno objavili kako i dolikuje moćnoj i ujedinjenoj naciji. Nikad nisu voljeli Židove. Cijeloga života su se plašili tamne i sumorne sile na istoku. Tog kentaura i diva stranog Europskog, Rusije. Rekao sam 'dajte da riješimo ta dva problema'. Da ih riješimo jednom zauvijek. Jesmo li izmislili nešto novo? Ne. Samo smo unijeli jasnoću u sva pitanja u kojima je Europa tražila jasnoću. I to je sve. Čovječanstvo je postalo to što jest zahvaljujući borbi. Rat je prirodna i normalna stvar. Vodi se uvijek i posvuda. Nema početak ni kraj. Rat je sam život, polazna točka.' Briljantan film, kandidiran za Oscara 2013. ali nije ušao u uži izbor, zapravo je vizija cikličke povijesti. Europa, u svim svojim izdanjima, želi uništenje Židova i Rusije – to je početna pozicija tog djebla koje opisuje skriveno nesvesno. Danas, nakon smrti globalizirajućeg marksizma i globalizirajućeg liberalizma – ako živimo kraj 'kraja povijesti' – ostaje nam samo taj gregarni zloduh. Je li ta slika povijesti Židova i Rusa kao ciklusa vječno vraćajućih kataklizmi istinita ili je riječ o etničkom fatalizmu? Pogromi koji su se, kako opisuje RAUL HILBERG, nad Židovima od srednjeg vijeka na ovamamo s vremenom samo radikalizirali, da bi žalosni antiklimaks dosegli u Holokaustu, konstanta su Europe (Rusi, Poljaci i Nijemci ključni su akteri), dok su invazije na Rusiju bile predvidive kao smjena godišnjih doba. Sve je to tema za diskusiju: uloga Europe u ukrajinskom ratu bila je i ostat će periferna, tu je presudna Amerika. 'Bijeli tigar' izvrstan je film koji svakako trebate pogledati, a onda dugo i ozbiljno razmišljati. ■

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Violić
i Filipa Šovagovića

WILYJUEUM
Vida

gleđajte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti